

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
Навчально-науковий інститут історії та права
Кафедра археології, давньої та середньовічної історії

**ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ
У ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

Частина II

Навчальний посібник

для студентів вищих навчальних закладів

Миколаїв

2017

УДК 94(367) «05/1492»

ББК

Д

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради навчально-наукового інституту історії та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (протокол №10 від 17 травня 2017 р.)

Автор-укладач:

ЛАСІНСЬКА МАРІАННА ЮРІЇВНА – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології Інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Рецензенти:

ТРИГУБ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

ЧЕРНИХ ІРИНА ДМИТРІВНА - кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

КУЗНЄЦОВА ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА - кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету педагогіки та психології Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Ласінська М.Ю. Історія слов'янських народів у період середньовіччя: методичні матеріали до самостійної роботи студентів. Частина II : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.Ю. Ласінська. – Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2017. – 134 с.

У навчально-методичному посібнику «Слов'янські народи в період середньовіччя: методичні матеріали до самостійної роботи студентів» спрямована на самостійне засвоєння студентами та аналіз визначальних рис і особливостей політичного, економічного, суспільного, етнічного та культурного розвитку слов'янських народів у період середньовіччя- добу, що тривала в Європі понад п'ятсот років. Вона почалася з Великого переселення народів, а закінчилася Великими географічними відкриттями. За цей період більшість слов'янських країн пройшли складний шлях від державотворення до залежного становища у складі потужних наддержавних об'єднань, німецького, османського, наслідком яких стало зародження національно-визвольних рухів XVIII ст. за здобуття національної незалежності і розбудову власних держав.

Книга призначена для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів.

УДК 94(367) «05/1492»

ББК

ISBN

..... © Ласінська М.Ю., 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	9
1.1. Оцінювання знань студентів.....	16
1.2. Методи навчання.....	20
1.3. Методичні рекомендації для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.....	25
1.4. Методи контролю.....	27
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕЛІК ТЕМ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	34
2.1. Завдання та запитання до самостійної роботи студентів.....	46
2.2. Список рекомендованої літератури для виконання студентами самостійної роботи.....	47
2.3. Тематика контрольних робіт.....	56
2.4. Тестові завдання.....	73
2.5. Тематика реферативних робіт.....	105
2.6. Методичні рекомендації до виконання реферативних робіт	108
2.7. Тематика курсових робіт.....	122

ПЕРЕДМОВА

Історія слов'янських народів – невід'ємна складова всесвітньої історії, котра вивчає появу та розселення на території Центральної, Східної та Південно-Східної Європи найбільшої в Європі етномовної спільноти слов'ян, її політичну, економічну, соціальну, культурну, релігійну історію. Враховуючи, національний та регіональний підходи до вивчення історії слов'янських груп націй та народностей, предмет подається в широкій географії та при використанні вертикального зрізу історії трьох споріднених гілок слов'янства (Південної, Східної та Західної), що знаходяться в особливому положенні між Сходом і Заходом, від додержавного періоду до кінця ХХ ст.

Мета курсу: формування у студентів уявлень про специфіку історичного та культурного розвитку Білорусії, Болгарії, Боснії, Герцеговини, Далмації, Дубровнику, Литви, Польщі, Росії, Сербії, Словаччини, Словенії, Хорватії, Чорногорії, Чехії як окремих країн та як органічних частин вагомих культурно-історичних спільностей («цивілізацій»). Виховування у студентів почуття поваги до різних етнокультурних спільнот.

Завдання курсу: розглянути історичні обставини появи слов'ян на території Європи, проблеми етногенезу слов'ян, утворених союзів племен та перших держав. Поглибити знання студентів про далеке минуле слов'янства, розглянути характерні риси притаманні державним утворенням південних, східних та західних слов'ян, засвоїти головні поняття та терміни.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення.

Комунікація усна та письмова рідною мовою. Правильно розмовляти та писати рідними комунікативними стилями, а саме: неофіційним, офіційним та науковим.

Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом. Здатність організовувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та подавати результат вчасно.

Працювати з іншими. В мультидисциплінарному та мультинаціональному середовищі.

Набуття і розвиток здатності:

- володіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримання принципів толерантності;
- аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності;
- застосовувати засоби й технології міжкультурної взаємодії;
- відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства;
- користуватися рідною та іноземними мовами; доцільно застосовувати мовленнєві навички та норми відповідної мовної культури, символіку, тексти в процесі комунікації;
- опановувати й реалізувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття;
- орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства;

- використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних, професійних і суспільно значущих завдань;
продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі.

II. Фахові:

Базові загальні знання. Володіти базовими загальними знаннями, а саме: історичні події сьогодення та знання хронології історії слов'янських народів.

Застосування знань на практиці. Використовувати фонову інформацію та інформаційно-пошукові навички для формування послідовної дискусії історичної задачі.

Бути обізнаними та обговорювати **поточний стан** історичних досліджень актуальних проблем історії слов'янських народів.

Знати **зв'язок між** проблемами сьогодення та минулого різних слов'янських країн.

Знати **загальні історичні основи** (діахронічний аспект) минулого різних слов'янських народів.

Володіти **спеціальними знаннями з хронології** та історико-географічної інтерпретації появи слов'янських народів на європейській мапі, розселення слов'янських народів, колонізації Балканського півострову, утворення трьох гілок слов'янства Східної, Західної та Південної, формування держав у слов'янських народів, поневолення слов'ян іншими етносами, включення слов'янських держав до складу наддержавних утворень середньовічної Європи, звільнення слов'янських країн з під гніту імперій.

Мати знання принаймні з однієї **тематичної області** (міжнародні зв'язки, історія економіки, історія ідей, гендерна історія, історія науки та технології та ін.).

Здатність знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з задачею, формуючи цю інформацію критично в обґрунтовану розповідь.

Здатність використовувати відповідну термінологію та способи вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

Набуття і розвиток здатності:

- розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретних історичних умовах певного часу;
- зіставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії;
- використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.
- співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами;
- користуючись картою, визначати причини та наслідки історичних подій, процесів, основні тенденції розвитку міжнародних відносин і місця в них слов'янських народів, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища;
- характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.
- критично аналізувати й оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність;
- користуватись довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації;
- самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події;
- оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел знань;

- розрізняти інші погляди, визнавати та сприймати цю різноманітність;
- розповідати про історичні події та явища й описувати їх;
- брати участь у дискусії, аргументувати, посилаючись на джерело, власну позицію.
- складати різні типи планів, формулювати доречні питання до історичних текстів;
- готувати аналітичні доповіді, реферати, складати тези, розгорнутий та опорний конспекти й будувати відповідь на цій основі;
- надавати усну та письмову історичну характеристику подіям, явищам, видатним діячам;
- складати таблиці та схеми й будувати відповідь на основі схеми чи таблиці;
- висловлювати власну думку, формулювати й захищати власну позицію під час усної та письмової дискусій;
- аналізувати, синтезувати й узагальнювати значний обсяг інформації в певній системі;
- користуватися науковою термінологією; застосовувати поняття як інструмент пізнання нового;
- визначати роль людського фактора в історії, давати всебічну характеристику історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, створювати політичні й історичні портрети;
- визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ і подій;
- проводити дослідження різного рівня складності;
- порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти й діяльність осіб, спираючись на набуті знання, власну систему цінностей, з позиції загальнолюдських і національних цінностей;
- виявляти суперечності в позиціях, різні інтереси, потреби соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку; оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними.

Курс розподілено на наступні тематичні блоки:

Тематичний блок I. Слов'янські народи Центральної та Південно-Східної Європи в добу пізнього середньовіччя.

ТЕМА 1. Південнослов'янські землі під владою Османів (XIV – перша половина XVII ст.).

Болгарський народ під владою Османської імперії (XV-XVII ст.). Османські завоювання, його етапи та наслідки. Релігійно-політичний механізм османського панування. Соціально-економічне становище болгарських земель в XV-XVI ст. Криза Османської держави і болгарські землі в XVII ст. Боротьба болгар проти османської влади в XV-XVII ст. Положення болгарських земель у XVIII ст. Побут і культура болгар в XV-XVIII ст. Православна церква в болгарських землях в епоху османського панування. Її роль в історії болгарської народності і культури. Центри культури. Дамаскін. Життя. Освіта. Культурні зв'язки з іншими країнами слов'янського світу.

Сербські землі в другій половині XVI - XVIII ст. Розпад Сербського царства. Початок османської експансії на Балканах. Битва на Косовому полі (1389). Сербська деспотовина XV ст. Міське життя. Аграрні відносини. Особливості османської військово-ленної системи. Процес "чітлученія". Переселення сербів в монархію Габсбургів і Росію. Антитурецькі повстання. Участь сербів у війнах Австрії з Османською імперією в XVII-XVIII ст. Культура. Пісенна творчість. Розвиток друкарства. Зародження історичної науки. Культурні зв'язки із Заходом і Росією.

Хорватські землі в XV-XVIII ст. Еволюція угорського правління в Хорватії. Турецький наступ в Хорватії. Битва при Мохачі (1526) і її політичні наслідки. Розділ хорватських земель. Складання Військової Межі. Участь хорватів у Тридцятилітній війні. Антигабсбурзька опозиція в Хорватії. Змова Зрінські-Франкопанов. "Прагматична

санкція" 1712-1713 рр. Хорватські землі в австро-турецьких війнах XVII-XVIII ст. Положення православного сербського населення. Соціально-економічний розвиток хорватських земель. Міста континентальної Хорватії (Славонії) і венеціанської Далмації. Розвиток панщинної системи в хорватських землях Австрійської імперії. Міські та селянські рухи в Хорватії, Славонії і Далмації. Реформи Марії-Терезії та їх соціальні та політичні наслідки. Реформи Йосифа II. Освічений абсолютизм і його політика в хорватських землях. Культура. Культурний феномен Далмації: освіта, література, театр. Розвиток гуманітарних наук і політичної думки. М. Орбіні. Ю. Крижанич. Природничі науки.

Боснійські землі в XVI-XVIII ст. Падіння Боснії і Герцеговини. Ісламізація населення. Господарське життя. Міста. Культура. Боснія - культурна і конфесійна контактна зона.

Чорногорія в XVI-XVII ст. Утворення Чорногорії. Експансія Османської імперії та Венеції. Соціально-економічний устрій. Національно-визвольна боротьба. Роль церкви.

ТЕМА 2. Польська держава в період правління династії Ягеллонів (кінець XIV –поч. XVII ст.)

Основні віхи політичного розвитку Польщі в XIII-XV ст. Польські князівства. Об'єднавчі тенденції. Державний устрій Польщі. Складання єдиного станової держави в XIV-XV ст. Казимир III Великий (1333-1370). Відносини з Тевтонським орденом. Кресьська унія. Грюнвальдська битва. Формування органів станового представництва. Економічний розвиток в XIII-XV ст. Форми колонізації і перебудова аграрних відносин. Стан міст, торгівлі, гірської видобутку. Соціальна структура. Духовенство. Селянство. Лицарство-шляхта. Складання станових привілеїв шляхти. Міщани. Польська культура XIII-XV ст. Еволюція церкви. Освіта, освіта, наука. Краківський університет. Суспільна думка. Література і мистецтво. Книгодрукування. Розвиток польської мови. Політичний розвиток польської держави в XVI - першій половині XVII ст. Проблема абсолютизму. "Екзекуціоністський" рух шляхти в першій половині XVI ст. - Боротьба короля, шляхти і магнатерів. Люблінська унія (1569). Політична криза 1570-х років. Особливості внутрішньополітичного розвитку Речі Посполитої в кінці XVI - першій половині XVII ст. Зовнішня політика. Соціально-економічний розвиток польських земель в XVI - першій половині XVII ст. Генезис фільварково-панщинної системи господарювання. Причини її виникнення, природа, історична роль. Селянське господарство в XVI ст. Розвиток міста, ремесла і торгівлі, гірських промислів. Стани і соціальні групи. Шляхта. Ідеологія "сарматизму". Духовенство. Селянство. Городяни. Соціальні конфлікти. Польська культура в XVI - першій половині XVII ст. Гуманізм в Польщі. А. Фрич-Моджевський. Н. Коперник. Я. Кохановський. М. Рей. Розвиток освіти, науки і суспільної думки. Література. Зміни в матеріальній культурі і стилі життя. Реформація.

ТЕМА 3. Гуситський рух. Занепад чеської державності (XV – перша половина XVII ст.).

Чеська держава в другій половині XIV - початку XV ст. Економічна та політична ситуація. Соціальна структура. Управління, фінанси. Ослаблення королівської влади, шляхетська опозиція. Гуситський рух в XV ст. Ідеологічні передумови гуситизму. Діяльність Яна Гуса. Формування основних таборів гуситського руху. Гуситська революція. Гуситські війни. Нова фаза гуситського руху. Політична боротьба в період з 1437 по 1471 рр. Іржі з Подебрад. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії з 1471 по 1526 рр. Політичний устрій чеської держави. Положення окремих верств суспільства. Об'єднання чеською та угорською корон під владою Владислава з династії Ягеллонів. Ослаблення королівської влади. Розвиток станової держави. Соціально-політичний розвиток чеських земель у складі Габсбурзької монархії. 1526-1620 рр. Обрання Фердинанда I Габсбурга чеським королем і його політика. Конфлікти станів з королем. Повстання 1547 Економічний розвиток. Релігійна боротьба. Громада чеських братів. Загострення політичних протиріч у кінці XVI - початку XVII ст. Чеське станове повстання 1618-1620 рр. Чеські землі в період Тридцятирічної війни. Військові дії на території Чехії. Політичні та соціальні наслідки Тридцятилітньої війни для чеських земель. Торжество католицької Контрреформації. Економічні наслідки війни. Ян Амос Коменський.

ТЕМА 4. Словацькі землі в XVI – XVII ст.

Словаччина в XV-XVII ст. Економічний розвиток Словаччини в XV ст. Занепад міст. Поширення гуситської ідеології. Діяльність "братриків". Словаччина в центрі боротьби за угорську корону. Словаччина в системі монархії Габсбургів. Економіка Словаччини в XVI ст. Гуманістичне спрямування в культурі Словаччини XV ст. Замкове зодчество. Розквіт станкового готичної живопису. Словаччина XVII ст. Особливості процесу формування словацької народності. Словацькі землі - центр боротьби між угорською шляхтою та Габсбургами. Повстання 1678 і 1703 рр. Економічний розвиток Словаччини у XVIII ст. Розквіт гірничої металургії. Політичне становище словацьких територій в

XVIII ст. Освічений абсолютизм Марії Терезії у Словаччині. Реформи Йосифа II. Словацьке Просвітництво. Розвиток науки. Матей Бел. Міська культура.

Тематичний блок II. Слов'янські народи Східної Європи в добу пізнього середньовіччя.

ТЕМА 5. Посилення Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського в період від Кревської до Люблінської унії (кінець XIV – середина XVII ст.)

Політичні відносини у ВКЛ. Державний устрій та соціально-економічні відносини. Матеріальна та духовна культура суспільства. Політичне становище Речі Посполитої XVI –XVII ст. Адміністративно-правові та соціальні відносини. Розвиток економіки в містах та сільській околиці. Релігійно-культурна політика.

ТЕМА 6. Утворення і зміцнення Російської централізованої держави (XV – XVI ст.)

Об'єднання руських земель в єдиній Руській державі та зміни у відносинах між владою та суспільством. Формування в Росії станів і Опричнина Івана IV. Руське суспільство напередодні Смути «Смутні часи». Зовнішня політика Російської держави (друга половина XV – кінець XVI ст.). Руська культура кінця XV –XVI ст. Народи Східної Європи та Західного Сибіру у другій половині XV –XVI ст.

ТЕМА 7. Росія у першій половині XVII ст.

Соціально-економічний розвиток Росії в першій половині XVII ст. XVII ст. в історії Західної Європи та Росії. Особливості Російського історичного процесу та його фактори. Криза землеробства та її довготривалий характер. Фінансова система та податкова політика. Феодальне землеволодіння та господарство. Соціальні відносини та політика керівництва. Неземлеробська сфера господарської діяльності. Структура державної влади та система управління. Еволюціонування російської монархії до абсолютизму. Церква. Міські повстання 40-х років XVII ст. Соборне уложеніє 1649 року. Повстання у Пскові та Новгороді 1650 р. Зовнішня політика Росії першої половини XVII ст.

РОЗДІЛ І. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА НА ЛЕКЦІЙНОМУ ЗАНЯТТІ

Навчальна лекція є одним з основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати в студентів основи знань з певної навчальної дисципліни, а також визначити напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять, самостійної роботи студентів. Студенту важливо навчитися активно слухати лекцію, вести змістовний конспект. У конспекті лекції повинні бути записані:

- тема лекції, план;
- література;
- найбільш важливі визначення (терміни, поняття, категорії, прізвища, дати, приклади, назви джерел та їхні основні ідеї тощо);
- тези (основні думки, факти, події тощо).

Складання тез:

Тези — коротко сформульовані основні положення статті, лекції, повідомлення, доповіді. Це короткий письмовий виклад основних думок без пояснень, ілюстрацій та посилань. У тезах переважають загальні положення. Складаючи тези, слід дотримуватися таких порад:

1. Уважно слухайте (читайте) текст, на основі якого треба скласти тези.
2. З'ясуйте значення незрозумілих вам слів і термінів.
3. Починайте складати тези лише тоді, коли ви з'ясували зміст тексту загалом і його головну думку.
4. Визначте у тексті основні положення, що є ланками логічного ланцюжка, за допомогою якого послідовно розкривається думка.
5. Сформулюйте їх своїми словами (це сприяє кращому розумінню тексту) і запишіть.

В ході самостійної роботи студент може в кінці конспекту відповідної лекції додати інформацію, отриману з підручника, посібника та інших джерел.

У зошиті студента з дисципліни повинні бути записані всі теми занять. Засвоєння конспекту полегшує розуміння матеріалу, а хороший конспект — надійний помічник при підготовці студента до семінару, заліку, екзамену.

ПІДГОТОВКА ДО СЕМІНАРСЬКОГО ТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з методики навчання історії полягає у обговоренні й засвоєнні закономірностей процесу навчання історії, оволодінні культурою наукового аналізу методичних проблем, тобто сукупністю сучасних принципів, методів, прийомів та технологій навчання історії.

Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи.

Саме семінарське заняття в повній мірі сприяє розвитку пізнавальної діяльності і самостійності студента, є одним з ефективних засобів активізації самостійної роботи студентів.

Воно може проводитися у традиційній формі та з використанням інтерактивних технологій і методів навчання. На семінарі проводиться обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою.

При підготовці до семінару студент не лише закріплює свої знання, але й розширює, поглиблює їх, навчається творчо мислити.

Якісна підготовка до семінарського заняття передбачає:

- врахування методичних вказівок викладача щодо виду та форми проведення семінару;
- вивчення плану семінарського заняття, що означає усвідомлення суті основних питань заняття;
- ознайомлення зі списком літератури;
- опрацювання основних термінів, понять, категорій, персоналій, хронології до теми;
- ознайомлення із завданнями для самоперевірки знань, ведення дискусії, можливими темами рефератів;
- опрацювання конспекту лекції з даної теми;
- написання тез відповідей на поставлені питання;
- опрацювання відповідних джерел, розділів підручників та допоміжної літератури.

На семінарські заняття студенти повинні приходити з конспектом лекцій, планом-конспектом (тезами) свого виступу, опрацьованими термінами, поняттями, категоріями з теми, конспектом інформаційних джерел, рефератом (при необхідності). На семінарі кожен студент повинен уважно слухати виступи товаришів і бути готовим доповнити відповідь або виступити з власною.

Як опрацювати матеріал підручника:

1. Відкрийте зміст в кінці/на початку підручника і визначте, з яких розділів (підрозділів, глав тощо) він складається. Знайдіть необхідний розділ, тему, параграф.
2. Зверніть увагу, що кожний параграф поділений на пункти. У кожному пункті розглядається окреме питання. Знайдіть необхідний пункт (пункти).
3. Зверніть увагу, що головне в тексті може виділятися напівжирним шрифтом, напівжирним курсивом або курсивом, може бути підкресленим.
6. Якщо вам трапляються незнайомі слова, терміни — знайдіть їх визначення в словнику (довіднику, енциклопедії тощо) або запитайте у викладача.
7. Розгляньте ілюстрації, схеми, таблиці тощо, які стосуються параграфу, пов'яжіть їх зі змістом тексту. Вони допоможуть вам краще зрозуміти матеріал.
8. Прочитайте додатковий матеріал до параграфу. Він доповнить ваші знання з даної теми.
9. Дайте усну відповідь на запитання до параграфу. Вони допоможуть глибше зрозуміти і краще запам'ятати вивчений матеріал.
10. У кінці кожного розділу можуть подаватися висновки, в яких узагальнено його зміст. Це допоможе зосередити Вашу увагу на головному.

Працюючи з науковою літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

- 1) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтесь із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
- 2) сформулюйте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
- 3) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
- 4) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв'язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
- 5) перекажіть основний матеріал, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
- 6) зробіть підсумковий огляд, пригадайте основні ідеї тексту та чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Робота над складанням плану-конспекту та плану доповіді потребує ретельної праці з боку студента, вимагаючи залучення певних прийомів обробки інформації. Осмислене навчання потребує використання систематичних процесів для кодування та зберігання інформації у довготривалій пам'яті і для вилучення її звідти. Ці процеси

називаються "метакогнітивними", тому що вони представляють собою способи набуття думок, а не самі думки.

До таких способів відносяться: резюмування (узагальнення); уточнення (конкретизація); схематизація та організація. Резюмування – це спосіб вилучення основної ідеї частини або цілого тексту. Уточнення є протилежним процесом, оскільки збагачує абстрактне положення конкретними прикладами, ілюстраціями, кресленням, аналогією та ін. Схематизація уявляє собою рамки або код для структурування інформації для того, щоб її можна було і зрозуміти, і зберегти у пам'яті. Організація як метакогнітивний процес передбачає надання матеріалу певної структури, а не знаходження вже існуючої структури у самому матеріалі.

Потужним засобом засвоєння навчального матеріалу виступають графічні систематизатори (інколи їх називають "понятійними схемами") – це просторові побудови, що вимагають від читача виявлення глибинної структури матеріалу, що вивчається. Інколи найкращим способом зрозуміти певну тему є представлення інформації у вигляді лінійної послідовності. Цей спосіб слід використовувати, коли структура поданої інформації наближається до лінійної. Наприклад, формування умінь здійснюється у певній послідовності: 1) інформація про новий спосіб діяльності (мета та порядок дій); 2) виконання вчителем разом з учнями нового способу діяльності; 3) самостійне виконання учнями нового способу діяльності; 4) систематичне тренування. Цей алгоритм діяльності вчителя є не що інше, як ряд подій, що слідує одна за одною в суворо упорядкованій часовій послідовності. Просте лінійне представлення цих подій адекватно відбиває усю необхідну інформацію: Інформація про новий спосіб діяльності ----- Сумісне виконання вчителем і учнями нового способу діяльності ----- Самостійне виконання учнями нового способу діяльності -----
- Систематичне тренування.

Інформація, з якою доводиться мати справу, найчастіше більш складна, ніж прості лінійні ланцюжки. Альтернативним способом представлення інформації виступає зображення її у формі ієрархії, або ієрархічного дерева. У цьому випадку інформація упорядковується відповідно до правил класифікації. Правила класифікації визначають, частиною або різновидом чого є даний об'єкт.

Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ (ТЕЗ) ПРОЧИТАНОГО

При всіх інноваційних формах і методах роботи на заняттях предметно-методичних дисциплін однією з провідних форм традиційно залишається робота з книгою — підручником, науковою літературою тощо.

Прочитаний матеріал для його глибшого і повнішого засвоєння потребує фіксації на папері (або електронному носії, що не змінює суті процесу). Найпоширенішими способами фіксації почутого на лекції або прочитаного є план, тези, виписки, конспект. Такі способи роботи дисциплінують студента, змушують заглибитися у зміст прочитаного, привчають виділяти головне у матеріалі, сприяють засвоєнню, повторенню і закріпленню матеріалу.

На жаль, в останні роки такі форми роботи відходять на задній план, що має своїм наслідком невміння частини студентів фіксувати прочитане, виділяти головне.

Виділяти головне у змісті матеріалу, його головну проблему, акцентувати свою увагу на суттєвому матеріалі, аналізувати прочитане та його тематичну структуру — одні з провідних умінь та навичок студентів при вивченні предметно-методичних дисциплін. Провідним методом в розвитку цих компетенцій є вміння поділяти текст на частини та складати план. Поділяючи навчальний матеріал на частини, студент тим самим аналізує його головні частини, а складаючи план — синтезує матеріал, виділяючи провідні думки, проблеми, факти тощо.

Складання простого або розгорнутого плану прочитаного:

План є попередньою формою запису прочитаного, він передує тезам та конспекту. За формою плани поділяються на: простий план, складний (розгорнутий) план, план-тези, план-конспект.

Загальний алгоритм для роботи над будь-яким планом може бути наступний. Спочатку йде прочитання матеріалу в цілому: необхідно уважно прочитати матеріал, над яким ви будете працювати — наприклад, підпункт параграфу, параграф підручника, декілька параграфів підручника (тему) тощо. При цьому рекомендується працювати олівцем (в жодному разі не ручкою, аби можна було витерти результати вашої роботи), підкреслюючи головне: факти, події, процеси, причинно-наслідкові зв'язки, висновки.

Після цього йде аналіз прочитаного за абзацами. Кожен абзац можна узагальнити в окрему думку, виділивши головне. Можливий варіант, коли для виділення необхідної думки треба прочитати декілька абзаців.

Головна думка формулюється як пункт плану. Пункт плану, як правило, формулюється стверджувальним реченням. Пункт плану не може складатися з одного слова або прізвища.

Розглянемо види планів, які використовуються на заняттях предметно-методичних дисциплін.

Простим називається план, який нумерується арабськими літерами (1., 2., 3. і далі). В такому плані рекомендується від 3 до 6 пунктів (більша кількість пунктів плану використовуються в рефератах та інших, більш складних, письмових формах роботи).

Якщо існує необхідність у більшій кількості пунктів, доцільніше скласти розгорнутий (складний) план.

Складний (розгорнутий) план передбачає, що пункти плану мають підпункти. Існують різні види нумерації пунктів плану. Можливий варіант, коли пункти нумеруються арабськими цифрами, а підпункти — літерами кириличного алфавіту (“а”), “б”), “в”) і далі). В іншому разі пункти нумеруються римськими цифрами (I., II., III., IV. і далі), а підпункти — арабськими цифрами. Можливий і складний план, який поєднує два попередніх — пункти плану нумеруються римськими цифрами, підпункти — арабськими, а останні, в свою, чергу, мають підпункти, що позначаються літерами алфавіту. Зловживати такими складними за структурою планами не треба.

Останнім часом в фахових виданнях поширилася нумерація виключно арабськими цифрами (наприклад, пункт 1., підпункти 1.1., 1.2., 1.3., які мають підпункти 1.1.1., 1.1.2, 1.1.3. тощо).

План-тези — це поєднання плану з коротко сформульованими основними положеннями прочитаного тексту, що вбирають суть висловлювань. Існує два види тезувань — відбір авторських тез з тексту або формулювання основних положень статті чи розділу книжки власними словами.

Тези формулюються розгорнутими реченнями, в яких виділяються головні факти, події, процеси, терміни та поняття, персоналії тощо. Як правило, необхідно уникати складних речень (складносурядних та складнопідрядних).

План-конспект — найбільш ускладнена форма плану, що поєднує пункти плану з розширеним викладом основних положень матеріалу, що опрацьовується. При цьому можливе окреслення в конспекті головних фактів, положень, причинно-наслідкових зв'язків, висновків тощо. Не вважається помилкою висловлення власних думок щодо прочитаного.

Методичні рекомендації щодо складання плану прочитаного:

1. Зверніть увагу на тему, план до якої ви повинні скласти. Уважно прочитайте текст і виберіть з нього лише той матеріал, який відповідає темі.
2. Починайте складати план лише тоді, коли з'ясуєте зміст матеріалу загалом.

3. Залежно від того, який план (простий чи розгорнутий) необхідно скласти, оберіть один із двох запропонованих шляхів.
 - 3.1. Якщо потрібно скласти простий план, поділіть текст на логічно завершені частини. Знайдіть у кожній з них головну думку, чітко і конкретно сформулюйте й запишіть її.
 - 3.2. Якщо план розгорнутий, у кожній з логічно завершених частин тексту визначте кілька положень, які розкривають головну думку; сформулюйте і запишіть головні думки у вигляді пунктів плану, а положення, що їх розкривають, — як підпункти.
4. Перед тим як записати план, перевірте, чи всі головні ідеї тексту знайшли у ньому відображення.

КОНСПЕКТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ

Конспектування — стислий письмовий виклад основного змісту тексту з виокремленням його найважливіших положень. При конспектуванні джерела (документа, уривку з монографії, наукової статті) необхідно дотримуватися наступних порад:

1. Запишіть автора твору, його назву та вихідні дані.
2. Перед тим, як розпочати конспектування, необхідно ознайомитися з текстом загалом.
3. Визначте у тексті логічно завершені частини й у кожній з них знайдіть основну думку. Дайте їм назву. На основі цього складіть план.
4. Підготуйтеся до виконання завдання: поділіть сторінку зошиту на дві нерівні частини для запису плану (зліва) і конспекту (справа).
5. Складіть конспект змісту кожної логічно завершеної частини тексту відповідно до плану, дотримуючись наступних умов.
 - 5.1. Основний зміст тексту викладається стисло.
 - 5.2. Провідні думки, аргументи, висновки формулюйте детально.
 - 5.3. Назви глав, розділів, параграфів наукової праці обов'язково вказуються точно.
 - 5.4. У конспекті використовуються цитати. Дотримуйтеся правил цитування: необхідну цитату беріть у лапки, в дужках зазначайте джерело і сторінку.
 - 5.5. Намагайтеся робити записи своїми словами, оскільки це сприяє кращому розумінню тексту.
 - 5.6. Основні положення конспекту вказуються напроти відповідних пунктів плану.
6. Працюючи над конспектом, застосовуйте систему підкреслень, виділяйте найважливіше великими літерами, використовуйте умовні позначки. Вони допоможуть вам під час відповіді за конспектом.
7. У лівій частині конспекту крім плану можна також виписувати незнайомі імена і терміни, які потребують пояснення, необхідні доповнення, стислі висновки для себе, паралелі з явищами сьогодення тощо.
8. Перевірте виконану роботу. В разі необхідності виправте або уточніть пункти плану і зміст конспекту.
9. У випадку, коли необхідно скласти конспект на основі кількох джерел, спочатку визначте, який твір буде основним. Для цього прочитайте джерела і визначте, якою мірою в них розкрито проблему, що цікавить вас. Потім поділіть сторінку зошита на дві частини: у лівій частині запишіть конспект основного твору, в правій зробіть доповнення до нього за основними джерелами.

НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ:

Вибір теми. Студент повинен обирати тему, яка найбільш відповідає його особистим інтересам. При обиранні теми необхідно враховувати її забезпеченість науково-педагогічними джерелами і методичною літературою. Остаточний вибір теми фіксується викладачем. Довільна зміна теми студентом не дозволяється. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

- ознайомитесь з літературою;

- зібрати матеріал;
- скласти план роботи;
- підготувати текст;
- доопрацювати та перевірити готовий текст.

Підбур літератури і джерел. Після обрання теми необхідно приступити до роботи над джерелами і літературою. Визначення кола необхідних для реферату джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек.

Для написання реферату студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу реферату залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, твори.

Спеціальна література представлена такими видами:

- Державні документи.
- Наукова література.
- Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час в тій чи іншій галузі педагогіки, методиці викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складання плану. Характеристика роботи.

Реферат повинен включати такі структурні елементи:

- ✓ Титульна сторінка
- ✓ Зміст
- ✓ Вступ
- ✓ Основний текст
- ✓ Висновки
- ✓ Додатки (в разі потреби)
- ✓ Список джерел та літератури.

Значною мірою успіх реферату залежить від добре складеного та до кінця продуманого плану. Під час роботи над темою поступово виявляються окремі частини плану, а, коли студент відібрав увесь матеріал і оволодів його змістом настільки, що ясно може уявити собі структуру роботи, він остаточно складає її план. Всі частини роботи розкривають конкретний аспект проблеми, але в той же час повинні складати єдине ціле.

ВСТУП пишеться після складання тексту всієї роботи. В ньому дається постановка питання, висвітлюється актуальність теми в наш час, доцільність її вивчення. Після цього дається коротка характеристика вивчення теми в науковій літературі, робиться висновок про ступінь вивченості даної теми науковцями. На основі цих висновків студент визначає коло конкретних завдань, які він збирається розв'язати в своєму дослідженні, формулює його цілі. Без чіткої постановки проблеми дослідження приречене перетворитися в безсистемне нагромадження фактів. Визначивши мету і завдання дослідження, студент дає коротку характеристику джерел, робить висновок про цінність цих праць для даної роботи.

Далі студент приступає до викладу матеріалу **ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ**. У **ВИСНОВКАХ** автор дослідження чітко формулює ті положення, до яких він прийшов внаслідок вивчення даної теми. Робиться це у вигляді коротких підсумкових тез за основними положеннями роботи.

Відразу після висновків, в разі потреби, йдуть ДОДАТКИ, де студент може вмістити таблиці, конспекти, анкети, схеми тощо. На додатки, якщо вони є, обов'язково потрібно посилатися у тексті, кожен додаток повинен мати посилання на джерело.

- Вступ займає 1-3 сторінку друкованого тексту.
- Висновки – 2-3 сторінки друкованого тексту.

Зміст розміщується на початку роботи. Він містить назви всіх структурних частин роботи із зазначенням сторінок. На яких вони розміщуються.

Складання списку джерел і літератури. Написання самостійного творчого дослідження, яким є реферат закінчується складанням списку джерел і літератури з дотриманням певних вимог і правил. Насамперед, до списку включається лише та література, яка реально використана студентом в процесі роботи. Порядковий номер джерела у списку літератури повинен відповідати номеру посилань у тексті.

Для захисту реферату студент готує виступ на 5 - 7 хвилин. У ньому зазначаються мета і завдання дослідження, актуальність теми, короткий зміст основної частини, характеристика літератури та джерел, основні висновки.

Студент відповідає на запитання, після цього йому повідомляється оцінка за роботу.

Самостійна робота, перелік рекомендованих тем:

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1.	Болгарські землі в добу пізнього середньовіччя	1
2.	Сербські землі в добу пізнього середньовіччя	2
3.	Чорногорські землі в добу пізнього середньовіччя	1
4.	Хорватські землі в добу пізнього середньовіччя	1
5.	Словенські землі в добу пізнього середньовіччя	1
6.	Боснійські землі в добу пізнього середньовіччя	1
7.	Герцеговинські землі в добу пізнього середньовіччя	1
8.	Польські землі в добу пізнього середньовіччя	8
9.	Чеські землі в добу пізнього середньовіччя	8
10.	Словацькі землі в добу пізнього середньовіччя	8
11.	Білоруські землі в добу пізнього середньовіччя	10
12.	Російські землі в добу пізнього середньовіччя	18

1.1. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Методи контролю

Оцінювання теоретичних знань та практичних навичок студентів протягом навчального семестру відбувається за результатами усних відповідей на практичних заняттях, тестування, письмового опитування, перевірки індивідуальних завдань та самостійної роботи, обговорення рефератів тощо.

Робоча програма передбачає застосування 3-х форм контролю знань студентів:

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання модульних контрольних робіт, розробка проектів, творчі роботи

Форма підсумкового контролю – іспит на основі суми балів набраних за кожний модуль.

Студенти виконують навчальну програму з дисципліни як в аудиторії, так і поза аудиторією: відповідають на тести з тем курсу, виконують практичні завдання, готуються до семінарських/індивідуальних занять, обговорюють конкретні ситуації, виконують завдання для самостійної роботи – кожне з них оцінюється за відповідними критеріями у балах. Максимальна сума балів – 100. Діагностика знань здійснюється за бальною системою, яка послідовно переводить бали у звичайну оцінку.

Поточний, контроль здійснюється у вигляді опитування, виконання індивідуального або колективного завдання та їх захисту. Модульний (рубіжний) контроль передбачає виконання контрольної роботи, підсумковий - здачу іспиту.

Критеріями оцінки є:

<i>при усних відповідях:</i>	<i>при виконанні письмових завдань:</i>
<ul style="list-style-type: none"> • повнота розкриття питання; • логіка викладання, культура мови; • емоційність та переконаність; • використання основної та додаткової літератури; • аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки. 	<ul style="list-style-type: none"> • повнота розкриття питання; • цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки; • акуратність оформлення письмової роботи.

На семінарському/індивідуальному занятті оцінюються:

- усні відповіді студентів;
- участь в обговоренні дискусійних питань;
- участь у ділових, рольових іграх та їх обговоренні;
- аналіз ситуаційних завдань та вміння доведення власної думки;
- презентації фрагментів уроків;
- підібрана інформація щодо прикладів зі педагогічної практики, новин вітчизняної/зарубіжної методики;
- реферативні виступи, усні повідомлення тощо.

За кожним елементом змістового модуля, передбаченого робочою програмою, обов'язкова певна форма поточного оцінювання знань. Такими формами можуть бути: усне опитування; тестування знань студентів з певного розділу (теми) або з певних окремих питань лекційного курсу; виступ на практичних/семінарських заняттях (з рефератом, в дискусії); перевірка і захист індивідуального завдання тощо.

Норми оцінювання усних відповідей

- 3 бали – студент самостійно створює оригінальну за думкою відповідь, аналізує різні погляди на поставлену проблему, добирає переконливі аргументи, висловлює власну думку, відповідь повна, змістовна, характеризується багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю.
- 2 бали – студент самостійно будує послідовну, повну, логічно викладену думку, розкриває суть проблеми, висловлює головну думку, вдало добирає лексичні засоби, однак припускається окремих недоліків (відсутність прикладів, належної аргументації тощо).
- 1 бал – за обсягом відповідь становить менше половини норми, пропуск положень, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені.
- 0 балів – неготовність до практичного заняття.

Контроль самостійної роботи студентів здійснюється як під час аудиторних занять (на семінарах, практичних заняттях), так і у позааудиторний час, визначений викладачем. Контроль самостійної роботи передбачає: визначення ступеня засвоєння матеріалу; визначення якості виконання індивідуальних і творчих колективних завдань; відвідування консультацій викладача; своєчасне виконання і здача поточних завдань; оцінку знань, здобутих у результаті самостійної навчальної роботи.

Норми оцінювання завдань самостійної роботи

- 2 бали – матеріал відповідає тематиці поставленого завдання, повністю розкриває його сутність, оформлений за всіма вимогами ділового стилю; у матеріалі відсутні орфографічні та стилістичні помилки, він вчасно складений для перевірки.
- 1 бал – зміст матеріалу не зовсім відповідає заданій тематиці або недостатньо повно розкриває його сутність; оформлений матеріал містить деякі орфографічні, пунктуаційні помилки, у ньому відсутні.
- 0 балів – зміст матеріалу не співпадає з завданням, не відповідає діловому стилю викладу матеріалу, у ньому наявна велика кількість орфографічних та пунктуаційних недоліків.

Обов'язкові заходи рейтингового поточного контролю

№ п/п	Форма контролю	Кількість заходів	Залік				Кількість заходів	Залік			
			Мінімальна оцінка один. контролю	Макс. оцінка один. контролю	Мін. сумарна оцінка один. контролю	Макс. сумарна оцінка один. контролю		Мінімальна оцінка один. контролю	Макс. оцінка один. контролю	Мін. сумарна оцінка один. контролю	Макс. сумарна оцінка один. контролю
1.	Складання порівняльних таблиць	2	3	10	6	20	2	3	10	6	20
2.	Написання есе	1	1	5	1	5	1	1	5	1	5
3.	Модульна контрольна робота	2	10	30	20	60	2	10	30	20	60
4.	Реферативна робота	1	5	15	5	15	1	5	15	5	15
Вихідна кількість балів:					32	100				32	100

Модульний контроль. Модульний контроль є підсумком певного етапу

вивчення дисципліни. Його мета – виявлення проміжних результатів засвоєння студентами змісту навчальної дисципліни. Модульний контроль проводиться згідно і тематичним планом. Оцінка модульного контролю здійснюється за 30-бальною шкалою.

Модульний контроль проводиться у вигляді різнорівневої письмової самостійної роботи, яка містить такі завдання:

- теоретичні питання – 3 – 4 бали;
- тестові завдання – 1 бал;
- творчі завдання – 5-6 балів.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю є сума набраних студентом за семестр та під час модульного контролю балів.

У разі, якщо студент бажає підвищити свою підсумкову оцінку він має право на складання усного іспиту.

Шкала оцінювання

ВСЬОГО ОЦНОК	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЄКТС	ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
			екзамен	залік
	90-100 (відмінно)	A	5 (відмінно)	зараховано 5 (відмінно)
	80-89 (добре)	B	4 (добре)	зараховано 4 (добре)
	65-79 (добре)	C		
	55-64 (задовільно)	D	3 (задовільно)	зараховано 3 (задовільно)
	50-54 (задовільно)	E		
	35-49 (незадовільно)	FX	2 (незадовільно)	не зараховано
	1-34 (неприйнятно)	F		

Бали	Критерії оцінки
F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)	Практично не знає науково-історичної термінології. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не може користуватися підручником, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Володіє тільки окремими прийомами практичної діяльності, яких недостатньо для формування вмінь.
FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	Має уяву про наукову історичну термінологію. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні. Конспект з предмету носить не систематизований, фрагментарний характер. Не вміє скласти алгоритм відповіді. Не може відповісти на питання чи виконати практичну роботу без грубих помилок, на які не звертає уваги.

Е (незадовільно з можливістю повторного складання)	Самостійно відтворює головні положення викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. Знає основні психолого-педагогічні терміни. Потребує допомоги викладача чи товаришів для відтворення систематизованого навчального матеріалу. При реалізації знань у вирішенні практичних завдань потребує допомоги викладача на всіх етапах роботи. Часто допускає типові помилки, які при допомозі здатен виправити. Повністю відсутнє знайомство з інформацією, що викладена в додатковій літературі.
D (задовільно)	Повністю відтворює інформацію що викладена в базовому підручнику. Має значні утруднення при необхідності користування додатковою та довідниковою літературою. Епізодичне знайомство з періодичними психолого-педагогічними виданнями. Сформовані уміння може використовувати у стандартних ситуаціях, які закладені у навчальні завдання. При виправленні допущених помилок потребує деякої допомоги викладача. Затрудняється при необхідності використовувати знання отримані при вивченні інших дисциплін.
C (добре)	На основі володіння матеріалом в обсязі робочої навчальної програми дисципліни, під керівництвом викладача вмiє зiставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію про педагогічні явища. Цілком самостійно використовує набуті знання, вміння та навички в стандартних навчальних ситуаціях. Здатен контролювати свою діяльність. При контролі знань досить вільно складає алгоритм відповіді. Швидко знаходить необхідну інформацію в довідниковій літературі. Знайомий з психолого-педагогічними періодичними виданнями останніх років.
B (дуже добре)	Вільно володіє матеріалом у відповідності з програмою дисципліни. Знання, вміння та навички може самостійно примінати у нестандартних ситуаціях навчального характеру. Проявляє інтерес до наукової та науково-популярної літератури з предмету. Самостійно опрацював рекомендовану, додаткову літературу з предмету. В процесі вивчення дисципліни іноді виконував реферати не передбачені робочою програмою дисципліни. Проявляє схильність до аналітико-синтетичної діяльності, здатен висловлювати власну думку що до вивченого матеріалу. Отримані знання використовує при аналізі стану навчально-виховного процесу в університеті.
A (відмінно)	На основі досконалого знання матеріалу предмету студент набуті знання, вміння та навички використовує при рішенні нестандартних задач. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, орієнтується у періодичній та монографічній літературі з предмету. Легко знаходить відповіді на нестандартні, несподівані питання. У складних ситуаціях може провести аналіз на рівні теоретичного осмислення. Виявляє творчі здібності, нахил до самостійної науково-дослідної роботи, який проявляється у наявності наукових публікацій, виступах на наукових конференціях.

1.5. Методи навчання

Методи навчання: традиційні – пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі; активні та інтерактивні, словесні, наочні, практичні, контрольні, самостійні тощо.

пояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник в "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення. Застосовується для передачі великого масиву інформації.

репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях.

метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб рішення поставленого завдання. Студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку.

частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на семінарах і колоквіумах.

дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру. Ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільше повно.

Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

Методами активізації навчально-пізнавальних дій. Використовуються з метою активізації пізнавальної діяльності суб'єктів учіння за допомогою спеціальних прийомів і способів: аналіз конкретної ситуації, інтелектуальна розминка, сократичний метод, «мозковий штурм», навчально-тематична дискусія, ділова гра, професійна гра, професійна консультація, організаційно-діяльна гра тощо. Словесні методи навчання, коли навчання відбувається за допомогою різних засобів. Особливе місце серед них посідає слово. Методи, які реалізуються за допомогою слова, називаються вербальними (від лат. — усний, словесний). Процес викладання-учіння не може проходити без вербального спілкування, а інші методи, наприклад наочні, виконують тільки допоміжні функції. Основні складові цього методу — розповідь, пояснення, лекція та їхні різновиди, які використовуються з метою повідомлення студентам нових знань, пояснення порядку виконання тих чи інших дій, ознайомлення з новими фактами, подіями тощо.

— Одним з найпростіших і водночас найпоширеніших методів у процесі навчання є розповідь. Метод розповіді передбачає усний живий і образний, емоційний і послідовний виклад переважно фактичного матеріалу в пояснювальній чи оповідальній формі. Він використовується на всіх етапах навчання. Змінюється лише характер розповіді, її обсяг і час. У навчанні студентів розповідь переважно застосовується під час вивчення історичних подій, явищ суспільного життя тощо. Основні різновиди розповіді такі:

— науково-популярна розповідь (ґрунтується на аналізі фактичного матеріалу);

— художня розповідь (образний переказ різноманітних фактів, подій, вчинків тощо);

— розповідь-опис чи оповідання (послідовний виклад основних ознак, особливостей предметів і явищ довкілля, наприклад опис історичних подій). Основні педагогічні вимоги до розповіді: пізнавальна та виховна спрямованість; достовірність та наукова обґрунтованість фактів; достатня кількість яскравих прикладів, які доводять викладені положення; чітка логіка і довідність викладу; образність й емоційна забарвленість; наявність елементів особистої оцінки і ставлення педагога до змісту матеріалу, який вивчається; висока культура мовлення педагога (чіткість, доступність, правильність, особистісна забарвленість).

— У навчальній практиці дуже часто разом із розповіддю або окремо використовується пояснення — переважно монологічна форма викладу навчального матеріалу, коли є необхідність доведення або обґрунтування певного положення (закону, принципу), розкриття основи певного явища, сутності різних явищ, аналізу актуальних міжнародних відносин та іншої інформації. Пояснення виконує свою навчально-виховну функцію тільки тоді, коли педагог постійно пам'ятає про такі його елементи: пізнавальний, рефлексивний, емоційний і нормативний. Певна модуляція голосу, правильне мовлення і слушно вибрані слова, які відповідають рівневі розвитку учнів, відіграють суттєву роль у поясненні. Воно має впливати на емоційно-почуттєву сферу особистості студента, і тому викладачі повинні емоційно забарвлювати зміст матеріалу, що вивчається. Для підсилення ефекту пояснення можна також використовувати різні наочні та мультимедійні засоби. З практики дидактично-виховної роботи відомо, що надмірне збільшення часу на пояснення викликає стомлюваність і зниження уваги студентів. Цей недолік можна компенсувати епізодичним уведенням до пояснення елементів дискусії, опитування, розповіді та різноманітних прийомів проблемного навчання. Отже, ефективне використання методу пояснення вимагає: 1) докладного й чіткого формулювання навчального завдання, сутності проблеми, яка вивчається; 2) послідовного розкриття причинно-наслідкових зв'язків; 3) наявності переконливих прикладів, аргументів і доказів; 4) використання порівняння, зіставлення, аналогії, бездоганної логіки викладу тощо. Пояснення як самостійний метод викладу навчального матеріалу може становити суттєвий прийом інших методів навчання, наприклад лекції, показу, практичного заняття.

Широке застосування в навчальних закладах різних рівнів акредитації має лекція, яка відрізняється від розповіді та пояснення тим, що використовується для розгорнутого теоретичного повідомлення, наукового аналізу та обґрунтування складних і об'ємних наукових проблем. Її типові ознаки — системність, логічна послідовність, строга структурність, наукова обґрунтованість, які полегшують її сприйняття і розуміння; тривалість; запис плану і рекомендованої літератури; введення і характеристика певних загальних і наукових аспектів; розкриття й деталізація навчальної проблеми; завершальні висновки педагога; відповіді на запитання учнів. Розрізняють кілька типів навчальних лекцій. Наприклад, В. Оконь їх розподіляє на традиційні (зміст матеріалу дається в готовому для запам'ятовування вигляді), проблемні (аналізується певна наукова або практична проблема) і розмовні (ґрунтується на переплетенні розмовних фрагментів лекції з відповідями слухачів або виконанням ними певних теоретичних чи практичних завдань). В дидактичній практиці передусім використовуються традиційні і проблемні лекції. Добір виду лекції залежить від багатьох факторів. Педагог повинен враховувати рівень освіти студентів, наявність у них певних навичок і вмій, зміст і особливості навчальної дисципліни тощо. Особливість лекції-бесіди полягає в тому, що педагог, висуваючи навчальні проблеми, обмірковує вголос, наводить докази та антидокази, надає можливість учням відповідати на поставлені запитання і обмінюватися думками, допомагає їм самостійно робити висновки для практичної діяльності. Приймавши рішення проводити лекцію, педагог

повинен досконало визначити її вид і зміст. Робота над змістом лекції включає добір і опрацювання матеріалу відповідно до рівня розумового розвитку більшості учнів. На справі її читання вимагає вміння подавати навчальний матеріал, певної інтонації, темпу мовлення, міміки і жестикуляції.

Дискусія — дієвий метод обговорення питання, що вивчається. Вона передбачає колективне обговорення якоїсь спірної проблеми, під час якого пізнається істина.

Бесіда — метод словесного обговорення матеріалу, що вивчається, — найпоширеніший в навчанні. Її завдання полягає в тому, щоб, по-перше, за допомогою цілеспрямованих і вміло поставлених запитань актуалізувати відомі студентам знання, по-друге, досягти засвоєння ними нових знань шляхом самостійних обмірковувань, узагальнень та інших розумових операцій.

Семинарське заняття багато в чому подібне до бесіди. Проте проблеми теоретичного й практичного характеру обговорюються більш ґрунтовно, всебічно і глибоко. Це колективний науковий пошук певної навчальної проблеми і шляхів її ефективного розв'язання. Учасники заняття аналізують проблему, виявляють причинно-наслідкові зв'язки, висувають шляхи її оптимального вирішення, відповідають на запитання і дискутують. Умовно можна сказати, що семінар — це творче поєднання позитивних властивостей бесіди й дискусії, але на більш високому методичному, науковому й теоретичному рівні, що передбачає відповідну підготовленість суб'єктів учіння. Проводиться, як правило, зі студентами, які мають відповідну підготовку й досвід самостійного вивчення складних наукових і практичних проблем. Для забезпечення дієвості семінару необхідно:

Ефективність семінару залежить від попередньої роботи педагога (організаційно-технічний, теоретичний і методичний напрями якої найбільш оптимальні) й студентів, їх активної і творчої взаємодії.

Підготовка педагога до семінару включає:

- складання плану семінару з визначенням основної та додаткової літератури;
- опрацювання методичних вказівок для учнів;
- аналіз дидактичних, виховних і методичних підсумків попередніх семінарів і роботу над їх удосконаленням;
- підготовку методично обґрунтованого робочого плану семінару;
- вивчення рівня ознайомленості студентів з проблемами семінару і визначення змісту їх самостійної роботи;
- організацію індивідуальних і колективних консультацій зі студентами;
- надання допомоги студентам у самостійній роботі з літературою;
- підготовку виставки літератури, наочних посібників та інших засобів забезпечення семінару;
- інструктаж доповідачів і допомогу їм у написанні доповідей;
- підготовку місця проведення семінару тощо.

Готуючись до семінару, студенти повинні:

- ознайомитися з планом семінару, основною і додатковою літературою;
- розробити проблеми, які вимагають додаткового вивчення;
- визначити план підготовки до семінару;
- отримати консультації у керівника семінару;
- занотувати основні положення, що стосуються розв'язання навчальної проблеми;
- підготувати реферати, доповіді тощо.

Добре підготовлений і проведений семінар виконує свої основні функції — пізнавальну і виховну. Він також має допоміжну функцію — контрольну, яка дає змогу оцінити рівень опанування учнями програмного матеріалу, внести в дидактичний процес певні корективи. Отже, семінар — це основний вид занять для поглиблення і закріплення знань, формування переконань та розвитку особистості учня.

Основні вимоги до семінару: 1) продуманість змісту теми, її проблем та методики обговорення; 2) визначення цілей, дидактичних і виховних завдань заняття; 3) проблемна постановка запитань; 4) увага до стрижневих питань та логіки їх розкриття; 5) постійне керування перебігом семінару, створення атмосфери невимушеності, полемічності й творчої активності; 6) стимулювання дискусії; 7) забезпечення всебічного розгляду й аналізу навчальних проблем, об'єктивна оцінка виступів і відповідей, своєчасне їх коригування; 8) орієнтація учнів на подальшу самостійну роботу над навчальним матеріалом тощо.

Наочні методи навчання:

Показ — це навчальний метод, що являє собою сукупність прийомів, дій і засобів, за допомогою яких в учнів створюється наочний образ предмета, котрий вивчається, формується конкретне уявлення про нього.

Самостійна робота студентів

У навчанні особливе місце посідає самостійна робота студентів над матеріалом, що вивчається. Формування особистості студента відбувається не тільки під впливом організованих навчально-виховних заходів, а й завдяки індивідуальним намаганням самих студентів. Відомо, що ніхто просто так не отримує певну сукупність знань, навичок і вмінь; їх можна здобути, тільки доклавши чималих зусиль.

Практика свідчить, що найбільш ефективним є навчальний процес у тих освітніх системах, де він спирається на змістовну самостійну роботу студентів. Тому сучасна дидактика більше уваги має приділяти обґрунтуванню методики самостійного опанування учнями теоретичних знань, практичних навичок та вмінь.

Самостійна робота студентів — це сукупність різноманітних навчальних прийомів і дій, за допомогою яких вони самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, а також оволодівають новими. Вона має надзвичайно важливе значення для формування й удосконалення знань, мислення й переконань. Тому цей метод є внутрішньою основою будь-якого іншого методу навчання і необхідною передумовою дидактичного зв'язку різних методів навчання між собою. Сучасні освітні процеси і науково-технічна революція роблять метод самостійної роботи одним із основних.

У різних освітніх системах є свої сприятливі умови для самоосвіти студентів. Тому для викладача важливо уміло її організувати і методично забезпечити. Завдання самостійної роботи включають:

- засвоєння нового матеріалу за підручником;
- виконання творчих робіт;
- виготовлення таблиць та схем;
- самостійний перегляд кінофільмів, телепередач, прослуховування радіопередач тощо.

Правила організації самостійної роботи студентів: 1) докладне визначення завдань з відповідних навчальних дисциплін як для окремих учнів, так і для всього класу; 2) конкретне формулювання певних проблемних завдань для вирішення під час самостійної роботи; 3) забезпечення студентів в достатній кількості навчальною літературою, посібниками; 4) створення належних організаційно-методичних умов для самостійної роботи; 5) всебічне врахування індивідуально-психічних особливостей учнів, їх здібностей, інтересів, нахилів; 6) систематичний контроль і дійова допомога студентам під час самостійної роботи. Отже, щоб самостійна робота студентів у повному обсязі реалізувала свої освітні та виховні функції, вона має бути планомірною, систематичною та змістовною. Таким чином, ми використовуємо цілу низку, як загальних, так і специфічних методів навчання. Під час їх використання необхідно

враховувати закономірності навчального процесу, сучасні організаційні, методологічні та методичні вимоги до нього, характер і зміст навчальної дисципліни, вимоги до підготовки відповідних фахівців, наявність дидактичної інфраструктури, рівень підготовленості педагогів і студентів та інші об'єктивні і суб'єктивні умови. Зрозуміло, ніякий окремо взятий метод не розв'язує всіх проблем, якщо не використовується творчо, у взаємозв'язку з іншими методами.

1.3. Методичні рекомендації для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.

Підготовка та написання студентами самостійної творчої роботи є важливою складовою частиною навчального процесу. Мета такої роботи з дисципліни “Методика викладання історії” – поглибити знання студентів з теорії та практики пропонованих тем, надати їм елементарні навички науково-дослідницької роботи.

Під час виконання самостійної роботи студенти мають оволодівати методологією та методикою наукового дослідження, осмислено й критично сприймати пропоновані джерела та наукову педагогічну літературу, навчитися працювати з бібліографією, а також чітко, переконливо, логічно та стилістично правильно викладати свої думки.

Треба зазначити, що запропонована самостійна робота – це не просто підбірка або переказ наукової або методичної літератури. Виконання такої роботи вимагає від студента ретельної підготовки, наполегливості в пошуку необхідного методичного матеріалу, продуманого його вивчення та узагальнення, відстоювання власних спостережень під час захисту роботи.

Захист самостійної роботи сприяє формуванню у студентів вміння самостійно поповнювати та систематизувати свої знання, відстоювати власні переконання, вести пошукову роботу, користуватися навчально-методичною та науково-педагогічною літературою, а також дозволить представити власний методичний продукт, який стане міцною опорою для майбутнього вчителя історії і використовуватиметься не тільки під час педагогічної практики, а і в майбутній професійній діяльності.

Перелік завдань, що складають основу самостійної пропонує викладач. Водночас підбірка методичних матеріалів цим не завершується – студенти повинні самостійно ініціювати поповнення власного науково-понятійного апарату. Водночас штучно обсяг самостійної роботи збільшувати не треба, тому що її цінність визначається не кількістю сторінок, а змістом, самостійністю суджень, які обґрунтовані теоретично і документально.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання, перелік рекомендованих завдань:

№ з/п	Назва теми
1	Скласти термінологічний словник: понятійний апарат курсу.
2	Зробити презентацію на тему: «Культура південних слов'ян у XIV – першій половині XVII ст.»
3	Написати реферат на тему: 1.«Соціально-економічне становище південних слов'ян у XIV – першій половині XVII ст.»
4	Скласти порівняльну таблицю: спільні та відмінні риси історії Південного та Західного слов'янства в період розвиненого середньовіччя.
5	Написати есе на тему: «Польські землі між уніями, здобутки і прорахунки»
6	Зробити Презентацію на тему: «Польська культура XIV – XVII ст.»
7	Скласти доповідь на тему: «Соціально-економічний розвиток Польщі в XIV – XVII ст.»
8	Написати реферат на тему: 1.«Тевтонський орден»
9	Підготувати порівняльний аналіз суспільно-економічного та культурного розвитку Польщі і Чехії у XV – першій половині XVII ст.
10	Зробити Презентацію на тему: «Культура Чехії у XIV – XVII ст.»
11	Написати реферат на тему: 1. «Соціально-економічний розвиток Чехії у XIV – XVII ст.»

12	Скласти таблицю: Західнослов'янські країни в системі монархії Габсбургів.
13	Зробити Презентацію на тему: «Словацька культура XVI – XVII ст.»
14	Скласти доповідь на тему: «Соціально-економічний розвиток Словаччини в XVI – XVII ст.»
15	Написати есе на тему: «Архітектура середньовічної Словаччини»
16	Написати реферат на тему: 1. «Марія Терезія та Йосиф II. Визначні історичні постаті»
17	Зробити презентацію: «Культура Білорусі XV –XVII ст.»
18	Скласти порівняльну характеристику: «Розвиток Білорусі та Польщі між Кревською та Люблінською уніями»
19	Написати реферат на тему: 1. «Вітовт – великий князь литовський»
20	Зробити порівняльний аналіз розвитку Західних та Східних слов'ян в період пізнього середньовіччя.
21	Зробити презентацію: «Російська культура XV – XVI ст.»
22	Написати есе на тему: «Росія XV – XVI ст. в порівнянні із Заходом»
23	Підготувати доповідь на тему: «Останні Рюриковичі»
24	Написати реферат на тему: 1. «Василь I, біографічний нарис»
25	Підготувати Есе на тему: «Самозванство в історії Росії»
26	Зробити презентацію: «Російська культура XVII ст.»
27	Написати реферат на тему: 1. «Історія великих боярських родів періоду Смути в Росії (Шуйські, Бельські, Романови)»
28	Підготувати порівняльну характеристику історії Південнослов'янських народів в Новий час.
29	Написати есе на тему: «Природа національної само ідентифікації та відродження в Болгарії XVIII –XIX ст.»
30	Зробити презентацію на тему: «Болгарська культура в Новий час».
31	Скласти хронологічну таблицю: «Політичні партії Болгарії XIX-початку XX ст..»
32	Написати реферат на тему: 1. «Болгарське Відродження та його причини»
33	Есе на тему: «Слов'янська цивілізація – міф, чи реальність?».
34	Зробити презентацію: «Сербська культура в Новий час».
35	Написати реферат на тему: 1. «Історія органів сербських влади від першого державного утворення до 1914 року.»
36	Підготувати есе на тему: «Соціально-економічний розвиток Чорногорії в Новий час»
37	Підготувати презентацію на тему: «Культура Чорногорії в Новий час»
38	Написати реферат на тему: 1. «Митрополити Петро I та Петро II Негоши»
39	Скласти доповідь на тему: «Соціально-економічний розвиток Боснії та Герцеговини в Новий час» Зробити презентацію: «Культура Боснії та Герцеговини в Новий час»
40	Написати реферат на тему: 1. «Історія Боснійських конфесій» ...
41	Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Хорватії та Словенії в Новий час»
42	Підготувати презентацію на тему: «Культура Хорватії та Словенії в Новий час»
43	Написати реферат на тему: 1. «Янко Драшкович»...
44	Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Македонії в Новий час»
45	Підготувати презентацію на тему: «Культура Македонії в Новий час»
46	Написати реферат на тему: 1. «Історія права Македонії»...
47	Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Польщі в Новий»
48	Підготувати презентацію на тему: «Культура Польщі в Новий час»
49	Написати реферат на тему: 1. «Політика Наполеона у польському питанні»...
50	Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Чехії в Новий час»
51	Підготувати презентацію на тему: «Культура Чехії в Новий час»
52	Написати реферат на тему:

	1. «М.В. Крамеріус, життя і політична діяльність»...
53	Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Словаччини в Новий час»
54	Підготувати презентацію на тему: «Культура Словаччини в Новий час»
55	Написати реферат на тему: 1 «Національне відродження в Словаччині»...
56	Підготувати презентацію на тему: «Культура Білорусі в Новий час»
57	Скласти порівняльну таблицю: «Білорусь між сходом і заходом, спільні та окремі риси розвитку з Польщею та Росією в Новий час»
58	Написати реферат на тему: 1. «Визначні білоруські магнатерії»...
59	Підготувати презентацію на тему: «Культура Росії в Новий час»
60	Написати Есе на тему: «Соціально-економічний розвиток Росії у другій половині XVII – XVIII ст.»
61	Написати реферат на тему: 1.«Військова історія Росії в Новий час»...
62	Написати реферат на тему: 1. «Олександр I – історичний портрет»...

1.4. Методи контролю

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання модульних контрольних робіт, розробка проєктів, колоквиуми, творчі роботи

Форма підсумкового контролю – іспит на основі суми балів набраних за кожний модуль.

Кожний модуль включає бал оцінки поточної роботи студента на семінарських заняттях. Рейтинговий бал за семінарські заняття встановлюється, як середнє арифметичне з усіх позитивних і негативних оцінок, виставлених по 5-ти бальній шкалі, отриманих на усіх семінарських заняттях даного модуля. Виконання контрольних завдань (тестів) здійснюється за допомогою роздрукованих завдань, або в режимі комп'ютерної діагностики. Оцінювання контрольних завдань (тестів) проводиться за власною методикою з приведенням підсумку до встановленої в рейтинговій шкалі балів. Заходи з модульного контролю проводяться по завершенню вивчення навчального матеріалу даного модуля:

- Тести підсумкового контролю – 1 балів за одне правильне питання (60 питань).
- Контрольні завдання модульного контролю – 15 балів за одне питання (5 питань).

Заходи з підсумкового контролю проводяться по завершенню вивчення всього навчального матеріалу:

Реферати підготовлені за заданою тематикою обговорюються та захищаються під час семінарських занять (10 балів за реферат: 4 реферата). Опорні конспекти захищаються під час останніх семінарських занять (20 балів). Контурна карта здається викладачеві (20 балів).

За пропуски навчальних занять (лекцій та семінарів) нараховуються штрафні бали (10 бал за кожен пропуск), які віднімаються від сумарного рейтингового балу при виведенні підсумкової оцінки. При згоді студента, до відомості обліку успішності може бути проставлена екзаменаційна оцінка на підставі поточного рейтингового балу. Студент може підвищувати оцінку “задовільно” або “добре”, яку він отримав за результатами поточного контролю, складанням семестрового екзамену. Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу «Історія стародавньої світу» здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань.

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю. Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал. Завданням підсумкового контролю (іспиту) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентами програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатності творчого використання набутих знань, умінь сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає із змісту дисципліни тощо.

Критерії оцінювання:

А) при усних відповідях:

повнота розкриття питання;

логіка викладення, культура мови;

впевненість, емоційність та аргументованість;

використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);

аналітичні міркування, умінь робити порівняння, висновки.

Б) при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Для визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінюванням застосовуються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень (відмінно). Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень (дуже добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, аргументовано висловлює свої думки, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків.

Достатній рівень (добре). Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання власних висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень (задовільно). Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень (достатньо). Студент володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, допускає значні неточності.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Основні етапи завоювання турками-османами південнослов'янських земель.
2. Політичне і соціально-економічне становище поневолених Османами південнослов'янських народів.
3. Національно-визвольний рух південнослов'янських народів: причини, форми, наслідки.
4. Становище болгарських земель під владою Османської імперії і основні риси визвольної боротьби XV-XVII ст.
5. Адміністративно-територіальний устрій південнослов'янських народів у складі Османської імперії.
6. Релігійно-політичний механізм османського господарювання на Балканському півострові.
7. Розпад Сербського царства.
8. Переселення сербів в монархію Габсбургів та Росію.
9. Участь сербів у війнах Австрії з Османською імперією у XVII-XVIII ст..
10. Словенські землі та Габсбурги.
11. Словенські землі в епоху реформації та Контрреформації.
12. Еволюція угорського правління в Хорватії.
13. Турецький наступ у Хорватії.
14. Битва при Мохачем (1526 р.) та її політичні наслідки.
15. Участь хорватів у Тридцятилітній війні.
16. Міста континентальної Хорватії (Славонії) та венеціанської Далмації.
17. Розвиток барщинної системи в хорватських землях Австрійської імперії.
18. Міські та селянські рухи в Хорватії, Славонії та Далмації.
19. Реформи Марії-Терезії та їх соціальні і політичні наслідки. Реформи Йосифа II.
20. Падіння Боснії та Герцеговини.
21. Ісламізація населення Боснії та Герцеговини.
22. Господарське життя та міста Боснії та Герцеговини.
23. Династія Негошей у Чорногорії.
24. Політичні зв'язки Чорногорії з Росією.
25. «Законник Петра I Негоша».
26. Культура болгар у XV – XVIII ст.
27. Сербська культура у XIV – XVIII ст.
28. Словенська культура у XV – XVIII ст.

30. Культура Хорватії у XV – XVIII ст.
31. Боснійська культура у XV – XVIII ст.
32. Складання єдиної станової держави у Польщі XIV-XV ст.
33. Правління Казимира III Великого (1333 -1370).
34. Зовнішня політика Польщі та відносини з Тевтонським орденом.
35. Політичний розвиток Польщі і формування станово-представницької монархії.
36. Польсько-литовські унії.
37. Утворення Речі Посполитої.
38. Соціально-економічний розвиток Польщі. Виникнення і функціонування фільварково-панщинної системи.
39. Грюнвальдська битва.
40. Реформаційний і контрреформаційний рух в Польщі в XVI ст.
41. Економічний розвиток Польщі у XIV-XVI ст.
42. Соціально-політична структура Польщі. Міста.
43. Боротьба Польщі проти німецької експансії в кінці XIV-XV ст.
44. Чеська держава у другій половині XIV-на початку XV ст..
45. Гуситський рух у XV ст.
46. Формування основних таборів Гуситського руху. Значення гуситських війн.
47. Соціально-економічний та політичний розвиток Чехії з 1471 по 1526 рр.
48. Соціально-політичний розвиток чеських земель у складі Габсбурзької монархії 1526-1620 рр..
49. Чеське станове повстання 1618-1620рр..
50. Чеські землі в період Тридцятирічної війни.
51. Словаччина у XV- XVII ст.
52. Словаччина у системі монархії Габсбургів.
53. Культура Словаччини у XV- XVII ст..
54. Звеличення Вітовта, кінець міжусобної боротьби.
55. Стан громадянської війни у Великому князівстві Литовському після смерті Вітовта. Правління Казимира.
56. Посилення протистояння ВКЛ та Московської держави.
57. Люблінська унія.
58. Адміністративно-територіальний устрій ВКЛ.
59. Феодальні стани ВКЛ.
60. Культура ВКЛ у XV- XVII ст.
61. Внутрішня та зовнішня політика Івана III – государя всієї Русі.
62. Звільнення Русі від Золотоординського нашестя.
63. Централізація державної влади в Росії, формування держави за євразійською моделлю.
64. Вихід Русі на міжнародну політичну арену.
65. Культура та побут Русі у XIV- XV ст..
66. Правління Василя III.
67. Боротьба боярських угруповань за владу та влада «Обраної ради»
68. Зовнішня політика Івана IV та перетворення Росії на євразійську державу. Приєднання Сибіру.
69. Опричнина, як явище переходу від централізації до феодальної диктатури.
70. Криза влади. Кінець правління династії Рюриковичів.
71. Борис Годунов – перших виборний монарх в Росії.
72. Росія в період Смути.
73. Самозванство в Росії.
74. Рятівники вітчизни та шлях до абсолютної монархії.
75. Перші Романови. Прихід до влади нової монаршої династії.
76. Османське завоювання Болгарії, його етапи та наслідки.
77. Словенія в умовах османської експансії.
78. Реформи Марії-Терезії та їх соціально-політичні наслідки для Хорватії.
79. Падіння Боснії та Герцеговини (XV-XVII ст.).
80. Участь сербів у війнах Австрії з Османською імперією у XVII – поч. XVIII ст.
81. Формування станово-представницької монархії в Польщі.
82. Гуситський рух в Чехії XV ст.
83. Люблінська унія 1569 р.
84. Словаччина в системі монархії Габсбургів (XVI ст.).
85. Переселення сербів до монархії Габсбургів та в Росію.
86. Політичний розвиток Речі Посполитої у другій половині XVII – XVIII ст.
87. Хорватські землі у австрійсько-турецьких війнах.
88. Династія Негошей у Черногорії.

89. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії у складі Габсбурзької монархії.
90. Криза Османської держави та болгарські землі у XVII ст.
91. Кревська унія, причини підписання та політичні наслідки для слов'янських країн.
92. Словенські землі в епоху Реформації та Контрреформації.
93. Діяльність «братиків» у Словаччині.
94. Чеські землі в період Тридцятилітньої війни.
95. Звільнення Русі від золотоординського нашествия.
96. Перше Сербське повстання 1804-1813 рр.
97. Грюнвальдська битва, перемога литовців над хрестоносцями.
98. Болгарське національне відродження наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
99. Реформи «Обраної ради» в Росії XVI ст.
100. Адміністративно-територіальний устрій Великого князівства Литовського у XIV – першій половині XVI ст.
101. Особливості економічного та національного розвитку Далмації в першій половині XIX ст.
102. Приєднання Сибіру до Росії.
103. Реформи 50-60-х років XIX ст. у Хорватських землях.
104. Звеличення Вітовта, кінець міжусобної боротьби у Великому князівстві Литовському.
105. Словенська революція 1848-1849 рр.
106. Централізація державної влади в Росії, формування держави за євразійською моделлю.
107. Боснійсько-Герцеговинське повстання 1875-1878 рр.
108. Протистояння Великого князівства Литовського та Московської держави.
109. Зовнішня політика Івана IV.
110. Внутрішня македонська революційна організація та її діяльність.
111. Війна Речі посполитої з Росією (1654-1667 рр.).
112. Болгарія в Болканських війнах 1912-1913 рр.
113. Переділ польських земель на Віденському конгресі.
114. Бухарестських мир 1812 р. та його роль в отриманні Сербією автономії.
115. Становлення Хорватських політичних партій, Праваштво та югославізм.
116. Політика русифікації та понімення Росії та Пруссії в Польщі у другій половині XIX ст.
117. Чеське національне відродження та його сутність.
118. Чеські політичні партії другої половини XIX – XX ст.
119. Словаки в революції 1848-1849 рр.
120. Реформи Петра I в Росії.
121. Війна 1812 р. на території Білорусі.
122. Декабристський рух в Росії.
123. Буржуазно-демократичні реформи 60-70-х років XIX ст. у Білорусі.
124. Руська індустрія та промисловий переворот за правління Миколи I.
125. Повстання 1863 р. в Польщі, причини, наслідки, значення.
126. Повстання 1831 р. та 1863 р. на території Білорусі.
127. Політичні партії та таємні товариства в Польщі кінця XIX ст.
128. Катерина II, внутрішня і зовнішня політика в Росії.
129. Меттерніхівський абсолютизм в Чехії XIX ст.
130. Відміна кріпосного права в Білорусі.
131. Значення революції 1848-1849 рр. в чеських землях.
132. Реформи Олександра II в Росії.
133. Словацька національна рада.
134. Революція 1905-1907 рр. на території Білорусі.
Внутрішня політика 1815 – 1825 рр. Аракчеєвщина.

Рекомендована література

Базова

1. Абашин Н.С., Козак Д.Н., Синиця Є.В., Терпиловський Р.В. Давні слов'яни. Археологія та історія: навчальний посібник. – К.: «Стародавній світ», 2012. – 366 с.: 417 рис.
2. Власто А.П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовіч. історії слов'янства. З англ. Пер. Р. Ткачук та Ю. Терех; Худож. оформ. С. Полохайло. – К.: Юніверс, 2004. – с. 496: іл. – Бібліогр.: с. 456 – 496.
3. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Леонід Зашкільняк, Микола Крикун. - Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. – 759 с.

4. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.). Курс лекцій: Навч. Посібник / В.І. Яровий, П.М. Рюдяков, В.П. Шумило та ін. Вид 2-ге, стереотипне. – К.: Либідь, 2003. – 632 с.
5. Історія країн світу та міжнародні відносини в Новий час : навчально-методичний посібник / за заг. ред. проф. Й.М. Шкляжа. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 648 с.
6. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця ХVІІІ століття) : навч. посіб. / автор-укладач. В.М. Мордвінцев; Київ. Нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – 455 с.
7. Чорній В.П. Історія Болгарії. – Львів: ПАІС, 2007. – 404 с.: іл., карти.
8. Миколенко Д.В. Македонське питання у 1878 – 1919 рр. Навчальний посібник до спеціального курсу для студентів історичного факультету / Д.В. Миколенко. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 120 с.
9. Середньовічне населення межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра (ХІ – перша половина ХІІІ ст.). – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 300 с.

Допоміжна

1. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. – К., 1991 - 386 с.
2. Брайчевський М.Ю. Конспект історії України // Старожитності. – 1991. - №1.
3. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. – М., 1973. – 285 с.
4. Вернадский Г.В. Древняя Русь. – М. 1996. – 387 с.
5. Вовк Ф. Антропологічні особливості українського народу. – Київ, 1994. – 148 с.
6. Гумилев Л.И. Конец и вновь начало. – М., 1994. – 536 с.
7. Залізняк Л.Л. Первісна історія України. – К., 1999. – 184 с.
8. Историография истории южных и западных славян. - М., 1987. – 237 с.
9. История южных и западных славян. Курс лекций. - М., 1979. – 450 с.
10. История южных и западных славян. - М., 1998. – 375 с.
11. Источниковедение истории южных и западных славян. - М., 1998. – 280 с.
12. Кісь Я.П. Етногенез слов'ян. – Львів, 1985. – 234 с.
13. Антология чешской и словацкой философии. - М., 1982. – 350 с.
14. История южных и западных славян. Методические указания для студентов-заочников исторических факультетов государственных университетов.: Изд. 7-е, переработ./ Отв. ред. В.Г. Карасев, И.В. Созин. - М., 1985. – 215 с.
15. Лаптева Л.П. Гуситское движение в Чехии XV в. - М., 1990. – 180 с.
16. Лаптева Л.П. Письменные источники по истории Чехии периода феодализма (до 1848 г.). - М., 1985. – 178 с.
17. Лаптева Л.П. Гуситское движение в освещении современников. Источники и материалы для практических занятий. - М., 1992. – 215 с.
18. Лаптева Л.П. История Чехии периода феодализма (V век – 1648 г.). Учебное пособие. - М., 1993. – 300 с.
19. Лаптева Л.П. История Чехии периода позднего феодализма и раннего нового времени (1648-1849 гг.). Учебное пособие. - М., 1998. – 246 с.
20. Макова Е.С. История южных и западных славян. Период феодализма (VI - середина ХVІІІ â.). Учебно-методическое пособие. - М., 1987. – 180 с.
21. Москаленко А.Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. Хорваты и сербы. - М., 1978. – 223 с.
22. Павленко Ю.В. передісторія давніх русів у світовому контексті. – К., 1991. – 154 с.
23. Петров В.П. Походження слов'ян. – К., 1991. – 161 с.
24. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.). Курс лекцій: Навч. Посібник. – К., 2003. – 632 с.

Джерела

25. Анна Комнина. Алексиада/ (вст., пер., коммент., Я. Н. Любарского). - М., 1965. – 150 с.
26. Венгерско-хорватское соглашение 1868 года. - СПб., 1910. – 115 с.
27. Видукинд Корвейский. Деяния саксов. - М., 1975. – 164 с.
28. Византийский земельный закон. - Л., 1984. – 155 с.
29. Внешняя политика России XIX и начала XX века: Документы Российского министерства иностранных дел. - Сер. I. - Т. 1-8. - М., 1960-1972. – 268 с.
30. Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. - М., 1961. – 217 с.
31. Гельмольд. Славянская хроника. - М., 1963. – 334 с.
32. Длугош Ян. Грюнвальдская битва. - М., 1962. – 350 с.
33. Зарубежные славяне и Россия: Документы архива М.Ф. Раевского. 40-е - 80-е гг. XIX вв. - М., 1975. – 289 с.
34. Избранные произведения болгарских революционных демократов. - М., 1959. – 415 с.
35. Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей. - Т. 1-3. - М., Л., 1956-1958. – 479 с.
36. Именник болгарских ханов // Тихомиров М.Н. Исторические связи России со славянскими странами и Византией. - М., 1969. – 512 с.
37. Иордан. О происхождении и деяниях готв. - М., 1960. – 345 с.
38. Калиганов И.И., Польшанский Д.И. Родник Златоструйный. Памятники болгарской литературы IX-XVIII вв. - М., 1990. – 276 с.
39. Книга законов султана Селима I. - М., 1969. – 136 с.
40. Козьма Пражский. Чешская хроника. - М., 1962. – 180 с.
41. Коллар Я. О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими // Отечественные записки. 1840. - Т. 8. - Отд. 2. – М., 1840. – 360 с.
42. Коллар Я. Сто сонетов. - М., 1973. – 315 с.
43. Кондратьева В.Н. Русские дипломатические документы об аграрных отношениях в Боснии и Герцеговине (60-е - 70-е годы XIX в.). - М., 1971. – 345 с.
44. Константин Багрянородный. Об управлении империей. - М., 1989. – 461 с.
45. Конституции буржуазных стран. - Т. 2.: Средние и малые европейские страны. - М.-Л., 1936. – 512 с.
46. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVIII-XIX вв. - М., 1957. – 489 с.
47. Лаврентий из Бржезовой. Гуситская хроника. - М., 1962. – 337 с.
48. Маврикий. Тактика и стратегия. - СПб., 1903. – 421 с.
49. Маркович С. Избранные сочинения. - М., 1956. – 316 с.
50. Международные отношения в эпоху империализма: Документы из архивов царского и временного правительств. 1878-1917 гг. - Сер. 2. - М.- Л., 1934-1938. – 463 с.
51. Меховский М. Трактат о двух Сарматиях. - М.- Л., 1963. – 389 с.
52. Михаил Пселл. Хронография. - М., 1978. – 234 с.
53. Новая история в документах и материалах. - 2-е изд., доп. Вып. 2. - М., 1934. – 490 с.
54. Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия. 1850-1864. - М., 1985. – 323 с.
55. Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия. 1865-1875. - М., 1988. – 318 с.
56. Освобождение Болгарии от турецкого ига: Документы. - Т. 1-3. - М., 1961-1967. – 513 с.

57. Первое сербское восстание 1804-1813 гг. и Россия. - Кн. 1-2. - М., 1980-1983. – 275 с.
58. Политические и культурные отношения России с югославянскими землями в первой трети XIX в.: Документы. - М., 1997. – 350 с.
59. Польские мыслители эпохи Возрождения. - М., 1960. – 287 с.
60. Послания магистра Иоанна Гуса. - СПб., 1903. – 376 с.
61. Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история. - М., 1993. – 617 с.
62. Сборник документов по истории нового времени. 1870-1914. - М., 1989. - 245 с.
63. Сборник документов по истории рабочего и социалистического движения стран Европы и США. - М., 1985. – 580 с.
64. Сборник документов по социально-экономической истории Византии. - М., 1951. – 381 с.
65. Свод древнейших письменных известий о славянах. Т. I (I-VI вв.). - Т. II (VII-IX вв.). - М., 1991-1995. – 418 с.
66. Сикст из Оттерсдорфа. Хроника событий, свершившихся в Чехии в бурный 1547 год. - М., 1989. – 346 с.
67. Сказания о начале славянской письменности. - М., 1981. – 156 с.
68. Сказания о начале Чешского государства и древнерусской письменности. - М., 1970. – 213 с.
69. Советы и рассказы Кекавмена. Сочинение византийского полководца XI в. - М., 1972. – 244 с.
70. Современные конституции: Сб. действующих конституционных актов. - Т. I. - СПб., 1905. – 498 с.
71. Феофилакт Симокатта. История. - М., 1957. – 456 с.
72. Хрестоматия по истории южных и западных славян. В 3-х тт. - Т. I. Эпоха феодализма., Т. II. Новая история. - Минск, 1987-1989. – 546 с., 493 с.
73. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. - М., 1961. – 258 с.
74. Чичуров И.С. Византийские исторические сочинения. - М., 1981. – 319 с.

12. Інформаційні ресурси

1. http://www.hrono.ru/libris/lib_g/gudz2.php
2. <http://oldwww.history.kemsu.ru/ISV/Vasutin/Slavyane/LIST2.HTM>.
3. http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Slavic_europe.png
4. <http://www.htfi.org/>
5. <http://uk.wikipedia.7val.com/wiki/Слов'яни>
6. <http://slavs.org.ua/tainy-slavyanskoi-tsivilizatsii>
7. <http://iskunstvo.narod.ru/edu/istorijaslavjancastj1.htm>
8. <http://historik.ru/books/item/f00/s00/z0000055/st026.shtml>
9. <http://www.slav-seti.ru/?p=5039>
10. http://www.runitsa.ru/publications/publication_106.php
11. <http://www.hist.msu.ru/Departments/Slavs/study.htm>

**Перелік тем та завдань для самостійної роботи студентів
з дисципліни «Історія слов'янських народів»**

Тематичний блок 1. ЗАХІДНІ ТА ПІВДЕННІ СЛОВ'ЯНИ В ДОБУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

№ з/п Назва теми	Кількість годин на самостійне вивчення
1. Південнослов'янські землі під владою Османів (XIV – перша половина XVII ст.)	2
2. Польська держава в період правління династії Ягеллонів (кінець XIV – поч. XVII ст.)	2
3. Гуситський рух. Занепад чеської державності (XV – перша половина XVII ст.)	2
4. Словацькі землі в XVI – XVII ст.	2

Тематичний блок 2. СХІДНІ СЛОВ'ЯНИ В ДОБУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

№ з/п Назва теми	Кількість годин на самостійне вивчення
5. Посилення Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського в період від Кревської до Люблінської унії (кінець XIV – середина XVII ст.)	2
6. Утворення і зміцнення Російської централізованої держави (XV – XVI ст.)	2
7. Росія в першій половині XVII ст.	2

Тематичний блок 3. ІСТОРІЯ ПІВДЕННОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

№ з/п Назва теми	Кількість годин на самостійне вивчення
8. Болгарські землі в другій половині XVII – початку XX ст.)	2
9. Сербські землі в XVI – початку XX ст.	2
10. Чорногорія наприкінці XVIII – початку XX ст.	2
11. Боснія та Герцоговина в XVI – XIX ст.	2
12. Хорватські та Словенські землі в XVI – початку XX ст. етодика формування громадянських понять.	2
13. Македонський народ на шляху до національного самовизначення	2

(XIX – початок XX ст.)

Тематичний блок 4. ІСТОРІЯ ЗАХІДНОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

№ з/п Назва теми	Кількість годин на самостійне вивчення
14. Польські землі в XVII – початку XX ст.	2
15. Чеські землі в XVII – початку XX ст.	2
16. Словацькі землі в XVIII – початку XX ст.	2

Тематичний блок 5. ІСТОРІЯ СХІДНОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

№ з/п Назва теми	Кількість годин на самостійне вивчення
17. Білорусь в Новий час (сер XVI– початок XX ст.)	2
18. Утворення Російської імперії. Розвиток Росії у другій половині XVII – XVIII ст.	2
19. Росія у XIX – на початку XX ст.	2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ СТУДЕНТАМИ

Тема 1. Південнослов'янські землі під владою Османів (XIV – перша половина XVII ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Скласти термінологічний словник: понятійний апарат курсу.
2. Зробити презентацію на тему: «Культура південних слов'ян у XIV – першій половині XVII ст.»
3. Написати реферат на тему: 1.«Соціально-економічне становище південних слов'ян у XIV – першій половині XVII ст.»
2. «Хорватські землі у XIV – першій половині XVII ст»
3. «Боснійські землі та Герцоговина у XV – першій половині XVIII ст»
4. «Чорногорія у XV – XVII ст»
5. «Болгарські землі в XV – XVIII ст.»
6. «Сербські землі XV – XVIII ст.»
7. «Словенські землі та Габсбурги»

Література:

1. Всемирная история: В 24 т. Минск, 1996. Т. 9
2. История Болгарин: В 2 т. Москва, 1954. Т. 1.
3. История Югославии: В 2 т. Москва, 1963. Т. 1.
4. КосевД. Краткая история Болгарин. София, 1963.
5. Краткая история Болгарин: С древнейших времен до наших дней/Москва, 1987.
6. Погодин А. Л. История Болгарин. Санкт-Петербург, 1909.
7. Погодин А. Л. История Сербии. Санкт-Петербург, 1909.
8. Разин Е. А. История военного искусства: В 3 т. Москва, 1957. Т. 2.

Тема 2. Польська держава в період правління династії Ягеллонів (кінець XIV – поч. XVII ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Скласти порівняльну таблицю: спільні та відмінні риси історії Південного та Західного слов'янства в період розвинутого середньовіччя.
2. Написати есе на тему: «Польські землі між уніями, здобутки і прорахунки»
3. Зробити Презентацію на тему: «Польська культура XIV – XVII ст.»
4. Скласти доповідь на тему: «Соціально-економічний розвиток Польщі в XIV – XVII ст.»
5. Написати реферат на тему: 1. «Тевтонський орден»
2. «Грюнвальдська битва»
3. «Колонізація земель в Польщі XIV – XVII ст. та її форми»
4. «Соціальна структура польського суспільства у XIV – XVII ст.»
5. «Ідеологія «сарматизму» у Польщі XVI – XVII ст.»
6. «Польський Гуманізм»
7. «Реформація у Польщі»

Література:

1. Галл Аноним. Хроника и деяния князей и правителей польских. М., 1961
2. "Великая хроника" о Польше, Руси и их соседях XI-XIII в.в. - М., Жарьпс Ян. История
3. Польши с древнейших времен до наших дней. - Варшава, 1995.
4. История Европы: В 8 т. Т.2-3. - М., 1993.
5. История Польши: В 3 т. Т.1- М., 1954.
6. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.): Курс лекцій. - К., 2001.
7. История южных и западных славян: Курс лекций. - М., 1979.
8. Ливанцов К.Е. Сословно-представительская монархия в Польше, ее суть и особенности, -
9. Л., 1968
10. Якубский В.Л. К вопросу о причине развития фольварочной системы в Польше //
11. Проблемы социальной структуры и идеологии средневекового общества, - Л., 1974. - С.80-88.

Тема 3. Гуситський рух. Занепад чеської державності (XV – перша половина XVII ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати порівняльний аналіз суспільно-економічного та культурного розвитку Польщі і Чехії у XV – першій половині XVII ст.
2. Зробити Презентацію на тему: «Культура Чехії у XIV – XVII ст.»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Соціально-економічний розвиток Чехії у XIV – XVII ст.»
 2. «Ян Гус, життєвий шлях реформатора»
 3. «Династія Ягеллонів у Чехії та Угорщині»
 4. «Габсбурги, історія династії.»
 5. «Ян Амос Коменський»
 6. «Протестантизм та гусизм, спільності та розбіжності»
 7. «Військова історія Чехії XIV – XVII ст.»

Література:

1. Документи по истории университетов Европы XII - XV вв./ Под ред. А.С.
2. Москаленко. - Воронеж, 1973.
3. Гуситское движение в освещении современников: Источники и материалы для практических занятий / Сост.и перев. Л.П.Лаптева. - М., 1992.
4. Иванов Ю.Ф. Ян Гус в советской послевоенной историографии // Сов.славяноведение. —
5. 1993. -№5.-с.97-106.
7. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. - К., 2001.
8. История южных и западных славян: Курс лекций. - М., 1979.
9. История южных и западных славян: В 2 т. Т.1 - М, 1998.
10. Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней. - М., 1988.
11. Лаптева Л.П. Гуситское движение в дореволюционной русской историографии. - М.,
12. 1982.
13. Лаптева Л.П. Гуситское движение в Чехии XV век. - М., 1990.
14. Лаптева Л.П. История Чехии периода феодализма (XV век - 1648 г.): Учеб. пособие.- М.,
15. 1993.
16. Рубцов Б.Т. Гуситские войны. - М., 1955
17. Рубцов Б.Т. Ян Гус. - М, 1958.
18. Рубцов Б.Т. Исследование по аграрной истории Чехии. - М, 1963.

Тема 4. Словацькі землі в XVI – XVII ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Скласти таблицю: Західнослов'янські країни в системі монархії Габсбургів.

- 2.Зробити Презентацію на тему: «Словацька культура XVI – XVII ст.»
- 3.Скласти доповідь на тему: «Соціально-економічний розвиток Словаччини в XVI – XVII ст.»
4. Написати есе на тему: «Архітектура середньовічної Словаччини»
5. Написати реферат на тему:
 1. «Марія Терезія та Йосиф II. Визначні історичні постаті»
 2. «Матей Бел»
 3. «Палаці Словаччини»

Література:

1. Великая Моравия, ее историческое и культурное значение. - Москва, 1991.
2. История Чехословакии: В 2 т. - Москва, 1956. - Т. 1.
3. Краткая история Венгрии: с древнейших времен до наших дней. - Москва, 1991.
4. Краткая история Чехословакии: с древнейших времен до наших дней. - Москва, 1988.
5. Корольков В. Д. Славяне и восточные романсы в эпоху раннего Средневековья. - Москва 1985.
6. Озолин А. И. Из истории гуситского революционного движения. - Саратов, 1962.
7. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья: В 2 т. - Москва, 1987. - Т. 1.
8. Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3 т. - Минск, 1987. - Т. 1.

Тема 5. Посилення Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського в період від Кревської до Люблінської унії (кінець XIV – середина XVII ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Зробити презентацію: «Культура Білорусі XV –XVII ст.»
2. Скласти порівняльну характеристику: «Розвиток Білорусі та Польщі між Кревською та Люблінською уніями»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Вітовт – великий князь литовський»
 2. «Середньовічні лицарські ордени»
 3. «Соціальна та національна структура населення Великого князівства Литовського»
 4. «Вітовка – північно-східний форпост Великого князівства Литовського»
 5. «Статути Великого князівства Литовського, історія створення та значення.»
 6. «Франциск Скорина в розвитку Білоруської середньовічної культури»
 7. «Становлення національної самосвідомості білорусів у XIV – XVI ст.»

Література:

1. Псторыя Беларусі У 2 ч. Ч. 1. Ад старажытных часоў - па люты 1917г.: Вучэб. Дапам. / Пад. Рэд. Я. К. Новша, Г. С. Марцуля. - Мн., 1998. С. 23 -24
2. Чигиринов П.Г. История Беларуси / П.Г. Чигиринов. – 2-е изд. Доп. Мн.: Полымя, 2002. – 432 с.
3. Чигиринов П.Г. Очерки истории Беларуси: учеб. пособие / П.Г. Чигиринов. – 3-е изд. испр. Мн.: Выш. Шк., 2007. – 463 с.

Тема 6. Утворення і зміцнення Російської централізованої держави (XV – XVI ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Зробити порівняльний аналіз розвитку Західних та Східних слов'ян в період пізнього середньовіччя.
- 2.Зробити презентацію: «Російська культура XV – XVI ст.»
3. Написати есе на тему: «Росія XV – XVI ст. в порівнянні із Заходом»
4. Підготувати доповідь на тему: «Останні Рюриковичі»
5. Написати реферат на тему:
 1. «Василь I, біографічний нарис»
 2. «Історія Руської православної церкви в період середньовіччя»
 3. «Іван III – збирач земель Руських»
 4. «Судебник 1497 р. історія права в Росії.»
 5. «Національний склад Росії в період пізнього Середньовіччя»
 6. «Життя, сказання та хожденія, як письмовий жанр середньовічної Росії»
 7. «Фольклор та побут в Росії XV – XVI ст.»
 8. «Боярський стан, історія та характеристика»
 9. «Іван Грозний, історичний портрет самодержця»
 10. «Опричнина, як явище феодальної диктатури»
 11. «Борис Годунов, історичний портрет»

Література:

1. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XV в. – М.: Соцэргиз, 1960. – Док. 2 – 4, 10, 11, 17, 19.

2. Данилевский Н.И. Древняя Русь глазами современников и потомков (IX – XII в.). – М.: Алгоритм, 1998.
3. Ляпушкин И.И. Славяне Восточной Европы накануне образования древнерусского государства. – Л.: Наука, 1967.
4. Петрухин В.Я. Славяне. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 1997.
5. Рыбаков Б.А. Первые века русской истории. – М.: Изд-во АН СССР, 1964.
6. Седов В.В. Восточные славяне в VI – XIII в. – М.: Наука, 1982.
7. Тихомиров М.Н. Древняя Русь. – М.: Наука, 1975.
8. Третьяков П.Н. Восточнославянские племена. – М.: Изд-во АН СССР, 1953.

Тема 7. Росія в першій половині XVII ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати Есе на тему: «Самозванство в історії Росії»
2. Зробити презентацію: «Російська культура XVII ст.»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Історія великих боярських родів періоду Смути в Росії (Шуйські, Бельські, Романови)»
 2. «Михайло Романов – історичний портрет»
 3. «Мінін та Пожарський – видатні історичні постаті»
 4. «Військова історія Росії у XV-XVII ст.»
 5. «Історія дипломатичних відносин Росії у XV-XVII ст.»

Література:

1. Хрестоматія по історії СССР с древнейших времен до конца XV в. – М.: Соцэкгиз, 1960. – Док. 102 – 109.
2. Борисов Н.С. Русская церковь в политической борьбе XIV – XV веков. – М.: Изд-во МГУ, 1986.
3. Сахаров А.М. Образование и развитие Российского государства в XIV – XV в. – М.: Высшая школа, 1969.
4. Скрынников Р.Г. Государство и церковь на Руси: XIV – XV в. – Новосибирск: Наука, 1991.

Тема 8. Болгарські землі в другій половині XVII – початку XX ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати порівняльну характеристику історії Південнослов'янських народів в Новий час.
2. Написати есе на тему: «Природа національної само ідентифікації та відродження в Болгарії XVIII – XIX ст.»
3. Зробити презентацію на тему: «Болгарська культура в Новий час».
4. Скласти хронологічну таблицю: «Політичні партії Болгарії XIX-початку XX ст.»
5. Написати реферат на тему:
 1. «Болгарське Відродження та його причини»
 2. «Османська династія, історія, та найяскравіші представники»
 3. «Законодавча діяльність Османів на теренах південнослов'янських країн»
 4. «Реформи Селіма III та реформи Танзімата»
 5. «Побутові традиції Болгар в Новий час»
 6. «Історія болгарського костюму»
 7. «Історія болгарської церкви»

Література:

1. Всемирная история: В 24 т. - Минск, 1996. - Т. 7-8.
2. Зайцев Б. П., Чувпило А. А. Из истории символов государственного суверенитета Болгарии// Болгарский ежегодник. - Харьков, 1994. - Т. 1.
3. История Болгарин: В 2 т. - Москва, 1954. - Т. 1.
4. История южных и западных славян. - Москва, 1979.
5. Історія південних і західних слов'ян. - Київ, 1987.
6. Косев Д. Краткая история Болгарии. - София, 1963.
7. Краткая история Болгарии: С древнейших времен до наших дней. - Москва, 1987.
8. Литаврин Г. Г. Болгария и Византия в XI-XII вв. - Москва, 1960.
9. Погодим А. Л. История Болгарии. - Санкт-Петербург, 1910.
10. Разин Е. А. История военного искусства: В 3 т. - Москва, 1957. -Т. 2.
11. Раннефеодальные государства на Балканах. VI-XII вв. - Москва, 1985.
12. Тортика А. А. Некоторые проблемы этнической истории и археологии протоболгар//Болгарский ежегодник. - София, 1996. - Т. 2.

Тема 9. Сербські землі в XVI – початку XX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Есе на тему: «Слов'янська цивілізація – міф, чи реальність?».
2. Зробити презентацію: «Сербська культура в Новий час».
3. Написати реферат на тему:
 1. «Історія органів сербських влади від першого державного утворення до 1914 року.»
 2. «Історичні постаті: Карагеоргій та Мілан Обренович»
 3. «Росія і Сербія у XIX-поч. XX ст. – порівняльна характеристика»
 4. «Сербський парламентаризм, історія в особах»

5. «Туреччина і Сербія – історія взаємовідносин»
6. «Військова історія Сербії»
7. «Історія сербської церкви»

Література:

1. История Югославии: В 2 т. Москва, 1963. Т. 1.
2. История южных и западных славян. Курс лекций. Москва, 1979. История южных и западных славян: В 2 т. Москва, 1998. Т. 1.
3. *Качановский В.* История Сербии с половины XIV — до конца XV в. Киев, 1899. *Попов Н.* Россия и Сербия. Москва, 1869. *Флоринский Т. Д.* Памятники законодательной деятельности Душана — Царя Сербов и Греков. Киев, 1883.
4. *Порови 75. В.* Историја српског народа. Београд, 1997.
5. Илюстрована историја Срба. Београд, 1991. Кн, 1-4.

Тема 10. Черногорія наприкінці XVIII – початку XX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати есе на тему: «Соціально-економічний розвиток Черногорії в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Черногорії в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Митрополити Петро I та Петро II Негоши»
 2. «Історія церкви в Черногорії»
 3. «Історія права в Черногорії»
 4. «Національні програми Черногорії в Новий час»
 5. «Черногорія між Росією та Туреччиною, історія відносин»
 6. «Військова історія Черногорії»
 7. «Культурні відносини Черногорії з Австрією та Італією»

Література:

1. Дринов М. Южные славяне и Византия в X веке. Москва, 1876.
2. История Югославии: В 2 т. Москва, 1963.
3. История южных и западных славян: В 2 т. Москва, 1998. Т. 1.
4. Макушев В. Задунайские и Адриатические славяне. Санкт-Петербург, 1867.
5. Очерки истории культуры славян. Москва, 1996.
6. Ровинский П. Черногория в ее прошлом и настоящем. Санкт-Петербург, 1888.
7. Историја Црне Горе. Титоград, 1970.

Тема 11. Боснія та Герцеговина в XVI – XIX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Зробити презентацію: «Культура Боснії та Герцеговини в Новий час»
2. Скласти доповідь на тему: «Соціально-економічний розвиток Боснії та Герцеговини в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Історія Боснійських конфесій»
 2. «Міжнародні відносини Боснії і Герцеговини в Новий час»
 3. «Національно-визвольні рухи в Боснії у Новий час»

Література:

1. История Югославии: В 2 т. Москва, 1963. Т. 1.
2. История южных и западных славян. Курс лекций. Москва, 1979. История южных и западных славян: В 2 т. Москва, 1998. Т. 1.
3. Босна и Херцеговина од средниег вугека до новщег Бремена. Београд, 1995.

Тема 12. Хорватські та Словенські землі в XVI – початку XX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Хорватії та Словенії в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Хорватії та Словенії в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Янко Драшкович»
 2. «Людовіт Гай»
 3. «Історія зовнішніх політичних відносин Хорватії в Новий час»
 4. «Історія хорватських політичних партій в Новий час»
 5. «Військова історія Хорватії»

6. «Військова історія Словенії»
7. «Історія права Хорватії та Словенії в Новий час»

Література:

1. Дринов М. Заселение Балканского полуострова славянами. Москва, 1873.
2. История Югославии: В 2 т. Москва, 1963. Т. 1.
3. История южных и западных славян: В 2 т. Москва, 1998. Т. 1.
4. Очерки истории культуры славян. Москва, 1996.
5. Смирнов И. Очерк истории хорватского государства до подчинения его угорской короне. Казань, 1879.
6. Чрня З. История хорватской культуры. Загреб, 1965.

Тема 13. Македонський народ на шляху до національного самовизначення (XIX – початок XX ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Македонії в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Македонії в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Історія права Македонії»
 2. «Історія конфесій Македонії в Новий час»
 3. «Балканські війни»

Література:

1. Всемирная история: В 24 т. Минск, 1996. Т. 9 П.
2. История Югославии: В 2 т. Москва, 1963. Т. 1.
3. Разин Е. А. История военного искусства: В 3 т. Москва, 1957. Т. 2.

Тема 14. Польські землі в XVII – початку XX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Польщі в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Польщі в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Політика Наполеона у польському питанні»
 2. «Наполеон Бонапарт, історичний портрет»
 3. «Історія Польського права»
 4. «Військова історія Польщі»
 5. «Польська еміграція в Новий час»
 6. «Романтична школа в польській історичній науці»
 7. «А. Міцкевич, життєвий і творчий шлях»
 8. «Ф. Шопен, життєвий і творчий шлях»
 9. «С. Монюшко, життєвий і творчий шлях»
 10. «М. Складовська-Кюрі, життєвий і творчий шлях»
 11. «Б. Прус, життєвий і творчий шлях»
 12. «Г. Сенкевич, життєвий і творчий шлях»

Література:

1. Галл Аноним. Хроника и деяния князей и правителей польских. М., 1961
2. "Великая хроника" о Польше, Руси и их соседях XI-XIII в.в. - М., Жарьпс Ян. История
3. Польши с древнейших времен до наших дней. - Варшава, 1995.
4. История Европы: В 8 т. Т.2-3. - М., 1993.
5. История Польши: В 3 т. Т.1- М., 1954.
6. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.): Курс лекцій. - К., 2001.
7. История южных и западных славян: Курс лекций. - М., 1979.
8. Ливанцов К.Е. Сословно-представительская монархия в Польше, ее суть и особенности, -
9. Л., 1968
10. Якубский В.Л. К вопросу о причине развития фольварочной системы в Польше //
11. Проблемы социальной структуры и идеологии средневекового общества, - Л., 1974. -
12. С.80-88.

Тема 16. Чеські землі в XVII – початку XX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Чехії в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Чехії в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «М.В. Крамеріус, життя і політична діяльність»
 2. «Промислова революція в Чехії»
 3. «П.Й. Шафарик, життєвий і творчий шлях»

4. «Національне відродження в Чехії»
5. «Історія законодавства, конституції та права Чехії до 1914 р.»
6. «Військова історія Чехії»
7. «Слов'янська національна єдність періоду революцій у слов'янських країнах XIX-XX ст.»
8. «Чеські політичні партії XIX-XX ст.»
9. «Т.Г. Масарек, життєвий і творчий шлях»
10. «Л. Нидерле, життєвий і творчий шлях»
11. «Б. Сметана, життєвий і творчий шлях»
12. «А. Дворжак, життєвий і творчий шлях»

Література:

1. Документи по истории университетов Европы XII - XV вв./ Под ред. А.С.
2. Москаленко. - Воронеж, 1973.
3. Гуситское движение в освещении современников: Источники и материалы для
4. практических занятий / Сост.и перев. Л.П.Лаптева. - М., 1992.
5. Иванов Ю.Ф. Ян Гус в советской послевоенной историографии // Сов.славяноведение. —
6. 1993. -№5.-с.97-106.
7. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. - К., 2001.
8. История южных и западных славян: Курс лекций. - М., 1979.
9. История южных и западных славян: В 2 т. Т.1 - М, 1998.
10. Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней. - М., 1988.
11. Лаптева Л.П. Гуситское движение в дореволюционной русской историографии. - М.,
12. 1982.
13. Лаптева Л.П. Гуситское движение в Чехии XV век. - М., 1990.
14. Лаптева Л.П. История Чехии периода феодализма (XV век - 1648 г.): Учеб. пособие.- М.,
15. 1993.
16. Рубцов Б.Т. Гуситские войны. - М., 1955
17. Рубцов Б.Т. Ян Гус. - М, 1958.
18. Рубцов Б.Т. Исследование по аграрной истории Чехии. - М, 1963.

Тема 17. Словацькі землі в XVIII – початку XX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Словаччини в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Словаччини в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 - 1 «Національне відродження в Словаччині»
 - 2 «Історія законодавства, конституції та права Словаччини до 1914 р.»
 - 3 «Військова історія Словаччини»
 - 4 «Словацькі політичні партії XIX-XX ст.»
 - 5 «Ю. Папанек, життєвий і творчий шлях»
 - 6 «Я. Коллар, життєвий і творчий шлях»
 - 7 «Л. Штур, життєвий і творчий шлях»

Література:

1. История Чехословакии: в 2 т. Т.2. - М., 1959
2. Краткая история Чехословакии: С древнейших времен до наших дней. - М., 1998.
3. Краткая история Венгрии: С древнейших времен до наших дней. - М., 1991.
4. Кузьмин М.Н. Школа и образование в Чехословакии. - М., 1971.
5. Ненашева З.С. Идеино-политическая борьба в Чехии и Словакии в Начале XX в. Чехи, словаки и неославизм, 1848-1914. - М., 1984.
6. Ненашева З.С. Общественно-политическая мысль в чешских землях в к.ХІХ - начало ХХвв.-М.,1999.
7. Освободительное движение народов Австрийской империи. Период утверждения капитализма. - М., 1981
8. Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Исторические и историко-культурные аспекты. - М., 1981.
9. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття. - К., 2005.

Тема 18. Білорусь в Новий час (сер XVI– початок XX ст.)

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію на тему: «Культура Білорусі в Новий час»
2. Скласти порівняльну таблицю: «Білорусь між сходом і заходом, спільні та окремі риси розвитку з Польщею та Росією в Новий час»
3. Написати реферат на тему:

1. «Визначні білоруські магнатерії»
2. «Т. Костюшко, історичний портрет»
3. «Історія міста Вільно»
4. «Історія білоруської церкви»
5. «Історія права Білорусі в Новий час»
6. «Військова історія Білорусі в Новий час»
7. «Розвиток білоруської національної культури в новий час»

Література:

1. Псторыя Беларусі У 2 ч. Ч. 1. Ад старажытных часоў - па люты 1917г.: Вучэб. Дапам. / Пад. Рэд. Я. К. Новша, Г. С. Марцуля. - Мн., 1998. С. 23 -24
2. Чигиринов П.Г. История Беларуси / П.Г. Чигиринов. – 2-е изд. Доп. Мн.: Польша, 2002. – 432 с.
3. Чигиринов П.Г. Очерки истории Беларуси: учеб. пособие / П.Г. Чигиринов. – 3-е изд. испр. Мн.: Выш. Шк., 2007. – 463 с.

Тема 19. Утворення Російської імперії. Розвиток Росії у другій половині XVII – XVIII ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати презентацію на тему: «Культура Росії в Новий час»
2. Написати Есе на тему: «Соціально-економічний розвиток Росії у другій половині XVII – XVIII ст.»
3. Написати реферат на тему:
 - 1.«Військова історія Росії в Новий час»
 2. «Історія держави і права Російського в Новий час»
 3. «Олексій Михайлович Романов – історичний портрет»
 4. «Історія Російської церкви в Новий час»
 5. «Федір Олексійович – історичний портрет»
 6. «Петро I – історичний портрет»
 7. «Побут Росії в Новий час»
 8. «Єлизавета Петрівна – історичний портрет»
 9. «Петро III – історичний портрет»
 10. «Катерина II – історичний портрет»

Література:

1. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XXв. – М.: Соцэкгиз, 1960. – Док. 102 – 109.
2. Борисов Н.С. Русская церковь в политической борьбе XIV – XV веков. – М.: Изд-во МГУ, 1986.
3. Сахаров А.М. Образование и развитие Российского государства в XIV – XV в. – М.: Высшая школа, 1969.
4. Скрынников Р.Г. Государство и церковь на Руси: XIV – XV в. – Новосибирск: Наука, 1991.

Тема 20. Росія у XIX – на початку XX ст.

Питання та завдання для самостійної роботи:

1. Написати реферат на тему:
 1. «Олександр I – історичний портрет»
 2. «Микола I – історичний портрет»
 3. «Війна 1812 року – 200 років потому»
 4. «Промисловий переворот в Росії та Чехії – спільне і відмінне»
 5. «Олександр II – історичний портрет»
 6. «Історія Російсько-Турецьких воєн»
 7. «Олександр III – історичний портрет»
 8. «Суспільна думка і духовне життя в Росії XIX ст.»
 9. «Серафим Соровський – життя і діяльність».
 10. «Микола II – історичний портрет»
 11. «П.А. Столипін – історичний портрет»
 12. «Останні Романиви»

Література:

1. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XXв. – М.: Соцэкгиз, 1960. – Док. 102 – 109.
2. Борисов Н.С. Русская церковь в политической борьбе XIV – XV веков. – М.: Изд-во МГУ, 1986.
3. Сахаров А.М. Образование и развитие Российского государства в XIV – XV в. – М.: Высшая школа, 1969.
4. Скрынников Р.Г. Государство и церковь на Руси: XIV – XV в. – Новосибирск: Наука, 1991.

2.2. Завдання та запитання до самостійної роботи студентів:

Самостійна робота, перелік рекомендованих тем:

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1.	Болгарські землі в добу пізнього середньовіччя	1
2.	Сербські землі в добу пізнього середньовіччя	2
3.	Чорногорські землі в добу пізнього середньовіччя	1
4.	Хорватські землі в добу пізнього середньовіччя	1
5.	Словенські землі в добу пізнього середньовіччя	1
6.	Боснійські землі в добу пізнього середньовіччя	1
7.	Герцеговинські землі в добу пізнього середньовіччя	1
8.	Польські землі в добу пізнього середньовіччя	8
9.	Чеські землі в добу пізнього середньовіччя	8
10.	Словацькі землі в добу пізнього середньовіччя	8
11.	Білоруські землі в добу пізнього середньовіччя	10
12.	Російські землі в добу пізнього середньовіччя	18

Самостійна робота № 1

1. Підготувати порівняльну характеристику історії Південнослов'янських народів в Новий час.
2. Написати есе на тему: «Природа національної само ідентифікації та відродження в Болгарії XVIII – XIX ст.»
3. Зробити презентацію на тему: «Болгарська культура в Новий час».
4. Скласти хронологічну таблицю: «Політичні партії Болгарії XIX-початку XX ст..»
5. Написати реферат на тему:
 1. «Болгарське Відродження та його причини»
 2. «Османська династія, історія, та найяскравіші представники»
 3. «Законодавча діяльність Османів на теренах південнослов'янських країн»
 4. «Реформи Селіма III та реформи Танзімата»
 5. «Побутові традиції Болгар в Новий час»
 6. «Історія болгарського костюму»
 7. «Історія болгарської церкви»

Самостійна робота № 2

1. Есе на тему: «Слов'янська цивілізація – міф, чи реальність?».
2. Зробити презентацію: «Сербська культура в Новий час».
3. Написати реферат на тему:
 1. «Історія органів сербських влади від першого державного утворення до 1914 року.»
 2. «Історичні постаті: Карагеоргій та Мілан Обренович»
 3. «Росія і Сербія у XIX-поч. XX ст. – порівняльна характеристика»
 4. «Сербський парламентаризм, історія в особах»
 5. «Туреччина і Сербія – історія взаємовідносин»
 6. «Військова історія Сербії»
 7. «Історія сербської церкви»

Самостійна робота № 3

1. Підготувати есе на тему: «Соціально-економічний розвиток Чорногорії в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Чорногорії в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Митрополити Петро I та Петро II Негоши»
 2. «Історія церкви в Чорногорії»
 3. «Історія права в Чорногорії»
 4. «Національні програми Чорногорії в Новий час»
 5. «Чорногорія між Росією та Туреччиною, історія відносин»
 6. «Військова історія Чорногорії»
 7. «Культурні відносини Чорногорії з Австрією та Італією»

Самостійна робота № 4

1. Зробити презентацію: «Культура Боснії та Герцеговини в Новий час»
2. Скласти доповідь на тему: «Соціально-економічний розвиток Боснії та Герцеговини в Новий час»

3. Написати реферат на тему:

1. «Історія Боснійських конфесій»
2. «Міжнародні відносини Боснії і Герцеговини в Новий час»
3. «Національно-визвольні рухи в Боснії у Новий час»

Самостійна робота № 5

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Хорватії та Словенії в Новий час»
2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Хорватії та Словенії в Новий час»

3. Написати реферат на тему:

1. «Янко Драшкович»
2. «Людовіт Гай»
3. «Історія зовнішніх політичних відносин Хорватії в Новий час»
4. «Історія хорватських політичних партій в Новий час»
5. «Військова історія Хорватії»
6. «Військова історія Словенії»
7. «Історія права Хорватії та Словенії в Новий час»

Самостійна робота № 6

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Македонії в Новий час»

2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Македонії в Новий час»

3. Написати реферат на тему:

1. «Історія права Македонії»
2. «Історія конфесій Македонії в Новий час»
3. «Балканські війни»

Самостійна робота № 7

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Польщі в Новий час»

2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Польщі в Новий час»

3. Написати реферат на тему:

1. «Політика Наполеона у польському питанні»
2. «Наполеон Бонапарт, історичний портрет»
3. «Історія Польського права»
4. «Військова історія Польщі»
5. «Польська еміграція в Новий час»
6. «Романтична школа в польській історичній науці»
7. «А. Міцкевич, життєвий і творчий шлях»
8. «Ф. Шопен, життєвий і творчий шлях»
9. «С. Монюшко, життєвий і творчий шлях»
10. «М. Складовська-Кюрі, життєвий і творчий шлях»
11. «Б. Прус, життєвий і творчий шлях»
12. «Г. Сенкевич, життєвий і творчий шлях»

Самостійна робота № 8

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Чехії в Новий час»

2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Чехії в Новий час»

3. Написати реферат на тему:

1. «М.В. Крамеріус, життя і політична діяльність»
2. «Промислова революція в Чехії»
3. «П.Й. Шафарик, життєвий і творчий шлях»
4. «Національне відродження в Чехії»
5. «Історія законодавства, конституції та права Чехії до 1914 р.»
6. «Військова історія Чехії»
7. «Слов'янська національна єдність періоду революцій у слов'янських країнах XIX-XX ст.»
8. «Чеські політичні партії XIX-XX ст.»
9. «Т.Г. Масарек, життєвий і творчий шлях»
10. «Л. Нидерле, життєвий і творчий шлях»
11. «Б. Сметана, життєвий і творчий шлях»
12. «А. Дворжак, життєвий і творчий шлях»

Самостійна робота № 9

1. Підготувати Есе: «Соціально-економічний розвиток Словаччини в Новий час»

2. Підготувати презентацію на тему: «Культура Словаччини в Новий час»

3. Написати реферат на тему:

1. «Національне відродження в Словаччині»
2. «Історія законодавства, конституції та права Словаччини до 1914 р.»
3. «Військова історія Словаччини»
4. «Словацькі політичні партії XIX-XX ст.»

5. «Ю. Папанек, життєвий і творчий шлях»
6. «Я. Коллар, життєвий і творчий шлях»
7. «Л. Штур, життєвий і творчий шлях»

Самостійна робота № 10

1. Підготувати презентацію на тему: «Культура Білорусі в Новий час»
2. Скласти порівняльну таблицю: «Білорусь між сходом і заходом, спільні та окремі риси розвитку з Польщею та Росією в Новий час»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Визначні білоруські магнати»
 2. «Т. Костюшко, історичний портрет»
 3. «Історія міста Вільно»
 4. «Історія білоруської церкви»
 5. «Історія права Білорусі в Новий час»
 6. «Військова історія Білорусі в Новий час»
 7. «Розвиток білоруської національної культури в новий час»

Самостійна робота № 11

1. Підготувати презентацію на тему: «Культура Росії в Новий час»
2. Написати Есе на тему: «Соціально-економічний розвиток Росії у другій половині XVII – XVIII ст.»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Військова історія Росії в Новий час»
 2. «Історія держави і права Російського в Новий час»
 3. «Олексій Михайлович Романов – історичний портрет»
 4. «Історія Російської церкви в Новий час»
 5. «Федір Олексійович – історичний портрет»
 6. «Петро I – історичний портрет»
 7. «Побут Росії в Новий час»
 8. «Єлизавета Петрівна – історичний портрет»
 9. «Петро III – історичний портрет»
 10. «Катерина II – історичний портрет»

Самостійна робота № 12

1. Підготувати презентацію на тему: «Культура Росії в Новий час»
2. Написати Есе на тему: «Соціально-економічний розвиток Росії у другій половині XVII – XVIII ст.»
3. Написати реферат на тему:
 1. «Військова історія Росії в Новий час»
 2. «Історія держави і права Російського в Новий час»
 3. «Олексій Михайлович Романов – історичний портрет»
 4. «Історія Російської церкви в Новий час»
 5. «Федір Олексійович – історичний портрет»
 6. «Петро I – історичний портрет»
 7. «Побут Росії в Новий час»
 8. «Єлизавета Петрівна – історичний портрет»
 9. «Петро III – історичний портрет»
 10. «Катерина II – історичний портрет»
1. Написати реферат на тему:
 1. «Олександр I – історичний портрет»
 2. «Микола I – історичний портрет»
 3. «Війна 1812 року – 200 років потому»
 4. «Промисловий переворот в Росії та Чехії – спільне і відмінне»
 5. «Олександр II – історичний портрет»
 6. «Історія Російсько-Турецьких воєн»
 7. «Олександр III – історичний портрет»
 8. «Суспільна думка і духовне життя в Росії XIX ст.»
 9. «Серафим Соровський – життя і діяльність».
 10. «Микола II – історичний портрет»
 11. «П.А. Століпін – історичний портрет»
 12. «Останні Романови»

2.2. Список рекомендованої літератури до виконання студентами самостійної роботи

Підручники та навчальні посібники

- Историография истории южных и западных славян. М., 1987.
- История южных и западных славян. Курс лекций. М., 1979.
- История южных и западных славян. М., 1998.
- Источниковедение истории южных и западных славян. М., 1998.
- Антология чешской и словацкой философии. М., 1982.
- История южных и западных славян. Методические указания для студентов-заочников исторических факультетов государственных университетов. Изд. 7-е, переработ. Отв. ред. В.Г. Карасев и И.В. Созин. М., 1985.
- Лаптева Л.П. Гуситское движение в Чехии XV в. М., 1990.
- Лаптева Л.П. Письменные источники по истории Чехии периода феодализма (до 1848 г.) М., 1985.
- Лаптева Л.П. Гуситское движение в освещении современников. Источники и материалы для практических занятий. М., 1992.
- Лаптева Л.П. История Чехии периода феодализма (V век – 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993.
- Лаптева Л.П. История Чехии периода позднего феодализма и раннего нового времени (1648-1849 гг.). Учебное пособие. М., 1998.
- Макова Е.С. История южных и западных славян. Период феодализма (VI - середина XVIII â.). Учебно-методическое пособие. М., 1987.
- Москаленко А.Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. Хорваты и сербы. М., 1978.

Джерела

- Анна Комнина. Алексиада. М., 1965.
- Венгерско-хорватское соглашение 1868 года. СПб., 1910.
- Видукинд Корвейский. Деяния саксов. М., 1975.
- Византийский земледельческий закон. Л., 1984.
- Внешняя политика России XIX и начала XX века: Документы Российского министерства иностранных дел. Сер. I. Т. 1-8. М., 1960-1972. Сер. 2. Т. 1-6. М., 1974-1985.
- Галл Аноним. Хроника и деяния князей или правителей польских. М., 1961.
- Гельмольд. Славянская хроника. М., 1963.
- Длугош Ян. Грюнвальдская битва. М., 1962.
- Зарубежные славяне и Россия: Документы архива М.Ф. Раевского. 40-е - 80-е гг. XIX â. М., 1975.
- Избранные произведения болгарских революционных демократов. М., 1959.
- Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей. Т. 1-3. М.;Л., 1956-1958.
- Именник болгарских ханов // Тихомиров М.Н. Исторические связи России со славянскими странами и Византией. М., 1969.
- Иордан. О происхождении и деяниях готв. М., 1960.

- Калиганов И.И., Польшанский Д.И. Родник Златоструйный. Памятники болгарской литературы IX-XVIII вв. М., 1990.
- Книга законов султана Селима I. М., 1969.
- Козьма Пражский. Чешская хроника. М., 1962.
- Коллар Я. О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими // Отечественные записки. 1840. Т. 8. Отд. 2.
- Коллар Я. Сто сонетов. М., 1973.
- Кондратьева В.Н. Русские дипломатические документы об аграрных отношениях в Боснии и Герцеговине (60-е - 70-е годы XIX в.). М., 1971.
- Константин Багрянородный. Об управлении империей. М., 1989.
- Конституции буржуазных стран. Т. 2. Средние и малые европейские страны. М.;Л., 1936.
- Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVIII-XIX вв. М., 1957.
- Лаврентий из Бржезовой. Гуситская хроника. М., 1962.
- Маврикий. Тактика и стратегия. СПб., 1903.
- Маркович С. Избранные сочинения. М., 1956.
- Международные отношения в эпоху империализма: Документы из архивов царского и временного правительств. 1878-1917 гг. Сер. 2. М.;Л., 1934-1938.
- Меховский М. Трактат о двух Сарматиях. М.;Л., 1963.
- Михаил Пселл. Хронография. М., 1978.
- Новая история в документах и материалах. 2-е изд., доп. Вып. 2. М., 1934.
- Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия. 1850-1864. М., 1985.
- Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия. 1865-1875. М., 1988.
- Освобождение Болгарии от турецкого ига: Документы. Т. 1-3. М., 1961-1967.
- Первое сербское восстание 1804-1813 гг. и Россия. Кн. 1-2. М., 1980-1983.
- Политические и культурные отношения России с югославянскими землями в первой трети XIX в. Документы. М., 1997.
- Польские мыслители эпохи Возрождения. М., 1960.
- Послания магистра Иоанна Гуса. СПб., 1903.
- Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история. М., 1993.
- Сборник документов по истории нового времени. 1870-1914. М., 1989.
- Сборник документов по истории рабочего и социалистического движения стран Европы и США. М., 1985.
- Сборник документов по социально-экономической истории Византии. М., 1951.
- Свод древнейших письменных известий о славянах. Т. I (I-VI вв.). Т. II (VII-IX вв.). М., 1991-1995.
- Сикст из Оттерсдорфа. Хроника событий, свершившихся в Чехии в бурный 1547 год. М., 1989.
- Сказания о начале славянской письменности. М., 1981.
- Сказания о начале Чешского государства и древнерусской письменности. М., 1970.
- Советы и рассказы Кекавмена. Сочинение византийского полководца XI в. М., 1972.
- Современные конституции: Сб. действующих конституционных актов. Т. I. СПб., 1905.

- Феофилакт Симокатта. История. М., 1957.
- Хрестоматия по истории южных и западных славян. В 3-х тт. Т. I. Эпоха феодализма. Т. II. Новая история. Минск, 1987-1989.
- Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. М., 1961.
- Чичуров И.С. Византийские исторические сочинения. М., 1981.

Литература

- Австро-Венгрия. Опыт многонационального государства. М., 1995.
- Ангелов Д. Богомилство в Болгарии. М., 1954.
- Бажова А.П. Россия и югославяне в конце XVII - начале XIX века. М., 1996.
- Балканы в конце XIX - начале XX века. Очерки становления национальных государств и политической структуры в Юго-Восточной Европе. М., 1991.
- Бардах Ю., Леснодорский Б. Пиетрчак М. История государства и права Польши. М., 1980.
- Белявская И.М. А.И. Герцен и польское национально-освободительное движение 60-х годов XIX века. М., 1954.
- Бромлей Ю.В. Становление феодализма в Хорватии. К изучению процесса классовобразования у славян. М., 1964.
- Ванечек В. История государства и права Чехословакии. М., 1981.
- Великая Моравия. Ее историческое и культурное значение. М., 1985.
- Вопросы социальной, политической и культурной истории Юго-Восточной Европы. М., 1984.
- Вопросы этногенеза и этнической истории славян и восточных романцев: Методология и историография. М., 1976.
- Вяземская Е.К. Данченко С.И. Россия и Балканы, конец XVIII в. - 1918 г. Советская послевоенная историография. Обзор. М., 1990.
- Горина Л.В. Социально-экономические отношения во Втором Болгарском царстве. М., 1972.
- Госиоровский М. История словацкого рабочего движения. 1848-1918. М., 1958.
- Грачев В.П. Сербская государственность в X-XIV вв. Критика теории "жупной организации". М., 1972.
- Грачев В.П. Балканские владения Османской империи на рубеже XVIII-XIX вв. Внутреннее положение, предпосылки национальных освобождений. М., 1990.
- Данченко С.И. Развитие сербской государственности и Россия, 1878-1903. М., 1996.
- Дмитриев М.В. Православие и реформация: реформационное движение в восточнославянских землях Речи Посполитой во второй половине XVI в. М., 1990.
- Дмитриев М.В., Флоря Б.Н., Яковенко С.Г. Брестская уния 1596 г. и общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI - начале XVII вв. Часть I. М., 1996.
- Дмитриев П.А., Софронов Г.И. Сербия и Россия (страницы истории культурных и научных взаимосвязей). СПб., 1997.
- Достян И.С. Борьба сербского народа против турецкого ига XV - начало XIX в. М., 1958.
- Достян И.С. Русская общественная мысль и балканские народы. От Радищева до декабристов. М., 1980.
- "Дранг нах Остен" и народы Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы, 1871-1918 гг. М., 1977.

- Дьяков В.А. Славянский вопрос в общественной жизни дореволюционной России. М., 1993.
- История Византии. Т. 1-3. М., 1967.
- История литератур западных и южных славян. Т. I-II. М., 1997.
- История славянских языков. М., 1985.
- История Югославии .Т. I-II. М., 1963.
- Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. М., 1988.
- Карасев В.Г. Сербский демократ Живоин Жуевич. М., 1974.
- Королюк В.Д. Древнепольское государство. М., 1957.
- Королюк В.Д. Славяне и восточные романцы в эпоху раннего средневековья. Политическая и этническая история. М., 1985.
- Косик В.М. Русская политика в Болгарии, 1879-1886. М., 1991.
- Косик В.М. Время разрыва. Политика России в болгарском вопросе, 1886-1894 гг. М., 1993.
- Костюшко И.И. Аграрные реформы в Австрии, Пруссии и России в период перехода от феодализма к капитализму. Сравнительный очерк. М., 1994.
- Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987.
- Краткая история Венгрии. С древнейших времен до наших дней. М., 1991.
- Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993.
- Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988.
- Культура народов Центральной и Юго-Восточной Европы XVIII-XIX вв. Типология и взаимодействия. М., 1990.
- Лаптева Л.П. Русская историография гуситского движения (40-е годы XIX в. - 1917 г.) М., 1978.
- Лаптева Л.П. Славяноведение в Московском университете в XIX - начале XX вв. М., 1997.
- Лециловская И.И. Иллиризм. К истории хорватского национального Возрождения. М., 1968.
- Лециловская И.И. Общественно-политическая борьба в Хорватии, 1848-1849. М., 1977.
- Лециловская И.И. Сербская культура XVIII века. М., 1994.
- Литаврин Г.Г. Болгария и Византия в XI- XII вв. М., 1960.
- Макова Е.С. Из истории социально-экономического развития славонского города XIII-XVII в. М., 1980.
- Мыльников А.С. Культура чешского Возрождения. М., 1982.
- Мыльников А.С. Эпоха Просвещения в чешских землях. Идеология, национальное самосознание, культура. М., 1977.
- На путях к Югославии: за и против. Очерки истории национальных идеологий югославских народов. Конец XVIII - начало XX вв. М., 1997.
- Наумов Е.П. Господствующий класс и государственная власть в Сербии XIII-XIX вв. Динамика социальной и политической системы сербского феодализма. М., 1975.
- Ненашева З.С. Общественно-политическая мысль в чешских землях в конце XIX - начале XX вв. М., 1994.
- Никитин С.А. Славянские комитеты в России в 1858-1876 годах. М., 1960.
- Никитин С.А. Очерки по истории южных славян и русско-балканских связей в 50-е - 70-е годы XIX в. М., 1970.
- Общественное движение на польских землях. Основные политические течения и политические партии в 1864-1914 годах. М., 1988.

- Освободительные движения народов Австрийской империи. Возникновение и развитие, конец XVIII в. - 1849 г. Т. I. М., 1980.
- Освободительные движения народов Австрийской империи. Период утверждения капитализма. Т. II. М., 1981.
- Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV-XVI вв. Главные тенденции политических взаимоотношений. М., 1984.
- Очерки истории культуры славян. М., 1996.
- Пашаева Н.М. Проблемное изучение славянского национального Возрождения. Книга как исторический источник. Ч. I. Страны Центральной Европы. М., 1988. Ч. II. Страны Юго-Восточной Европы. М., 1989.
- Писарев Ю.А. Освободительные движения югославянских народов Австро-Венгрии 1905-1914 гг. М., 1962.
- Писарев Ю.А. Великие державы и Балканы накануне Первой мировой войны. М., 1985.
- Погодин А.Л. Славянский мир. Политическое и экономическое положение славянских народов перед войной 1914 года. М., 1915.
- Польша на путях развития и утверждения капитализма, конец XVIII - 60-е гг. XIX в. М., 1984.
- Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988.
- Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху раннего средневековья. М., 1982.
- Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1988.
- Раннефеодальные государства на Балканах VI-XII вв. М., 1985.
- Раннефеодальные государства и народности. Южные и западные славяне, VI-XII вв. М., 1991.
- Ревуненков Г.В. Польское восстание 1863 г. и европейская дипломатия. Л., 1967.
- Седов В.В. Славяне в древности. М., 1994.
- Седов В.В. Славяне в Раннее Средневековье. М., 1995.
- Славянская мифология. Энциклопедический словарь. М., 1995.
- Славянские древности. Очерки по истории культуры славянских народов. М., 1997.
- Славянские культуры в эпоху формирования и развития славянских наций XVIII-XIX вв. М., 1978.
- Славянские матрицы. XIX век. Ч. I-II. М., 1996.
- Социальная структура общества в XIX в. Страны Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1982.
- Тананаева Л.И. Рудольфинцы. М., 1996.
- Титова Л.Н. Чешская культура первой половины XIX в. М., 1991.
- Тодоров Н. Балканский город XV-XIX вв. М., 1976.
- У истоков формирования наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Общественно-культурное развитие и генезис национального самосознания. М., 1984.
- Улунян А.А. Деятели болгарского национально-освободительного движения XVII-XIX вв. Ч. I-II. М., 1996.
- Фалькович С.М. Идеино-политическая борьба в польском освободительном движении 50-х - 60-х годов XIX в. М., 1966.

- Флоря Б.Н. Отношения государства и церкви у восточных и западных славян. Эпоха средневековья. М., 1992.
- Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. Исторические и историко-культурные аспекты. М., 1981.
- Формирование национальных культур в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1977.
- Формирование национальных независимых государств на Балканах. Конец XVIII в. - 70-е годы XIX в. М., 1986.
- Фрейденберг М.М. Дубровник и Османская империя. М., 1984.
- Фрейдзон В.И. Борьба хорватского народа за национальную свободу. Подъем освободительного движения в 1859-1873 гг. История, идеология, политические партии. М., 1970.
- Фрейдзон В.И. Судьбы крестьянства и общественной мысли Хорватии XIX - начала XX в. От консервативно-реформистских идей к программе крестьянской демократии. 1832-1914 гг. М., 1994.
- Хитрова Н.И. Черногория в национально-освободительном движении на Балканах и русско-черногорские отношения в 50-х - 70-х годах XIX в. М., 1979.
- Хитрова Н.И. Россия и Черногория в 1878-1908 гг. Ч. I-II. М., 1993.
- Чешская нация на заключительном этапе формирования. 1850 г. - начало 70-х годов XIX в. М., 1989.
- Чуркина И.В. Словенское национально-освободительное движение в XIX в. и Россия. М., 1978.
- Шемякин А.Л. Радикальное движение в Сербии. Зарождение, становление, первые шаги. М., 1993.
- Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995.
- Яжборовская И.С., Бухарин Н.И. У истоков польского социалистического движения XIX в. М., 1976.
- Якубский В.А. Проблемы аграрной истории позднесредневековой Польши. Л., 1975.
- Часть III
- Источники
- Восточная Европа в документах российских архивов. 1944-1953. Т 1. 1944-1948. М.-Новосибирск, 1997.
- Документы и материалы по истории советско-польских отношений. Т. 1-12. М., 1964-1986.
- Документы и материалы по истории советско-чехословацких отношений. Т. 1-5. М., 1973-1988.
- Документы по истории Мюнхенского сговора. 1937-1939 гг. М., 1979.
- Конституции государств Центральной и Восточной Европы. Отв. ред. В.Н. Варламова. М., 1997.
- Конституции социалистических государств. Т. 1-2. М., 1987.
- Международные отношения в эпоху империализма: Документы из архивов царского и временного правительств. 1878-1917 гг. Сер. 2. М.;Л., 1934-1938.
- Международные отношения новейшего времени в договорах, нотах и декларациях. Т. 2. М., 1926.
- НКВД и польское подполье, 1944-1945 (По "Особым папкам" И.В. Сталина). М., 1994.
- Польско-советская война, 1919-1920. Ранее не опубликованные документы и материалы. Ч. 1-2. М., 1994.
- Русско-польские отношения в период Первой мировой войны. М.;Л., 1926.

- Сборник документов по истории рабочего и социалистического движения стран Европы и США. М., 1985.
- Советско-болгарские отношения и связи. Документы и материалы. Т. I-III. М., 1976-1987.
- Советско-югославские отношения. 1917-1941. Сб. документов и материалов. М., 1992.
- СССР-Польша. Механизмы подчинения. 1944-1949 гг. Сб. документов. М., 1995.
- Тегеран. Ялта. Потсдам: Сб. документов. М., 1971.
- Хрестоматия по истории южных и западных славян. В 3-х тт. Т. III. Новейшая история. Минск, 1991.
- Югославия в огне: документы, факты, комментарии (1990-1992). Современная история Югославии в документах. Т. I. М., 1992.
- Югославский кризис и Россия: документы, факты, комментарии (1990-1993). Современная история Югославии в документах. Т. II. М., 1993.
- Литература
- Балканы в конце XIX - начале XX века. Очерки становления национальных государств и политической структуры в Юго-Восточной Европе. М., 1991.
- Бирман Н.А. Формирование и развитие болгарского пролетариата, 1878-1923. М., 1980.
- Волков В.К. Мюнхенский сговор и балканские страны. М., 1978.
- Волокитина Т.В. Программа революции: У истоков народной демократии в Болгарии. 1944-1946 гг. М., 1990.
- Волокитина Т.В., Мурашко Г.П., Носкова А.Ф. Народная демократия: миф или реальность? Общественно-политические процессы в Восточной Европе, 1944-1948 гг. М., 1993.
- Гибианский Л.Я. Советский Союз и новая Югославия, 1941-1947. М., 1987.
- Гиренко Ю.С. Сталин - Тито. М., 1991.
- Григорьянц Т.Ю. Оккупационная политика фашистской Германии в Польше (1939-1945 гг.). Попытки германизации и колонизации "присоединенных" польских земель. М., 1979.
- Гусак Г. Свидетельство о Словацком национальном восстании. М., 1969.
- Движение Сопротивления в странах Центральной и Юго-Восточной Европы, 1939-1945. М., 1995.
- Козловский Ч. Очерки истории польского рабочего движения. М., 1980.
- Крапивин А.В. Александр Стамболийский: жизнь, взгляды, деятельность. М., 1988.
- Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987.
- Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993.
- Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988.
- Кузнецовский В.Д. Эволюция югославянской концепции социализма. М., 1990.
- Лебедева Н.С. Катынь: преступление против человечества. М., 1994.
- Матвеев Г.Ф. "Третий путь"? Идеология аграризма в Польше и Чехословакии в межвоенный период. М., 1992.
- Михутина И.В. Польско-советская война 1919-1920 гг. М., 1994.
- Мурашко Г.П. Политическая борьба в Чехословакии в 1944-1948 гг. и национализация средств производства. М., 1986.
- Носкова А.Ф. Крестьянское политическое движение в Польше, сентябрь 1939 - весна 1948 гг. М., 1987.
- Парсаданова В.С. Советско-польские отношения в годы Великой Отечественной войны, 1941-1945. М., 1982.

- Парсаданова В.С. Советско-польские отношения, 1945-1949. М., 1990.
- Писарев Ю.А. Образование Югославского государства. Освободительная борьба югославянских народов Австро-Венгрии. Крушение монархии Габсбургов. М., 1975.
- Политические кризисы и конфликты 50-х - 60-х годов в Восточной Европе. М., 1993.
- Политические системы в странах Центральной и Юго-Восточной Европы, 1917-1929. М., 1988.
- Савченко В.Н. Восточнославянско-польское пограничье, 1918-1921 гг. Этносоциальная ситуация и государственно-политическое размежевание. М., 1995.
- Строительство основ социализма в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. Очерки истории. М., 1989.
- Стругар В. Югославия в огне войны. 1941-1945. М., 1985.
- У истоков "социалистического содружества": СССР и восточноевропейские страны в 1944-1949 гг. М., 1995.
- Фирсов Е.Ф. Опыт демократии в ЧСР при Томаше Масарике: коалиционный плюрализм. (1928-1934). М., 1997.
- Фирсов Е.Ф. Эволюция парламентской системы в Чехословакии в 1920-е годы. М., 1989.
- Шмераль Я.Б. Образование Чехословацкой Республики в 1918 г. М., 1967.

2.3. Тематика контрольних робіт:

Тематичний блок 1. ЗАХІДНІ ТА ПІВДЕННІ СЛОВ'ЯНИ В ДОБУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

КР № 1

Варіант 1.

1. Османське завоювання Болгарії, його етапи та наслідки.
2. Словенія в умовах османської експансії.
3. Падіння Боснії та Герцеговини (XV-XVII ст.).
4. Участь сербів у війнах Австрії з Османською імперією у XVII – поч. XVIII ст.
5. Реформи Марії-Терезії та їх соціально-політичні наслідки для Хорватії.

Тематичний блок 1. ЗАХІДНІ ТА ПІВДЕННІ СЛОВ'ЯНИ В ДОБУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

КР № 1

Варіант 2.

1. Переселення сербів до монархії Габсбургів та Росію.
2. Хорватські землі у австрійсько-турецьких війнах.
3. Династія Негошей у Чорногорії.
4. Криза Османської держави та болгарські землі у XVII ст.
5. Словенські землі в епоху Реформації та Контрреформації.

Тематичний блок 1. ЗАХІДНІ ТА ПІВДЕННІ СЛОВ'ЯНИ В ДОБУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

КР № 2

Варіант 1.

1. Формування станово-представницької монархії в Польщі.
2. Гуситський рух в Чехії XV ст.
3. Люблінська унія 1569 р.
4. Чеське станове повстання 1618-1620 р.
5. Словаччина в системі монархії Габсбургів (XVI ст.).

Тематичний блок 1. ЗАХІДНІ ТА ПІВДЕННІ СЛОВ'ЯНИ В ДОБУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

КР № 2

Варіант 2.

1. Політичний розвиток Речі Посполитої у другій половині XVII – XVIII ст..
2. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії у складі Габсбурзької монархії.
3. Кревська унія.
4. Діяльність «братиків» у Словаччині.
Чеські землі в період Тридцятилітньої війни.

**Тематичний блок 2. СХІДНІ СЛОВ'ЯНИ В ДОБУ ПІЗНЬОГО
СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

КР № 3

Варіант 1.

1. Звільнення Русі від золотоординського нашестя.
2. Грюнвальдська битва, перемога литовців над хрестоносцями.
3. Реформи «Обраної ради» в Росії XVI ст.
4. Адміністративно-територіальний устрій Великого князівства Литовського у XIV – першій половині XVI ст..
5. Приєднання Сибіру до Росії.

**Тематичний блок 2. Історія Південного слов'янства в період
Раннього та Розвиненого Середньовіччя (кін. VII – сер. XV ст.)**

КР № 3

Варіант 2.

1. Звеличення Вітовта, кінець міжусобної боротьби у Великому князівстві Литовському.
2. Централізація державної влади в Росії, формування держави за євразійською моделлю.
3. Протистояння Великого князівства Литовського та Московської держави.
4. Зовнішня політика Івана IV.
5. Війна Речі Посполитої з Росією (1654-1667 рр.).

Тематичний блок 3. ІСТОРІЯ ПІВДЕННОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

КР № 4

Варіант 1.

1. Болгарське національне відродження наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
2. Перше Сербське повстання 1804-1813 рр.
3. Особливості економічного та національного розвитку Далмації в першій половині XIX ст.
4. Реформи 50-60-х років XIX ст. у Хорватських землях.
5. Словенська революція 1848-1849 рр..

Тематичний блок 3. ІСТОРІЯ ПІВДЕННОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

КР № 4

Варіант 2.

1. Боснійсько-Герцеговинське повстання 1875-1878 рр.
2. Внутрішня македонська революційна організація та її діяльність.
3. Болгарія в Балканських війнах 1912-1913 рр.
4. Бухарестських мир 1812 р. та його роль в отриманні Сербією автономії
5. Становлення Хорватських політичних партій, Праваштво та югославізм.

Тематичний блок 4. ІСТОРІЯ ЗАХІДНОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

КР № 5

Варіант 1.

1. Переділ польських земель на Віденському конгресі.
2. Політика русифікації та понімечення Росії та Пруссії в Польщі у другій половині XIX ст.
3. Чеське національне відродження та його сутність.
4. Чеські політичні партії другої половини XIX – XX ст.
5. Словаки в революції 1848-1849 рр..

Тематичний блок 4. ІСТОРІЯ ЗАХІДНОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

КР № 5

Варіант 2.

1. Повстання 1863 р. в Польщі, причини, наслідки, значення.
2. Політичні партії та таємні товариства в Польщі кінця ХІХ ст.
3. Меттерніхівський абсолютизм в Чехії ХІХ ст.
4. Значення революції 1848-1849 рр. в чеських землях.
5. Словацька національна рада.

Тематичний блок 5. ІСТОРІЯ СХІДНОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

КР № 6

Варіант 1.

1. Реформи Петра І в Росії.
2. Війна 1812 р. на території Білорусі.
3. Декабристський рух в Росії.
4. Буржуазно-демократичні реформи 60-70-х років ХІХ ст. у Білорусі.
5. Руська індустрія та промисловий переворот за правління Миколи І.

Тематичний блок 5. ІСТОРІЯ СХІДНОГО СЛОВ'ЯНСТВА В НОВУ ДОБУ

КР № 6

Варіант 2.

1. Повстання 1831 р. та 1863 р. на території Білорусі.
2. Катерина ІІ, внутрішня і зовнішня політика в Росії.
3. Відміна кріпосного права в Білорусі.
4. Реформи Олександра ІІ в Росії.
5. Революція 1905-1907 рр. на території Білорусі.

Список рекомендованої літератури для виконання контрольних робіт:

1. Слов'яни на початку своєї історії: прабатьківщина, етногенез, господарсько-побутової уклад, соціальна організація, мова і духовна культура.

2. *Васильев М. А.* Анты, словене, немцы, греки: славянский культурно-лингвистический мир и его соседи в раннесредневековое время // *Славяноведение*. 2005. № 2. С. 3—19.
3. *Иванов С. А.* «В тени Юстиниановых крепостей»? Ф. Курта и парадоксы раннеславянской этничности // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* (=Петербургские славянские и балканские исследования). 2008. № 2 (4). С. 5—12.
4. *Иванов С. А.* Откуда начинать этническую историю славян? (по поводу нового труда польских исследователей) // *Советское славяноведение*. 1991. № 5. С. 3—13.
5. *Левкиевская Е. Е.* Низшая мифология славян // *Очерки истории культуры славян*. Вып. 1. М., 1996. С. 175—195.
6. *Петрухин В. Я.* Праславянская культура и древние славяне // *История культур славянских народов*. В 3-х тт. Т. 1. М., 2003. С. 16—58.
7. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 148—181 (*Проблема происхождения славян и начало славянской истории*).
8. *Свердлов М. Б.* Становление феодализма в славянских странах. СПб., 1997. С. 16—42 (*Общественный строй славян VI — начала VII в.*).
9. *Седов В. В.* Этногенез ранних славян // *Вестник Российской Академии Наук*. 2003. Т. 73. № 7. С. 594—605.
10. *Толстой Н. И.* Язычество древних славян // *Очерки истории культуры славян*. Вып. 1. М., 1996. С. 145—160.
11. *Топоров В. Н.* Боги древних славян // *Очерки истории культуры славян*. Вып. 1. М., 1996. С. 160—174.
12. *Шувалов П. В.* Изобретение проблемы (по поводу книги Флорина Курты) // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* (=Петербургские славянские и балканские исследования). 2008. № 2 (4). С. 13—20.
13. *Шукин М. Б.* Рождение славян. Из истории вопроса. Два пути ретроспективного поиска // *Стратум: структуры и катастрофы. Сборник символической индоевропейской истории: Археология, источниковедение, лингвистика, философия истории*. СПб., 1997. С. 110—147.

2. Розселення слов'ян на Балканському півострові. Перші військово-політичні об'єднання («Славинії») і протистояння з Візантією.

Історична доля слов'ян Візантії.:

3. *Иванова О. В.* О путях интеграции иноплеменников в Византийской империи в VII—X вв. (преимущественно на примере славян) // *Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики*. Изд. 2. СПб., 2001. С. 48—80.
4. *Иванова О. В.* Распространение Христианства у славян в Византии // *Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси*. М., 1988. С. 9—29.
5. *Иванова О. В.* Формы политической организации славянского общества в центральной и южной частях Балканского полуострова в VII—VIII вв. // *Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей*. М., 1987. С. 56—65.
6. *Иванова О. В., Литаврин Г. Г.* Славяне и Византия // *Раннефеодальные государства на Балканах*. VI—XII вв. М., 1985. С. 34—98.

7. *Литаврин Г. Г.* Еще раз о занятиях и общественной организации славян на Балканах в VI—VII вв. // *Литаврин Г. Г.* Византия и славяне (сборник статей). СПб., 1999. С. 539—547.
 8. *Литаврин Г. Г.* Славинии VII—IX вв. — социально-политические организации славян // *Литаврин Г. Г.* Византия и славяне (сборник статей). СПб., 1999. С. 518—526.
 9. *Литаврин Г. Г.* Этносоциальная структура славянского общества в эпоху поселения на Балканах (VI—VII вв.) // *Литаврин Г. Г.* Византия и славяне (сборник статей). СПб., 1999. С. 527—538.
Малингудис Ф. Славяно-греческий симбиоз в Византии в свете топонимии // Византийский временник. 1987. Т. 48. С. 44—52.
3. Середньовічна Болгарія і болгари (до османського завоювання): основні віхи етнополітичної історії:
4. *Иванов С. А.* «Болгарская апокрифическая летопись» как памятник этнического самосознания болгар // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 70—76.
 5. *Иванов С. А.* К вопросу об элементах этнополитического сознания в «Болгарской апокрифической летописи» // Раннефеодальные славянские государства и народности (проблемы идеологии и культуры). София, 1991 (=Studia Balcanica. 20). С. 131—136.
 6. *Иванов С. А.* К проблеме этнополитического самосознания болгар в эпоху византийского господства // Этнические процессы в Центральной и Юго-Восточной Европе. М., 1988. С. 22—27.
 7. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987. С. 13—160.
 8. *Литаврин Г. Г.* Византийская система власти и болгарская государственность (VII—XI вв.) // Византия и славяне (сборник статей). СПб., 1999. С. 218—228.
 9. *Литаврин Г. Г.* Особенности развития самосознания болгарской народности со второй четверти X до конца XIV в. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 36—69.
 10. *Литаврин Г. Г.* Славяне и протоболгары: от хана Аспаруха до князя Бориса-Михаила // Славяне и их соседи. Вып. 10. Славяне и кочевой мир. К 75-летию академика Г. Г. Литаврина. М., 2001. С. 6—15.
 11. *Литаврин Г. Г.* Феофилакт Болгарский между Охридом и Константинополем // Florilegium: К 60-летию Б. Н. Флори. М., 2000. С. 179—186.
 12. *Литаврин Г. Г.* Формирование и развитие Болгарского раннефеодального государства (конец VII — начало XI в.) // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 132—188.
 13. *Литаврин Г. Г.* Формирование этнического самосознания болгарской народности (VII — первая четверть X в.) // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982. С. 49—82.
 14. *Литаврин Г. Г.* Эволюция этнического самосознания болгарской знати в эпоху византийского господства // Элита и этнос средневековья. М., 1995. С. 170—177.
5. Середньовічна Сербія і серби (до османського завоювання): основні віхи етнополітичної історії:

6. *Наумов Е. П.* Косовская битва (1389 г.) в истории международных отношений на Балканах // Славяне и их соседи. Международные отношения в эпоху феодализма. М., 1989. С. 52—75.
 7. *Наумов Е. П.* Процессы развития этнического самосознания в Сербии и Боснии в XII—XIV вв. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 94—116.
 8. *Наумов Е. П.* Становление и развитие Сербской раннефеодальной государственности // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 189—218.
 9. *Наумов Е. П.* Формирование этнического самосознания древнесербской народности // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982. С. 181—195.
 10. *Ракова С., Матанов Х.* Процессы государственного развития у хорватов и сербов в IX—XII вв. // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 150—167.
 11. *Толстой Н. И.* Этническое и культурное самосознание сербов в связи с развитием письменности (литературы) и литературного языка в XII—XIV вв. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 117—129.
 12. *Турилов А. А.* Этническое и культурное самосознание сербов в конце XIV — XV веке // Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995. С. 157—176.
 13. *Чиркович С.* История сербов. М., 2009. С. 1—141.
- Чиркович С.* Сербия: Средние века. М., 1996.

6. Середньовічна Боснія і її населення (до османського завоювання):
основні віхи етнополітичної історії.

7. *Акимова О. А.* Межконфессиональные отношения в Боснии (конец XIV — XV век) // Славяне и их соседи. Выпуск 7. Межконфессиональные связи в странах Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV—XVII веках. М., 1999. С. 15—39.
 8. *Акимова О. А., Турилов А. А.* Этническое и культурное самосознание населения Боснии в XV веке // Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995. С. 177—191.
 9. *Наумов Е. П.* Процессы развития этнического самосознания в Сербии и Боснии в XII—XIV вв. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 94—116.
 10. *Наумов Е. П.* Становление и развитие Сербской раннефеодальной государственности // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 189—218.
 11. *Наумов Е. П.* Формирование этнического самосознания древнесербской народности // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982. С. 181—195.
 12. *Ракова Сн.* Преемственность в боснийской средневековой владетельской идеологии // Раннефеодальные славянские государства и народности (проблемы идеологии и культуры). София, 1991 (=Studia Balcanica. 20). С. 74—78.
6. Середньовічна Хорватія і хорвати (до османського завоювання):
основні віхи етнополітичної історії:

7. *Акимова О. А.* Развитие этнического самосознания хорватов в XII—XIV вв. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 130—151.
8. *Акимова О. А.* Формирование хорватской раннефеодальной государственности // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 219—249.
9. *Акимова О. А.* Этническое и культурное самосознание хорватов в XV веке // Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995. С. 138—156.
10. *Наумов Е. П.* Возникновение этнического самосознания раннефеодальной хорватской народности // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982. С. 167—181.
11. *Ракова С., Матанов Х.* Процессы государственного развития у хорватов и сербов в IX—XII вв. // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 150—167.
12. *Толстой Н. И.* Этническое и культурное самосознание хорватов в связи с развитием письменности (литературы) и литературного языка в XII—XIV // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 152—164.
Фрейдзон В. И. История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51.

6. Середньовічна Далмація і її міста:

7. *Акимова О. А.* «Латиняне» и «славяне»: Романские культурные традиции и этносоциальное развитие городов-коммун на Балканах // Элита и этнос средневековья. М., 1995. С. 271—276.
8. *Воробьева И. Г.* Венецианская республика и югославянские земли в XV—XVII веках. Калинин, 1987.
9. *Мананчикова Н. П.* Социально-политическое развитие и проблемы торговли Дубровника в XIII — первой половине XV века. Воронеж, 2008.
10. *Фрейденберг М. М.* Деревня и городская жизнь в Далмации XIII—XV вв. Калинин, 1972.
11. *Фрейденберг М. М.* Дубровник и Османская империя. Изд. 2, перераб. и доп. М., 1989.
12. *Фрейденберг М. М., Чернышов А. В.* Города-коммуны Далматинского побережья (VII — середина XIII в.) // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 250—284.
13. *Фрейденберг М. М., Чернышов А. В.* Коммунальный строй далматинских городов XII—XIV вв. Калинин, 1983.
14. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51, 82—88.
Шаферова Л. А. Котор XII — начала XV вв. Социально-экономические отношения южнодалматического города. Красноярск, 1990

6. Соціально-економічна структура в середньовічних слов'янських країнах Балканського півострова (до османського завоювання):

7. *Акимова О. А.* Развитие общественной мысли в раннесредневековых государствах на западе Балкан // Общественная мысль славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 2009. С. 151—219.
8. *Антиадис-Бибику Э., Гийу А.* Византийская и поствизантийская сельская община // Византийский временник. 1988. Т. 49. С. 24—39.

9. Бромлей Ю. В., Королюк В. Д., Литаврин Г. Г. Становление крестьянства в южнославянских и западнославянских странах (до конца XII в.) // История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 1. Формирование феодально-зависимого крестьянства. М., 1985. С. 350—372.
 10. Горина Л. В. Социально-экономические отношения во Втором Болгарском царстве. М., 1972.
 11. Иванов С. А. Болгарская общественная мысль эпохи Раннего Средневековья // Общественная мысль славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 2009. С. 9—30.
 12. Литаврин Г. Г., Флоря Б. Н. Социальные противоречия и классовые движения в славянском обществе // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 217—231.
 13. Рогов А. И., Флоря Б. Н. Образование государства и формирование общественно-политической идеологии в славянских странах // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 207—217.
 14. Свердлов М. Б. Становление феодализма в славянских странах. СПб., 1997. С. 43—85 (*Переходные структуры: начальные процессы становления феодального строя...*), 130—156 (*Становление и развитие раннефеодальных обществ...*), 189—237 (*Формирование развитых феодальных структур...*).
 15. Флоря Б. Н. Эволюция социальных и общественно-политических структур и возникновение государства // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 190—207.
 16. Шаферова Л. А. Города Сербского средневекового государства (XIII — первая половина XV в.). Красноярск, 2002.
Шаферова Л. А., Чернова М. А. Аграрные отношения в Сербском средневековом государстве в XII — первой половине XV в. Красноярск, 2009.
6. Прийняття християнства і становлення церковного життя в середньовічних слов'янських країнах Балканського півострова.
7. Акимова О. А. Христианство в далматинских, хорватских и сербских землях в X—XI вв. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 267—339.
 8. Живов В. М. *Slavia Christiana* и историко-культурный контекст «Сказания о русской грамоте» // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 552—585.
 9. Литаврин Г. Г. Введение Христианства в Болгарии (IX — начало X в.) // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 30—67.
 10. Литаврин Г. Г. Христианство в Болгарии в 927—1018 гг. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 133—189.
 11. Наумов Е. П. Общественно-политические сдвиги в сербских и хорватских землях и христианская миссия на Балканах // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 68—103.
 12. Рогов А. И. Отражение в идеологической жизни славян разделения церковей в 1054 г. (XI—XIII вв.) // Раннефеодальные славянские государства и народности (проблемы идеологии и культуры). София, 1991 (=Studia Balcanica. 20). С. 88—96.
 13. Флоря Б. Н. У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII век). СПб, 2004.

6. Духовна культура середньовічних слов'янських країн візантійського культурного кола (до османського завоювання):

7. Живов В. М. Особенности рецепции византийской культуры в Древней Руси // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 586—617.
8. Каждан А. П. Византийская культура (X—XII вв.). Изд. 2, испр. и доп. СПб., 2000.
9. Калиганов И. И. Культура средневековой Болгарии // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. 1. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 98—157.
10. Калиганов И. И. Культура средневековой Сербии // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. 1. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 158—210.
11. Литаврин Г. Г. Византия, Болгария, Древняя Русь (IX — начало XII в.). СПб., 2000. С. 300—337 (*Проблемы культурных отношений Древней Руси, Болгарии и Византии*), 338—359 (*Древняя Русь и так называемое «Византийское содружество государств»*).
12. Пиккио Р. Slavia orthodoxa и Slavia romana // Пиккио Р. Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 3—82.
13. Пиккио Р. Открытые вопросы в изучении Slavia orthodoxa и Slavia romana как вариантов славянской культуры // Пиккио Р. Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 102—121.
14. Польшванний Д. И. Византийско-славянская общность в представлениях болгар X—XIV вв. // Славяне и их соседи. Греческий и славянский мир в Средние века и Раннее Новое время. М., 1996. С. 100—108.
Польшванний Д. И. Культурное своеобразие средневековой Болгарии в контексте византийско-славянской общности IX—XV веков. Иваново, 2000.

6. Османське завоювання Балканського півострова. Слов'янські народи і країни під владою Османської імперії:

- i. Ахмедова А. О., Муртузалиев С. И. Миграция тюркских племен и демографические процессы в болгарских землях (середина XIII — начало XVII века) // Славяне и их соседи. Вып. 10. Славяне и кочевой мир. К 75-летию академика Г. Г. Литаврина. М., 2001. С. 153—164.
- ii. Еремеев Д. Е., Мейер М. С. История Турции в Средние века и Новое время. М., 1992. С. 3—188.
- iii. Желязкова А. Босния под Османской властью в XV—XVII вв. // Османская империя. Государственная власть и социально-политическая структура. М., 1990. С. 167—185.
- iv. Желязкова А. Некоторые аспекты распространения Ислама на Балканском полуострове в XV—XVIII в. // Османская империя. Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы. М., 1986. С. 103—116.
- v. Ломизе Е. М. Константинопольский патриархат и османская религиозная политика в конце XIV — первой половине XV в. // Византийский временник. 1992. Т. 53. С. 89—96.
- vi. Макарова И. Ф. Болгарский народ в XV—XVIII вв.: Этнокультурное исследование. М., 2005. С. 7—99.
- vii. Мейер М. С. Особенности демографических процессов в Османской империи XV—XVI вв. и их социально-экономические последствия // Демографические процессы на Балканах в Средние века. Сборник научных трудов. Калинин, 1984. С. 3—27.

- viii. *Муртузалиев С. И.* Положение зимми и Константинопольской патриархии в Османской империи XV—XVI вв. // *Византийский временник*. 2006. Т. 65 (90). С. 178—185.
- ix. *Муртузалиев С. И.* Религиозно-правовая политика Порты и роль налоговой системы в исламизации балканских народов (XV — начало XVII века) // *Славяноведение*. 2005. № 2. С. 83—87.
- x. *Наумов Е. П.* Османское государство и Сербская православная церковь // *Османская империя. Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы*. М., 1986. С. 117—135.
- xi. *Орешкова С. Ф.* Византия и Османская империя: проблемы преемственности // *Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики*. Изд. 2. СПб., 2001. С. 474—494.
- xii. *Стайнова М.* Ислам и исламская религиозная пропаганда в Болгарии // *Османская империя. Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы*. М., 1986. С. 83—102.
- xiii. *Фадеева И. Л.* Концепция власти на Ближнем Востоке. Средневековье и Новое время. Изд. 2. М., 2001. С. 80—149 (*Концепция власти в османском средневековом обществе*).

Фадеева И. Л. Официальные доктрины в идеологии и политике Османской империи (османизм — панисламизм). XIX — начало XX в. М., 1985. С. 6—18 (*Религиозно-политическая ситуация в Османской империи в XV—XVIII вв.*).

7. Розселення слов'ян у Центральній Європі. Перші військово-політичні об'єднання і становлення державності («Держава Само», Карантанія, Велика Моравія):

- 8. *Авенариус А.* Авары и славяне. «Держава Само» // *Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.)*. М., 1991. С. 26—37.
- 9. *Авенариус А.* «Государство Само»: проблемы археологии и истории // *Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей*. М., 1987. С. 66—74.
- 10. *Кланица З.* Падение Аварской державы в Подунавье // *Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей*. М., 1987. С. 74—82.
- 11. *Кланица З., Тржештик Д.* Первые славяне в Среднем Подунавье и Полабье // *Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.)*. М., 1991. С. 7—26.
- 12. *Марсина Р.* Славяне и мадьяры в конце IX — X в. // *Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.)*. М., 1991. С. 106—116.
- 13. *Мельников Г. П.* Культура Великой Моравии // *История культур славянских народов*. В 3-х тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 91—97.
- 14. *Ронин В. К.* Карантанское княжество: проблемы этнополитической истории ранних словенцев // *Этногенез, ранняя этническая история и культура славян*. М., 1985. С. 18—20.
- 15. *Ронин В. К.* Политическая организация славян Центральной Европы и их отношения с западными соседями в VII — начале IX в. // *Этносоциальная и*

- политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987. С. 83—97.
16. *Ронин В. К., Флоря Б. Н.* Государство и общество у полабских и поморских славян // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 116—137.
 17. *Санчук Г. Э.* Формирование государственности и раннефеодальной народности у сорбов // Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987. С. 97—107.
 18. *Тржешттик Д.* Возникновение славянских государств в Среднем Подунавье // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 69—86.
Тржешттик Д., Достал Б. Великая Моравия и зарождение Чешского государства // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 87—106.
6. Слов'яни на захід від Одера, в Середньому Подунав'ї та Східних Альпах в епоху Середньовіччя: основні віхи етнополітичної історії:
7. *Виноградова А. И., Мельников Г. П., Шушарин В. П.* К проблеме становления этнического самосознания словаков // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 233—244.
 8. *Ронин В. К.* Самосознание карантанской и ободритской знати (опыт сравнительной характеристики) // Этнические процессы в Центральной и Юго-Восточной Европе. М., 1988. С. 94—115.
 9. *Ронин В. К.* Славяне к западу от Одера и в Восточных Альпах в XV веке: проблемы самосознания // Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995. С. 123—138.
 10. *Ронин В. К.* Судьба знати — судьба этноса: германизация славянской знати в Восточных Альпах и между Эльбой и Одером (IX—XIII вв.) // Элита и этнос средневековья. М., 1995. С. 113—119.
 11. *Ронин В. К., Иванов Вяч. Вс.* Проблемы этнического самосознания полабских славян // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 297—316.
 12. *Ронин В. К., Иванов Вяч. Вс.* Проблемы этнического самосознания словенцев // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 165—181.
 13. *Санчук Г. Э.* Особенности формирования этнического самосознания у полабских славян (VI—X вв.) // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982. С. 195—212.
 14. *Санчук Г. Э.* Формирование государственности и раннефеодальной народности у сорбов // Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987. С. 97—107.
Шушарин В. П. Условия развития этнического самосознания словаков в XV веке: этническая ситуация // Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995. С. 113—123.
6. Средневековая Чехия и чехи (до перехода под власть Габсбургов): основные вехи этнополитической истории.

7. *Жемличка Й.* Характер славянского заселения и возникновение раннефеодальной народности (на примере Чехии и Моравии) // Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987. С. 134—141.
 8. *Жемличка Й., Марсина Р.* Возникновение и развитие раннефеодальных централизованных монархий в Центральной Европе (Чехия, Польша, Венгрия) // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 167—189.
 9. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 10—96.
 10. *Лантева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 15—106.
 11. *Мельников Г. П.* Этническое самосознание чехов во 2 половине XIV в. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 205—215.
 12. *Мельников Г. П.* Этническое самосознание чехов и национальные проблемы в Чехии в гуситскую эпоху (конец XIV века — 1471 год) // Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995. С. 77—113.
 13. *Тржешитик Д., Достал Б.* Великая Моравия и зарождение Чешского государства // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 87—106.
 14. *Флоря Б. Н.* Формирование этнического самосознания раннефеодальной чешской народности // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982. С. 120—143.
Флоря Б. Н. Этническое самосознание чешской феодальной народности в XII — начале XIV в. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 182—204.
6. Слов'янські землі під владою австрійських Габсбургів: обставини переходу, правовий статус, основні зовнішньо- і внутрішньополітичні проблеми:
7. *Воцелка К.* История Австрии. Культура, общество, политика. М., 2007. С. 73—84, 115—156.
 8. *Дворник Фр.* Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001. С. 519—554 (*Габсбурги, Московское государство, Польско-Литовское государство и Чехия*).
 9. *Ивонин Ю. Е.* Политика Габсбургов в Юго-Восточной Европе в XVI—XVIII веках // Славяне и их соседи. Средние века — Раннее Новое время. Выпуск 9. Славяне и немцы. 1000-летнее соседство: мирные связи и конфликты. М., 1999. С. 152—167.
 10. *Контлер Л.* История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы. М., 2002. С. 173—229.
 11. Краткая история Венгрии. С древнейших времен до наших дней. М., 1991. С. 68—133.
 12. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 97—134.
 13. *Лантева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 106—157.

14. *Левченков А. С.* Последний бой чешского льва: Политический кризис в Чехии в первой четверти XVII века и начало Тридцатилетней войны. СПб., 2007.
 15. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. 52—66.
Шовиш К. К. Магнаты Хорватии в антигабсбургском сословном движении королевства Венгрии 1664—1671 гг. // Славяне и их соседи. Международные отношения в эпоху феодализма. М., 1989. С. 139—152.
7. Середньовічна Польща і поляки (до утворення Речі Посполитої): основні віхи етнополітичної історії:
8. *Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М.* История государства и права Польши. М., 1980. С. 29—126.
 9. *Жемличка Й., Марсина Р.* Возникновение и развитие раннефеодальных централизованных монархий в Центральной Европе (Чехия, Польша, Венгрия) // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 167—189.
 10. *Исаевич Я. Д.* Древнепольская народность и ее этническое самосознание // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982. С. 144—166.
 11. *Исаевич Я. Д.* Этническое самосознание польской народности в XII—XIV вв. // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 256—279.
 12. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 5—50.
 13. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 17—150.
Флоря Б. Н. Самосознание польской народности в XV веке // Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995. С. 38—77.
9. Держава Річ Посполита: обставини освіти, внутрішній устрій, основні зовнішньо- і внутрішньополітичні проблеми:
10. *Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М.* История государства и права Польши. М., 1980. С. 169—235.
 11. *Дворник Фр.* Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001. С. 264—287 (*Русские княжества, возвышение Литвы и Москвы. Федерация Ягеллонов*), 305—317 (*Польско-Литовское государство и Балтика*), 555—581 (*Польша, «Смутное время в Московском государстве и рождение Украины*).
 12. История Европы с древнейших времен до наших дней. В 8 т. Т. 2. Средневековая Европа. М., 1992. С. 430—437 (*Русь и Восточная Европа в XIII—XV вв.: Политическая карта Восточной Европы. Великое княжество Литовское*).
 13. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 50—69.
 14. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 151—229.
10. Соціально-економічна структура в середньовічних слов'янських країнах Центральної Європи (Раннє і Розвинуте Середньовіччя):

11. *Бромлей Ю. В., Королюк В. Д., Литаврин Г. Г.* Становление крестьянства в южнославянских и западнославянских странах (до конца XII в.) // История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 1. Формирование феодально-зависимого крестьянства. М., 1985. С. 350—372.
 12. *Кузнецова А. М.* Общественная мысль Чехии эпохи раннего средневековья // Общественная мысль славянских народов в эпоху раннего средневековья. М., 2009. С. 265—292.
 13. *Литаврин Г. Г., Флоря Б. Н.* Социальные противоречия и классовые движения в славянском обществе // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 217—231.
 14. *Разумовская Л. В., Якубский В. А.* Крестьянство Польши и Чехии в XII—XIV вв. // История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 2. Крестьянство Европы в период развитого феодализма М., 1986.
 15. *Рогов А. И., Флоря Б. Н.* Образование государства и формирование общественно-политической идеологии в славянских странах // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 207—217.
 16. *Свердлов М. Б.* Становление феодализма в славянских странах. СПб., 1997. С. 43—51, 85—106 (*Переходные структуры: начальные процессы становления феодального строя...*), 157—176 (*Становление и развитие раннефеодальных обществ...*), 237—277 (*Формирование развитых феодальных структур...*).
 17. *Тржешитик Д.* Среднеевропейская модель государства периода раннего средневековья // Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987. С. 124—133.
 18. *Флоря Б. Н.* Некоторые традиции управления в раннефеодальных государствах Центральной и Восточной Европы и их историческая судьба («Служебная организация» и проблемы ее эволюции) // Власть и политическая культура в средневековой Европе. М., 1992. С. 135—141.
 19. *Флоря Б. Н.* Польская общественная мысль раннего средневековья // Общественная мысль славянских народов в эпоху раннего средневековья. М., 2009. С. 220—264.
Флоря Б. Н. Эволюция социальных и общественно-политических структур и возникновение государства // Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991. С. 190—207.
10. Соціально-економічна структура в середньовічних слов'янських країнах Центральної Європи (Пізніше Середньовіччя).
11. *Алексеев В. М.* Чешское крестьянство в XVI — середине XIX в. // История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 3. Крестьянство Европы в период разложения феодализма и зарождения капиталистических отношений. М., 1986.
 12. *Якубский В. А.* Крестьянство Чехии и Польши в XV в. // История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 2. Крестьянство Европы в период развитого феодализма М., 1986.
 13. *Якубский В. А.* Польское крестьянство в XVI — середине XIX в. // История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 3. Крестьянство Европы в период разложения феодализма и зарождения капиталистических отношений. М., 1986.
Якубский В. А. Проблемы аграрной истории позднесредневековой Польши. Л., 1975.

12. Прийняття християнства і становлення церковного життя в середньовічних слов'янських країнах Центральної Європи:

13. *Живов В. М.* Slavia Christiana и историко-культурный контекст «Сказания о русской грамоте» // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 552—585.
14. *Рогов А. И.* Отражение в идеологической жизни славян разделения церковью в 1054 г. (XI—XIII вв.) // Раннефеодальные славянские государства и народности (проблемы идеологии и культуры). София, 1991 (=Studia Balcanica. 20). С. 88—96.
15. *Ронин В. К.* Принятие Христианства в Карантанском княжестве // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 104—121.
16. *Ронин В. К.* Христианизация полабских славян // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 187—206.
17. *Флоря Б. Н.* Принятие Христианства в Великой Моравии, Чехии и Польше // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 122—158.
18. *Флоря Б. Н.* У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII век). СПб, 2004.
Флоря Б. Н. Христианство в Древнепольском и Древнечешском государстве во 2 половине X — первой половине XI в. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 190—266.

13. Гуситський рух в Чехії і його місце в історії середньовічного Західного Християнства:

14. *Дворник Фр.* Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001. С. 231—263 (*Чешская Реформация и ее последствия*).
15. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 66—96.
16. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 71—96.
17. *Лаптева Л. П.* Гуситское движение в освещении современников. Источники и материалы для практических занятий. М., 1992.
18. *Лаптева Л. П.* Гуситское движение в Чехии XV в. Учебно-методическое пособие. М., 1990.
Рандин А. В. Гуситская революция и Пражский университет. Йошкар-Ола, 1994.

14. Духовна культура середньовічних слов'янських країн західнохристиянського культурного кола (Ранне і Розвинуте Середньовіччя).

15. *Дворник Фр.* Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001. С. 193—216 (*Достижения славян в области культуры в эпоху Средневековья*).

16. Мельников Г. П. Культура Польши X — начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 362—378.
17. Мельников Г. П. Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 448—481.
18. Мельников Г. П. Культура Чехии X — начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 300—345.
19. Пиккио Р. Slavia orthodoxa и Slavia romana // Пиккио Р. Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 3—82.
20. Пиккио Р. Открытые вопросы в изучении Slavia orthodoxa и Slavia romana как вариантов славянской культуры // Пиккио Р. Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 102—121.
Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши. М., 2004. С. 139—150.

15. Духовна культура середньовічних слов'янських країн західнохристиянського культурного кола (Пізніше Середньовіччя):

16. Голеніщев-Кутузов И. Н. Итальянское Возрождение и славянские литературы XV—XVI веков. М., 1985.
17. Дворник Фр. Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001. С. 346—376, 388—394 (*Возрождение и славяне. Культурные достижения славян в XV и XVI вв.*), 467—518 (*Реформація и славяне*).
18. Мельников Г. П. Культура Польши X — начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 378—402.
19. Мельников Г. П. Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 448—481.
20. Мельников Г. П. Культура Чехии X — начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 345—361.
Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши. М., 2004. С. 173—184.

19. Кирило-Мефодіївська традиція в історії і культурі середньовічних слов'ян:

- i. Верещагин Е. М. Вхождение славянства в христианскую культуру: деятельность первоучителей Кирилла и Мефодия // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. I. М., 2003. С. 59—90.
- ii. Верещагин Е. М. Кирилл и Мефодий как создатели первого литературного языка славян // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 306—319.
- iii. Пиккио Р. Церковнославянский язык // Пиккио Р. Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 363—402.
- iv. Рогов А. И. Кирилло-мефодиевские традиции у западных славян в эпоху Средневековья (до конца XIV в.) // Традиции древнейшей славянской письменности и языковая культура восточных славян. М., 1991. С. 174—187.
- v. Толстой Н. И. Древнеславянский литературный язык в XII—XIV вв. (его функции и специфика) // Развитие этнического

- самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 14—24.
- vi. *Толстой Н. И.* Роль кирилло-мефодиевской традиции в истории восточно- и южнославянской письменности // *Толстой Н. И.* История и структура славянских литературных языков. М., 1988. С. 140—153.
- vii. *Флоря Б. Н.* Сказания о начале славянской письменности. СПб., 2000.
- viii. *Флоря Б. Н., Турилов А. А., Иванов С. А.* Судьбы Кирилло-Мефодиевской традиции после Кирилла и Мефодия. СПб., 2000.

2.3. Тестові завдання:

1. Гуситська революція тривала

Виберіть одну відповідь:

- a. 1419—1437 рр.
- b. 1319-1371 рр.
- c. 1437—1471 рр.
- d. 1419-1471 рр.

Скільки основних етапів виділяють в Гуситських рухах

2. Виберіть одну відповідь:

- a. 2
- b. 4
- c. 1
- d. 3

3. Програма "Празьких артикулів" не містила пункту:

Виберіть одну відповідь:

- a. секуляризація церковного майна;
- b. гарантія причастя мирян обома видами;
- c. визнання нової влади в Празі.
- d. заборона "закону Божого" або богослужіння;

4. Чому Петро I наказав зруйнувати м. Батурин, дізнавшись про зраду Мазепи:

Виберіть одну відповідь:

- a. з метою залякування населення України
- b. з метою помститися
- c. знищити фортифікаційне укріплення
- d. з метою розбити резерви, які мали намір перейти до Карла XII

5. Прибічниками ідей Яна Гуса був

Виберіть одну відповідь:

- a. Ян Жижка
- b. Король Чехії Вацлав IV
- c. Король Чехії Сигізмунд Люксембург
- d. Папа Римський Мартін V

6. Кодифікації земельного права за короля Чехії Владислава II у вигляді «Законника Владислава» відбулася у

Виберіть одну відповідь:

- a. 1471 р
- b. 1500 р.
- c. 1516 р.

d. 1400 р.

7. Иржі Подебрад був чеським королем у

Виберіть одну відповідь:

a. 1458—1471 рр.

b. 1458—1460 рр.

c. 1390-1460 рр.

d. 1471-1516 рр.

8. Комуна гуситів — "товариство братів і сестер" виникла в місті

Виберіть одну відповідь:

a. Пльзень

b. Прага

c. Сезимово Усти

d. Табор

e. Градец Кралове

9. Ідейні концепції в Чехії, що сприяли виникненню так званих "зразкових християнських громад" в період Гуситських рухів належали

Виберіть одну відповідь:

a. Иржі Подебрад

b. Владиславу II

c. Петру Хельчицькому

d. Яну Гусу

10. Після смерті короля Подебрад в Чехії царювала династія

Виберіть одну відповідь:

a. Люксембургів

b. Пржемисловців

c. Ягеллонів

d. Габсбургів

11. Фердинанд Габсбург правив Чехією з

Виберіть одну відповідь:

a. 1426 р.

b. 1485 р.

c. 1526 р.

d. 1564 р.

12. 26 серпня 1619 р. на чеський престол зійшов

Виберіть одну відповідь:

a. Фрідріх Пфальцський

b. Фердинанд Штірійський

c. Рудольф II

- d. Франц Йосиф I
13. "Табель про ранги" (1722 р.), запроваджений Петром I:
Виберіть одну відповідь:
- a. ускладнював отримання високих державних посад
- b. ізолював один чин від іншого
- c. допомагав робити стрімку політичну кар'єру дворянам
- d. впорядковував чиновницький апарат
14. Союзником Швеції 1719 р. в боротьбі з Росією стала:
Виберіть одну відповідь:
- a. Англія
- b. Данія
- c. Австрія
- d. Франція
15. "Канун-наме" - збір законів, виданий за розпорядженням Мехмеда II у...
Виберіть одну відповідь:
- a. 1476 р.
- b. 1478 р.
- c. 1477 р.
- d. 1474 р.
- e. 1475 р.
16. В якому році було укладено договір між Росією, Пруссією та Австрією про розподіл Польщі:
Виберіть одну відповідь:
- a. 1768 р.
- b. 1770 р.
- c. 1771 р.
- d. 1772 р.
17. Визначте дату тривалості селянської війни під проводом Омеляна Пугачова:
Виберіть одну відповідь:
- a. 1770-1773 рр.
- b. 1772-1775 рр.
- c. 1773-1775 рр.
- d. 1770-1775 рр.
18. Найменша в адміністративному відношенні одиниця, на які поділялась Османська держава в XV ст.
Виберіть одну відповідь:
- a. санджак
- b. провінція
- c. бейлербейство

- d. еялет
- e. ханство
19. Універсал Гетьмана Розумовського забороняв українським селянам:
Виберіть одну відповідь:
- a. переходити від поміщика до поміщика
- b. займатись приватною торгівлею
- c. мати приватну власність на землю
- d. приєднуватись до козацьких загонів
20. Суд в Османській імперії здійснювали
Виберіть одну відповідь:
- a. візири
- b. султани
- c. сіпахії
- d. кадї
- e. бейлербеї
21. Що означав "грецький проект" Катерини II:
Виберіть одну відповідь:
- a. перетворення Османської імперії на Дакію
- b. перетворення Османської імперії на Візантійську імперію
- c. відновлення Грецької державності
- d. витіснення турків з Європи
22. Столицею Орденської Пруссії було місто...
Виберіть одну відповідь:
- a. Рюген
- b. Кенігсберг
- c. Мальборк
- d. Краків
- e. Ельблонг
23. Протягом XIV-XV ст. у Польщі тривав політичний процес
Виберіть одну відповідь:
- a. контрреформаційних рухів
- b. фільварково-панщинної системи
- c. реформаційних рухів
- d. становлення станово-представницької монархії
- e. покріпачення селян
24. Корчинські привілеї 1386 р. підписав
Виберіть одну відповідь:
- a. Казимир III

- b. Владислав II
- c. Ельжбета Пяст
- d. Людовік Угорський
- e. Ядвіга Анжуйська

25. У 1780 р. Росія виступила з "Декларацією про озброєний нейтралітет" спрямований проти:

Виберіть одну відповідь:

- a. Франції
- b. Туреччини
- c. Англії
- d. Швеції

26. У 1780 р. Росія виступила з "Декларацією про озброєний нейтралітет" спрямований проти:

Виберіть одну відповідь:

- a. Франції
- b. Туреччини
- c. Англії
- d. Швеції

27. Перехід О. Суворова через Альпи було здійснено в

Виберіть одну відповідь:

- a. 1779 р.
- b. 1799 р.
- c. 1797 р.
- d. 1781 р.

28. У якому столітті Словацька територія отримала назву "Верхня Угорщина"

Виберіть одну відповідь:

- a. XVI ст.
- b. IX ст.
- c. XII ст.
- d. XIX ст.

29. До якого століття словаки не мали власної літературної мови?

Виберіть одну відповідь:

- a. XIX ст.
- b. XVI ст.
- c. XVIII ст.
- d. XI ст.

30. Головною вимогою "Меморандуму словацького народу" стало створення:

Виберіть одну відповідь:

- a. національної освіти

- b. Словацького королівства
- c. словацької автономії
- d. культурного центру "Матиці Словацької"

31. Вестфальський мирний договір, який узаконив підпорядкування Чеських земель Габсбурзькій монархії було укладено

Виберіть одну відповідь:

- a. 1648 р.
- b. 1620 р.
- c. 1859 р.
- d. 1650 р.

32. Перші мануфактури в Чехії виникли

Виберіть одну відповідь:

- a. в середині XVIII ст.
- b. на початку XIX ст.
- c. наприкінці XVII ст.
- d. наприкінці XVIII ст.

33. "Прагматична санкція" 1713 р. оголосила, що чеські землі

Виберіть одну відповідь:

- a. є невід'ємним цілим Австрійської імперії
- b. переходять у німецьке підпорядкування
- c. утворюють автономію
- d. об'єднуються з Польськими землями

34. Що означає термін "політика Освіченого абсолютизму"?

Виберіть одну відповідь:

- a. сприяння розвитку абсолютної освіти
- b. проведення демократичних реформ на користь народу
- c. зміна політичного устрою
- d. укріплення абсолютної монархії шляхом демократичних реформ

35. Скільки періодів чеського національного відродження виділено в сучасній історіографії

Виберіть одну відповідь:

- a. чотири
- b. п'ять
- c. три
- d. два

36. Як називалось Празьке видавництво 1790 р. біля якого згуртувались провідні діячі науки й культури?

Виберіть одну відповідь:

- a. чеська енциклопедія
- b. чеська газета
- c. чеська хроніка
- d. чеський часопис

37. Австрійська імперія прагнула співпрацювати з Чеськими лібералами, бо ті вважали, що саме Австрія зможе забезпечити...

Виберіть одну відповідь:

- a. вільний національний розвиток
- b. пришвидшений економічний розвиток
- c. єдність імперії
- d. реформи освіти й культури

38. Куликовська битва 8 вересня 1380 р. була виграна тому, що

Виберіть одну відповідь:

- a. руське військо боролось не окремими дружинами, а єдиним військом
- b. битва на річці Вожі та наступ Тохтамиша сильно послабили Мамаю
- c. руське військо було пронизане патріотичним підйомом
- d. руське військо значно перебільшувало військо монголів

39. У зв'язку з чим Османська імперія мала можливість розширювати свою агресію в Східній Європі

Виберіть одну відповідь:

- a. зі слабкістю Кримського ханства
- b. з феодалною роздробленістю на Русі
- c. з розпадом Візантійської імперії
- d. із слабкістю московських царів

40. Яку позицію по відношенню до формування сильної централізованої князівської влади в Московській державі займала боярсько-князівська верхівка

Виберіть одну відповідь:

- a. реакційну, бо великий князь силою розправлявся з окремими боярами
- b. негативну, бо великий князь призначав бояр до Думи
- c. позитивну, бо великий князь ділився своїми царськими думами з великородними та правдивими радниками боярами
- d. позитивну, бо вищим державним органом управління була Боярська дума

41. Вказати рік, в якому було скасовано право руських селян раз на рік в Юр'їв день переходити до іншого феодала

Виберіть одну відповідь:

- a. 1553 р.

- b. 1592 р.
- c. 1547 р.
- d. 1581 р.

42. Похід Лжедмитра I на руські землі розпочався

Виберіть одну відповідь:

- a. 1605 р.
- b. 1604 р.
- c. 1603 р.
- d. 1602 р.

43. Чи сприяло підписання чесько-німецької угоди "Пунктуації" розвитку національного руху?

Виберіть одну відповідь:

- a. так, бо це був крок вперед
- b. ні, бо цей крок гальмував національний рух
- c. так, бо цей крок пришвидшував розвиток національних рухів
- d. ні, бо це був крок назад

44. Поземельний натуральний податок, що сплачували південні слов'яни османському феодалові, який сягав у християнських селах третини врожаю називався...

Виберіть одну відповідь:

- a. девшурме
- b. іспендже
- c. йошур
- d. джиз'я
- e. вакф

45. Згідно умов договору між "семибоярщиною" та гетьманом Жолкевським від 17 серпня 1610 р. були взяті зобов'язання

Виберіть одну відповідь:

- a. посадити на московський престол польського царевича Владислава
- b. придушити народне повстання на чолі з Ляпуновим
- c. послабити владу бояр
- d. разом захищати Росію від Шведів

46. Який політик очолив перший уряд Чеської республіки?

Виберіть одну відповідь:

- a. Т.Масарик
- b. К.Крамарж
- c. А.Рашін

d. М.Штефаник

47. Народне повстання проти османського режиму 1513 р. виникло в...

Виберіть одну відповідь:

a. Болгарії

b. Герцеговині

c. Чорногорії

d. Боснії

e. Сербії

48. Македонію османи остаточно підкорили наприкінці...

Виберіть одну відповідь:

a. XIII ст.

b. XVII ст.

c. XVI ст.

d. XV ст.

e. XIV ст.

49. Поразка угорців у битві з турками при Мохачі сталася...

Виберіть одну відповідь:

a. 1426 р.

b. 1326 р.

c. 1526 р.

d. 1385 р.

e. 1389 р.

50. Партизанський рух проти османів на Балканах розгортався у вигляді...

Виберіть одну відповідь:

a. козацтва

b. стрілецтва

c. гайдамацтва

d. гайдуцтва

e. посполитого рушення

51. Прилепське повстання тривало у...

Виберіть одну відповідь:

a. 1564-1565 рр.

b. 1692-1701 рр.

c. 1518-1548 рр.

d. 1618-1648 рр.

e. 1592-1601 pp.

52. Слов'янські племена проти яких воювали візантійці у VI ст. дістали літературну назву

Виберіть одну відповідь:

a. венеди

b. анти

c. склавіни

d. серби

53. Процес об'єднання наприкінці X - початку XI польських земель в єдину державу завершив

Виберіть одну відповідь:

a. Болеслав I

b. П'яст

c. Оттон I

d. Мешко I

54. Хорватія перебувала в унії з Угорщиною з...

Виберіть одну відповідь:

a. 1108 р.

b. 1102 р.

c. 1106 р.

d. 1104 р.

e. 1112 р.

55. Після смерті бездітного Казимира III на престол в Польщі зійшов...

Виберіть одну відповідь:

a. Карл Люксембурзький

b. Людовік Анжуйський

c. Казимир Ягеллончик

d. Владислав II

e. Вітовт

56. Первинні адміністративні одиниці польської держави XI ст. називались

Виберіть одну відповідь:

a. фільварки

b. гроди

c. вотчини

d. ополе

57. Султан Османської династії, з ім'ям якого пов'язана перемога турок в битві на Косовому полі -

Виберіть одну відповідь:

- a. Мурад I
- b. Мехмед II
- c. Баязид I
- d. Осман I
- e. Сулейман I

58. Боротьбу за відновлення єдиної Польської держави у XIII ст. розпочав

Виберіть одну відповідь:

- a. Владислав Локетек
- b. Вацлав III
- c. Генрік IV
- d. Болеслав Кривоуст

59. Важку кавалерію в Османській армії складали...

Виберіть одну відповідь:

- a. топчу
- b. огланлари
- c. яничари
- d. сіпахії
- e. аджемі оглани

60. Для централізації державної влади Казимир III ввів

Виберіть одну відповідь:

- a. систему військового контролю
- b. систему внутрішніх військ
- c. систему старост
- d. систему воєводств

61. Кошицький пакт було підписано...

Виберіть одну відповідь:

- a. 1378 р.
- b. 1376 р.
- c. 1373 р.
- d. 1374 р.
- e. 1375 р.

62. Кревська польсько-литовська унія за своїм змістом була

Виберіть одну відповідь:

- a. економічною

- b. династичною
- c. політичною
- d. культурною

63. Сербську Деспотовину першим очолив...

Виберіть одну відповідь:

- a. Стефан Томашевич
- b. Стефан Лазаревич
- c. Іван Срацимир
- d. Нікола Скобалич
- e. Іван Шишман

64. В березні 1864 р. в Королівстві Польському було оприлюднено царський наказ про

Виберіть одну відповідь:

- a. надання землі у власність селянам
- b. запровадження нового податку
- c. надання автономії польським землям
- d. заборону переходу селянам від одного поміщика до іншого

65. Яка частина Польських земель у 60-70-х роках ХІХ ст. отримала дозвіл на автономію з місцевим сеймом?

Виберіть одну відповідь:

- a. Сілезія
- b. Словенія
- c. Лужице
- d. Галичина

66. Як у франкських джерелах називалось слов'янське населення на території Чехії?

Виберіть одну відповідь:

- a. богеми
- b. чехи
- c. моравани
- d. мадяри

67. За якими принципами здійснювалось закладання чеських міст?

Виберіть одну відповідь:

- a. приватного підприємства
- b. юридичного статусу
- c. грошового оброку
- d. локаторства

68. Під якою назвою увійшов в історію період правління чеського короля Карла IV?

Виберіть одну відповідь:

- а. доба законодавства
- б. золота доба
- в. доба відродження
- г. реформаційна доба

69. Кошицькі привілеї не містили наступний пункт...

Виберіть одну відповідь:

- а. надавати платню польським рицарям, які братимуть участь у війнах поза межами країни, та сплачувати викуп за дворянина, який потрапить у полон
- б. не зазіхати на всі надані раніше привілеї.
- в. призначати на посади королівських старост іноземців
- г. призначати на земські посади (воєвода, каштелян, підкоморій, суддя) лише місцевих феодалів
- д. звільнити землевласників від усіх державних податків, за винятком плати (у розмірі двох грошів) з кожного селянського лану (порадльне)

70. Як називався статут 1627 р., о оголосив чеські землі спадковими володіннями Габсбургів?

Виберіть одну відповідь:

- а. Статут на самоврядування
- б. Статут Габсбургів
- в. Статут адміністративного врегулювання
- г. Основний земельний статут

71. Кревська унія – це...

Виберіть одну відповідь:

- а. договір про коронацію Ягайла.
- б. династична унія між Польщею та Литвою
- в. пошук виходу з кризи, пов'язаної з визначенням правителя в польських землях.
- г. договір про коронацію Ядвіги.
- д. договір про встановлення права на правління династії Ягеллонів.

72. Якою була політика Юрія Долгорукого стосовно Київського престолу?

Виберіть одну відповідь:

- а. захопити і знищити
- б. посісти Київський престол
- в. захопити і розпалювати міжусобиці для посилення власної владної позиції
- г. захопити Київський престол та віддати в управління сину Андрію

73. Великий князь литовський Вітовт доводився польському королю Владиславу II...

Виберіть одну відповідь:

- a. Онуком
- b. Двоюрідним братом
- c. Сином
- d. Племянником
- e. Дядьком

74. Перший похід монголо-татар на Русь очолив

Виберіть одну відповідь:

- a. Тамерлан
- b. Мамай
- c. Тимучин
- d. Батий

75. Укладення Кревської унії призвело до загострення відносин Польщі з...

Виберіть одну відповідь:

- a. Литвою
- b. Тевтонським орденом
- c. Угорщиною
- d. Україною
- e. Чехією

76. Яка подія відбулась 15 липня 1240 року на Руських землях?

Виберіть одну відповідь:

- a. навала лицарів-хрестоносців
- b. битва Олександра Всеволодовича на річці Неві
- c. навала польських військ
- d. спалення Києва монголо-татарами

77. 15 липня 1410 р. відбулася...

Виберіть одну відповідь:

- a. Битва на Синіх Водах
- b. Грюнвальдська битва
- c. Битва на Косовому полі
- d. Битва під Вількомежем
- e. Битва на річці Мариці

78. В якому столітті було створено Кримське ханство на чолі з Хаджи-Гіреєм?

Виберіть одну відповідь:

- a. I пол. XVI ст.

- b. в середині XVI ст.
- c. наприкінці XV ст.
- d. наприкінці XVI ст.

79. Політичне об'єднання руських земель навколо Москви було завершено за правління

Виберіть одну відповідь:

- a. Івана Грозного
- b. Василя Темного
- c. Івана I
- d. Івана III

80. Чому частина духівництва в Московській державі під назвою "нестяжатели" була проголошена єретичною?

Виберіть одну відповідь:

- a. через те, що боролась за здешевлення церкви
- b. через те що виступала проти землеволодіння церквою
- c. через те, що не надавала активної підтримки князю в боротьбі зі старообрядством
- d. через те, що намагалася збільшити землеволодіння, на які претендував князь

81. На Вашу думку, опричина Івана Грозного це

Виберіть одну відповідь:

- a. система боротьби з боярством
- b. система покріпачення селян
- c. система політичних перетворень в державі
- d. система регуляції збору податків

82. Хрестоцілувальна грамота Василя Шуйського при сходженні на престол передбачала

Виберіть одну відповідь:

- a. звільнити державу від польсько-шведських інтервентів
- b. подолати Смуту
- c. придушити селянський рух
- d. розділити повноту князівської влади з боярами

83. Яким чином Б. Морозов, опікун Олексія Михайловича (1645-1676 рр.) намагався поповнити державну скарбницю?

Виберіть одну відповідь:

- a. збільшити другорядні податки
- b. провести економічні реформи
- c. збільшити групу збиральників податків
- d. збільшити всі податки

84. Степан Разін виступав від імені

Виберіть одну відповідь:

- а. царя
- б. народу
- в. султанату
- г. боярства

85. Ім'я Юрія Долгорукого пов'язують із сторінкою в історії Москви

Виберіть одну відповідь:

- а. її завоювання
- б. перетворення на столицю
- в. її заснування
- г. її укріплення

86. Що стало причиною розколу в православній церкві за часів правління царя Олексія Михайловича?

Виберіть одну відповідь:

- а. рух поборників старої віри
- б. відміна дії Монастирського приказу
- в. підпорядкування церкви світській владі
- г. реформи Патріарха Никона

87. Антиабсбурзьке повстання чеських протестантських станів 1618—1620 рр. започаткувало

Виберіть одну відповідь:

- а. Російсько-турецьку війну
- б. Польсько-німецьку війну
- в. Австрійсько-турецьку війну
- г. Тридцятилітню війну

88. Перші згадки про венецівців з'явилися у стародавній літературі

Виберіть одну відповідь:

- а. римлян
- б. візантійців
- в. арабів
- г. греків

89. Вестфальський мир, який завершив Тридцятилітню війну і був укладений

Виберіть одну відповідь:

- а. 1647 р.
- б. 1646 р.
- в. 1649 р.

d. 1648 р.

90. Словацькими землями в XVI ст. правила династія

Виберіть одну відповідь:

- a. Арпадів
 b. Пржемисловців
 c. Ягеллонів
 d. Габсбургів

91. Вісло-одерська концепція походження слов'ян пов'язана з наступною археологічною культурою

Виберіть одну відповідь:

- a. тщенецько-комарівською
 b. пшеворською
 c. лужицькою
 d. празькою

92. Про тісні стосунки, які склалися між сарматами та венедами розповідає римський історик I ст. н.е. у праці

Виберіть одну відповідь:

- a. Сарматія
 b. Германія
 c. Географія
 d. Скіфія

93. Який племінний союз слов'ян став головним осередком становлення польської державності

Виберіть одну відповідь:

- a. віслян
 b. полян
 c. мазовшан
 d. селезян

94. Першу польську династію започаткували князі з роду

Виберіть одну відповідь:

- a. Ягайло
 b. Крака
 c. П'яста
 d. Попела

95. Статут Болеслава Кривоустого був спрямований на

Виберіть одну відповідь:

- a. подолання феодалної роздробленості

- b. закріплення феодальної роздробленості
- c. встановлення нового порядку успадкування польських земель нащадками князя
- d. встановлення нової адміністративної системи

96. Монголо-татарська навала 40-х років XII ст.

Виберіть одну відповідь:

- a. держава потрапила в залежність від монголо-татар
- b. до влади в Польщі приходять нова династія
- c. зруйнувала державне утворення, яке історики називають «монархією сілезьких Генріків»
- d. спровокувала розпад держави П'ястів

97. Польський міський стан XIII ст. складався з

Виберіть одну відповідь:

- a. трьох груп
- b. п'яти груп
- c. восьми груп
- d. двох груп

98. За часів правління якого короля в Речі Посполитій XVI ст. посилювався вплив католицької релігії

Виберіть одну відповідь:

- a. Сигізмунда III
- b. Стефана Баторія
- c. Густава Адольфа
- d. Яна Казимира

99. Результатом листопадового польського повстання 1830-1831 рр. стало

Виберіть одну відповідь:

- a. "велика" еміграція
- b. формування Національного уряду
- c. приєднання литовських земель до Польщі
- d. визнання незалежності Польської держави європейськими країнами

100. Як змінилася назва Королівства Польського в кінці 60-х рр. XIX ст.

Виберіть одну відповідь:

- a. Варшавський край
- b. Привісленський край
- c. Поморський край
- d. губернії Царства Польського

101. Тимчасова державна рада 1916 р., яка діяла у Варшаві була створена

Виберіть одну відповідь:

- а. чехами
- б. німцями
- в. поляками
- г. росіянами

102. У якому році було засновано перший Празький університет

Виберіть одну відповідь:

- а. 1355 р.
- б. 1384 р.
- в. 1348 р.
- г. 1367 р.

103. На що були спрямовані реформаторські ідеї Яна Гуса

Виберіть одну відповідь:

- а. на зміцнення папської та королівської влади
- б. на покращення моральних норм у суспільстві
- в. на критику засад римо-католицької церкви
- г. на підвищення рівня освіти та науки в державі

104. Назва західної частини України походить від лексичної бази

Виберіть одну відповідь:

- а. слов'ян
- б. кельтів
- в. германців
- г. скіфів

105. Синтетичну концепцію розселення слов'ян запропонували

Виберіть одну відповідь:

- а. польські вчені
- б. українські вчені
- в. російські вчені
- г. чеські вчені

106. Перші фрагментальні літературні свідчення про слов'ян надав

Виберіть одну відповідь:

- а. Тацит
- б. Пійей
- в. Геродот
- г. Пліній

107. В якому році було видано наказ про скликання останнього Руського Земського собору

Виберіть одну відповідь:

- a. 1622 р.
- b. 1653 р.
- c. 1683 р.
- d. 1663 р.

108. "Соборне Уложення" 1649 р. царя Олексія Михайловича за своїм характером було

Виберіть одну відповідь:

- a. зміцнюючим самодержавність
- b. політичним
- c. демократичним
- d. кріпосним

109. Азовські походи Петра I сприяли:

Виберіть одну відповідь:

- a. будівництву флоту
- b. Росія здобула вихід до Чорного моря
- c. здобуття виходу до Азовського моря
- d. укріплення воєнної міцності

110. Позбавляти шляхтичів особистої недоторканості забороняв привілей

Виберіть одну відповідь:

- a. Червинський
- b. Кошицький
- c. Корчинський
- d. Єдлинський
- e. Петрковський

111. Владислав III посів мадярський престол у...

Виберіть одну відповідь:

- a. 1440 р.
- b. 1434 р.
- c. 1445 р.
- d. 1435 р.
- e. 1455 р.

112. Владислав III загинув у битві з османами під Варною у ...

Виберіть одну відповідь:

- a. 1410 р.
- b. 1445 р.

- c. 1435 p.
- d. 1415 p.
- e. 1444 p.

113. Казимир IV Ягеллончик правив у ...

Виберіть одну відповідь:

- a. 1446—1492 pp.
- b. 1389—1455 pp.
- c. 1389—1454 pp.
- d. 1434-1444 pp.
- e. 1446—1454 pp.

114. Нешавські статuti 1454 p. підписав

Виберіть одну відповідь:

- a. Вітовт
- b. Збігнев Олесницький
- c. Казимир IV Ягеллончик
- d. Владислава III
- e. Гедимін

115. Вальний сейм у Польщі перетворився на двопалатний за правління короля

Виберіть одну відповідь:

- a. Олександра
- b. Владислава III
- c. Збігнева Олесницького
- d. Казимира IV Ягеллончика
- e. Яна Ольбрахта

116. Спроба запровадити єдиновладдя сенату в Польщі була здійснена королем Олександром в

Виберіть одну відповідь:

- a. 1496 p.
- b. 1502 p.
- c. 1501 p.
- d. 1503 p.
- e. 1505 p.

117. У другій половині XV ст. й особливо в XVI ст. в Польщі основою сільськогосподарського виробництва стало

Виберіть одну відповідь:

- a. фермерські господарства

- b. фільварково-панщинна система
- c. ленна система
- d. сіпахійське землеволодіння

118. За Петрковським статутом (1496 р.)

Виберіть одну відповідь:

- a. вихід із кріпацького стану було остаточно заборонено.
- b. відмінялось кріпацтво
- c. вводився подушний податок
- d. право на вихід із кріпацького стану надавалося лише одному селянинові з певного поселення й лише один раз на рік.

119. Сигізмунд I Старий правив Польщею у

Виберіть одну відповідь:

- a. 1479 -1506 рр.
- b. 1506—1564 рр.
- c. 1506—1548 рр.
- d. 1548-1564 рр.

120. Боротьба за "екзекуцію майна" в Польщі – це

Виберіть одну відповідь:

- a. рух за здешевлення церкви
- b. Хрестоносний рух
- c. рух за повернення королівських земель
- d. рух за ліквідацію поміщицького землеволодіння

121. Перша коронація сина польського короля Сигізмунда I Старого — Августа відбулася у

Виберіть одну відповідь:

- a. 1537 р.
- b. 1530 р.
- c. 1546 р.
- d. 1536 р.
- e. 1548 р.

122. Ідеї Реформації проникають до Польщі та Великого князівства Литовського у

Виберіть одну відповідь:

- a. 40—50-ті роки XIV ст.
- b. 20—30-ті роки XV ст.
- c. 20—30-ті роки XVI ст.
- d. 20—30-ті роки XIV ст.

123. Тридентський собор 1563 р. був спрямований проти

Виберіть одну відповідь:

- a. юдеїв
- b. єзуїтів
- c. католиків
- d. протестантів

124. Ягеллони правили Чехією в

Виберіть одну відповідь:

- a. 1562—1563 рр.
- b. 1548—1572 рр.
- c. 1471—1563 рр.
- d. 1471—1526 рр.

125. Лівонська війна тривала у

Виберіть одну відповідь:

- a. 1561 – 1582 рр.
- b. 1558—1582 рр.
- c. 1569 – 1582 рр.
- d. 1558—1569 рр.

126. 1 липня 1569р.

Виберіть одну відповідь:

- a. Сигізмунд II Август пообіцяв литовсько-руському дворянству зрівняти його в правах з польською шляхтою
- b. був підписаний акт Люблінської унії, згідно з якою Польське королівство та Велике князівство Литовське утворювали єдину Річ Посполиту
- c. під владу польського короля перейшли Підляшшя, Віденське, Брацлавське, Подільське та Київське воєводства
- d. було підписано Городельську унію

127. Останній представник династії Ягеллонів на польському троні

Виберіть одну відповідь:

- a. Сигізмунд II Август
- b. Сигізмунд I Старий
- c. Казимир IV Ягеллончик
- d. Владислав III

128. На виборах ("вільній елекції"), що відбулися у Варшаві в 1573 р., королем Речі Посполитої було обрано

Виберіть одну відповідь:

- a. Сигізмунда II Августа
- b. Стефана Баторію

c. Сигізмунда Вази

d. Генріха Валуа

129. Сигізмунд Ваза правив у

Виберіть одну відповідь:

a. 1587—1632 рр.

b. 1573-1574 рр.

c. 1576—1586 рр.

d. 1574-1576 рр.

130. Автором трактату "Про обертання небесних сфер" став

Виберіть одну відповідь:

a. Галл Анонім

b. Марцін Круль

c. Войцеха з Брудзьова

d. Миколай Коперник

131 З критикою політики католицької церкви в Чехії в другій половині XIV ст. виступав

Виберіть одну відповідь:

a. Томас Мор

b. Жан Кальвін

c. Джон Вікліф

d. Міліч з Кромержижа

132. Серед прихильників Д. Вікліфа в Чехії був

Виберіть одну відповідь:

a. Матвій з Янова

b. Міліч з Кромержижа

c. Джон Вікліф

d. Ян Гус

133. Серед прихильників Д. Вікліфа в Чехії був

Виберіть одну відповідь:

a. Джон Вікліф

b. Матвій з Янова

c. Міліч з Кромержижа

d. Ян Гус

134. Роки життя Яна Гуса

Виберіть одну відповідь:

a. 1350—1394 рр.

- b. 1371—1394 pp.
- c. 1320—1374 pp.
- d. 1371—1415 pp.

135. Ян Гус читав свої проповіді в

Виберіть одну відповідь:

- a. Оксфордському університеті
- b. Віфлеємський каплиці
- c. Старомістненській площі
- d. Празькому університеті

136. Король Чехії Вацлав IV роки життя

Виберіть одну відповідь:

- a. 1378-1484 pp.
- b. 1378-1419 pp.
- c. 1320— 1384 pp.
- d. 1371—1415 pp.

137. В якому столітті розпочалася християнізація Володимиро-Суздальського князівства

Виберіть одну відповідь:

- a. XI ст.
- b. X ст.
- c. XII ст.
- d. IX ст.

138. Вацлав IV підписав Кутногорський декрет у

Виберіть одну відповідь:

- a. 1410 p.
- b. 1412 p.
- c. 1400 p.
- d. 1409 p.

139. Фактичним розпорядником у своїх словацьких володіннях Фердинанд I призначив у 1547 p.

Виберіть одну відповідь:

- a. Ференца Ракоци
- b. Яноша Запольяї
- c. Яноша Катзіонера.
- d. Яноша Жигмонда

140. Після обряду позбавлення священницького сану (6 липня 1415 p.) Ян Гус був засуджений до

Виберіть одну відповідь:

- a. анафеми
- b. спалення
- c. умовного строку покарання
- d. довічного ув'язнення

141. Османи захопили Буду у

Виберіть одну відповідь:

- a. 1541 р.
- b. 1542 р.
- c. 1543 р.
- d. 1529 р.

142. Викладачі та студенти Празького університету, а від імені різних верств населення склали "Демократичну петицію" у

Виберіть одну відповідь:

- a. вересні 1415 р.
- b. вересні 1416 р.
- c. вересні 1414 р.
- d. серпні 1415 р.

143. Під час Тридцятилітньої війни (1618—1648) більшу частину словацьких земель зайняли війська правителя

Виберіть одну відповідь:

- a. Дердя Ракоці
- b. Ференца Ракоци
- c. Фердінанда II
- d. Яноша Заполяї

144. Поразка Петра I під Нарвою змінила

Виберіть одну відповідь:

- a. державний лад
- b. економічний розвиток держави
- c. зовнішню політику
- d. дипломатичну стратегію

145. Одним із способів насильницької асиміляції слов'ян османами був особливий "податок кров'ю" - ...

Виберіть одну відповідь:

- a. девшурме
- b. харадж
- c. джизья

- d. іспендже
- e. йошур

146. В результаті радянсько-польської війни 1920 р...

Виберіть одну відповідь:

- a. до складу Радянського Союзу відійшли Рига та Мінськ
- b. до складу Польщі відійшли Рига та Мінськ
- c. до складу Радянського Союзу відійшла Західна Білорусь та Україна
- d. до складу Польщі відійшло Західне Помор'я
- e. до складу Польщі відійшла Західна Білорусь та Західна Україна

147. Болгарія розпалася у 1363 р. на три окремі держави:

Виберіть одну відповідь:

- a. Егейську, Добруджу й Відинську.
- b. Егейську, Вардарську й Відинську.
- c. Тирновську, Відинську й Софію.
- d. Тирновську, Відинську й Добруджу.
- e. Вардарську, Відинську й Добруджу.

148. Царювання Стефана Душана в Сербії тривало впродовж...

Виберіть одну відповідь:

- a. (1355—1371 рр.)
- b. (1331—1355 рр.)
- c. (1333-1351 рр.)
- d. (1362—1389 рр.)
- e. (1330-1365 рр.)

149. Наприкінці 70-х років XIV ст. в Сербії північними й центральними областями володів...

Виберіть одну відповідь:

- a. Страцимир Балшич
- b. Урош
- c. Бука Бранкович
- d. Джурдже Црноєвич
- e. Лазар Хребелянович

150. Режим «санації» в Польщі встановив...

Виберіть одну відповідь:

- a. А. Міцкевич
- b. Ю. Пілсудський
- c. Ю. Словацький

- d. P. Дмовський
- e. Є. Марачевський

Список рекомендованої літератури:

1. *Бирнбаум Х.* Праславянский язык. Достижения и проблемы в его реконструкции. М., 1987.
2. *Бромлей Ю. В.* Становление феодализма в Хорватии (К изучению процесса классовообразования у славян). М., 1964.
3. *Буданова В. П.* Варварский мир эпохи Великого переселения народов. М., 2000.
4. *Буданова В. П., Горский А. А., Ермолова И. Е.* Великое переселение народов: этнополитические и социальные аспекты. М., 1999.
5. Великая Моравия. Ее историческое и культурное значение. М., 1985.
6. Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики. Изд. 2. СПб., 2001.
7. *Воробьева И. Г.* Венецианская республика и югославянские земли в XV—XVII веках. Калинин, 1987.
8. *Воцелка К.* История Австрии. Культура, общество, политика. М., 2007.
9. *Гасратян М. А., Орешкова С. Ф., Петросян Ю. А.* Очерки истории Турции. М., 1983.
10. *Голенищев-Кутузов И. Н.* Итальянское Возрождение и славянские литературы XV—XVI веков. М., 1963.
11. *Гордеев Н. П.* Пражская научная школа конца XVI — начала XVII века. М., 2001.
12. *Горина Л. В.* Социально-экономические отношения во Втором Болгарском царстве. М., 1972.
13. *Горина Л., Даскалова Б.* Шедевры болгарской книжности на русской земле. София, 2011.
14. *Грачев В. П.* Сербская государственность в X—XIV вв. Критика теории «жупной организации». М., 1972.
15. *Дворник Фр.* Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001.
16. *Джурич В.* Византийские фрески. Средневековая Сербия, Далмация, славянская Македония. М., 2000.
17. *Дмитриев М. В.* Между Римом и Царьградом: генезис Брестской церковной унии 1595—1596 гг. М., 2003.
18. *Дмитриев М. В.* Православие и реформация: реформационные движения в восточнославянских землях Речи Посполитой во второй половине XVI века. М., 1990.
19. *Дмитриев М. В., Флоря Б. Н., Яковенко С. Г.* Брестская уния 1596 г. и общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI — начале XVII в. Ч. 1. Брестская уния 1596 г. Исторические причины. М., 1996.
20. *Дмитриев М. В., Заборовский Л. В., Турилов А. А., Флоря Б. Н.* Брестская уния 1596 г. и общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI — начале XVII в. Ч. 2. Брестская уния 1596 г. Исторические последствия события. М., 1999.
21. Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999.
22. *Еремеев Д. Е., Мейер М. С.* История Турции в Средние века и Новое время. М., 1992.
23. *Иванов С. А.* Византийское миссионерство: Можно ли сделать из «варвара» христианина? М., 2003.
24. Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000.

25. Из истории языка и культуры стран Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1985.
26. Иконы из Болгарии XIII—XIX веков. Выставка. Государственный исторический музей, Москва. 2 сентября — 31 октября 2009 г. Каталог. София, 2009.
27. История Византии. В 3 т. М., 1967.
28. История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 1. Формирование феодально-зависимого крестьянства. М., 1985. Т. 2. Крестьянство Европы в период развитого феодализма М., 1986. Т. 3. Крестьянство Европы в период разложения феодализма и зарождения капиталистических отношений. М., 1986.
29. История культур славянских народов. В 3 т. Т. 1. Древность и Средневековье. М., 2003. Т. 3. Культура XX века: от модерна до постмодернизма. Народная культура славянского региона. М., 2008.
30. История литератур западных и южных славян. Т. 1. От истоков до середины XVIII в. М., 1997.
31. История Османского государства, общества и цивилизации. Под ред. Э. Ихсаноглу. В 2 т. М., 2006.
32. История Румынии. Координаторы И.-А. Поп, И. Болован. М., 2005.
33. Источниковедение истории южных и западных славян (феодальный период). М., 1999.
34. *Каждан А. П.* Византийская культура (X—XII вв.). Изд. 2, испр. и доп. СПб., 2000.
35. *Каждан А. П., Литаврин Г. Г.* Очерки истории Византии и южных славян. Изд. 2, исправленное. СПб., 1998.
36. *Калиганов И. И.* Георгий Новый у восточных славян. М., 2000.
37. *Колесницкий Н. Ф.* «Священная Римская империя»: притязания и действительность. М., 1977.
38. *Контлер Л.* История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы. М., 2002.
39. *Королюк В. Д.* Славяне и восточные романцы в эпоху Раннего Средневековья. М., 1985.
40. Краткая история Албании. С древнейших времен до наших дней. М., 1992.
41. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987.
42. Краткая история Венгрии. С древнейших времен до наших дней. М., 1991.
43. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993.
44. Краткая история Румынии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987.
45. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988.
46. Культура Византии. IV — первая половина VII в. М., 1984.
47. Культура Византии. Вторая половина VII — XII в. М., 1989.
48. Культура Византии. XIII — первая половина XV в. М., 1991.
49. *Лантева Л. П.* Гуситское движение в освещении современников. Источники и материалы для практических занятий. М., 1992.
50. *Лантева Л. П.* Гуситское движение в Чехии XV в. Учебно-методическое пособие. М., 1990.
51. *Лантева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993.
52. *Левченко А. С.* Последний бой чешского льва: Политический кризис в Чехии в первой четверти XVII века и начало Тридцатилетней войны. СПб., 2007.
53. *Ле Гофф Ж.* Цивилизация средневекового Запада. М., 1992.
54. *Ливанцев К. Е.* Сословно-представительная монархия в Польше. Л., 1968.
55. *Литаврин Г. Г.* Болгария и Византия в XI—XII вв. М., 1960.
56. *Литаврин Г. Г.* Византийское общество и государство в X—XI вв.: Проблемы истории одного столетия, 976—1081 гг. М., 1977.
57. *Литаврин Г. Г.* Византия, Болгария, Древняя Русь (IX — начало XII в.). СПб., 2000.

58. *Литаврин Г. Г.* Византия и славяне (сборник статей). СПб., 1999.
59. *Литаврин Г. Г.* Как жили византийцы. СПб., 2006.
60. *Льюис Р.* Османская Турция. Быт, религия, культура. М., 2004.
61. *Майоров А. В.* Великая Хорватия: Этногенез и ранняя история славян Прикарпатского региона. СПб., 2006.
62. *Макарова И. Ф.* Болгарский народ в XV—XVIII вв.: Этнокультурное исследование. М., 2005.
63. *Макова Е. С.* Загреб в XVI в. М., 1976.
64. *Макова Е. С.* Из истории социально-экономического развития славонского города XIII—XVII вв. М., 1980.
65. *Мананчикова Н. П.* Дубровник XIII — первой половины XV века: Проблемы торговли. Воронеж, 1999.
66. *Мананчикова Н. П.* Социально-политическое развитие и проблемы торговли Дубровника в XIII — первой половине XV века. Воронеж, 2008.
67. *Москаленко А. Е.* Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян: хорваты и сербы. Учебно-методическое пособие. М., 1978.
68. *Мыльников А. С.* Картина славянского мира: взгляд из Восточной Европы. Представления об этнической номинации и этничности XVI — начала XVIII века. СПб., 1999.
69. *Мыльников А. С.* Картина славянского мира: взгляд из Восточной Европы. Этногенетические легенды, догадки, протогипотезы XVI — начала XVIII века. СПб., 1996.
70. *Мыльников А. С.* Культура чешского Возрождения. М., 1982.
71. На перекрестке цивилизаций: Сборник (*П. Лемерль.* История Византии. *Д. Кицикис.* Османская империя). М., 2006.
72. *Наумов Е. П.* Господствующий класс и государственная власть в Сербии в XIII—XIV вв. Динамика социальной и политической системы сербского феодализма. М., 1975.
73. *Нидерле Л.* Славянские древности. М., 2000.
74. *Норвич Дж.* История Венецианской республики. М., 2009.
75. *Оболенский Д.* Византийское Содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.
76. Общественная мысль славянских народов в эпоху раннего средневековья. М., 2009.
77. *Оке Ж.-К.* Средневековая Венеция. М., 2006.
78. Османская империя. Государственная власть и социально-политическая структура. М., 1990.
79. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV—XVI вв. М., 1984.
80. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XVII в. Ч. 1—2. М., 1998—2001.
81. Османская империя. Система государственного управления, социальные и этнорелигиозные проблемы. М., 1986.
82. Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996.
83. *Парамонова М. Ю.* Святые правители Латинской Европы и Древней Руси: сравнительно-исторический анализ вацлавского и борисоглебского культов. М., 2003.
84. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. 2-е изд., перераб. и доп. М. 2004.
85. *Пиккио Р.* Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003.
86. *Подопригорова Н. Н.* Дубровник: структура власти и правящая элита (вторая половина XIII — первая половина XV в.). Воронеж, 2003.

87. *Полывянный Д. И.* Культурное своеобразие средневековой Болгарии в контексте византийско-славянской общности IX—XV веков. Иваново, 2000.
88. *Поп И. И.* Искусство Чехии и Моравии IX — начала XVI века. М., 1978.
89. Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988.
90. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989.
91. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего Средневековья. М., 1982.
92. *Разумовская Л. В.* Очерки по истории польских крестьян от древних времен до XV века. М.—Л., 1958.
93. *Разумовская Л. В.* Очерки по истории польских крестьян в XV—XVI вв. М., 1988.
94. *Рандин А. В.* Гуситская революция и Пражский университет. Йошкар-Ола, 1994.
95. Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.). М., 1991.
96. Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985.
97. Раннефеодальные славянские государства и народности (проблемы идеологии и культуры). София, 1991 (=Studia Balcanica. 20).
98. *Рогов А. И.* Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения (Стрыйковский и его хроника). М., 1966.
99. Родник златоструйный. Памятники болгарской литературы IX—XVIII веков. Перевод И. Калиганова и Д. Полывянного. М., 1990.
100. *Русанова И. П.* Славянские древности VI—VII вв. Культура пражского типа. М., 1976.
101. Русь и южные славяне: Сборник статей к 100-летию В. А. Мошина (1894—1987). СПб., 1998.
102. *Свердлов М. Б.* Становление феодализма в славянских странах. СПб., 1997.
103. Свод древнейших письменных известий о славянах. Т. 1 (I—VI вв.). Составители Л. А. Гиндин, С. А. Иванов, Г. Г. Литаврин. М., 1991. Т. 2 (VII—IX вв.). Составители С. А. Иванов, Г. Г. Литаврин, В. К. Ронин. М., 1995.
104. Связи России с народами Балканского полуострова. Первая половина XVII в. Сб. статей. М., 1990.
105. *Седов В. В.* Славяне в древности. М., 1994.
106. *Седов В. В.* Славяне в Раннем Средневековье. М., 1995.
107. *Седов В. В.* Славяне. Историко-археологическое исследование. М., 2002.
108. Славяне: Этногенез и этническая история (междисциплинарные исследования). Л., 1989.
109. Славянская мифология. Энциклопедический словарь. Изд. 2-е, испр. и доп. М., 2002.
110. Славянские древности. Этнолингвистический словарь под редакцией Н. И. Толстого. Т. 1. М., 1995. Т. 2. М., 1999. Т. 3. М., 2004. Т. 4. М., 2009.
111. *Соколов Н. П.* Образование Венецианской колониальной империи. Саратов, 1963.
112. *Супрун А. Е.* Праславянский язык. Минск, 1993.
113. *Тананаева Л. И.* Карел Шкрета. Из истории чешской живописи эпохи Барокко. М., 1990.
114. *Тананаева Л. И.* Рудольфинцы. Пражский художественный центр на рубеже XVI—XVII веков. М., 1996.
115. *Тананаева Л. И.* Сарматский портрет. Из истории польского портрета эпохи Барокко. М., 1979.
116. *Тихомиров М. Н.* Исторические связи России со славянскими странами и Византией. М., 1969.

117. *Тодоров Н.* Балканский город XV—XIX веков: Социально-экономическое и демографическое развитие. М., 1976.
118. *Толстой Н. И.* История и структура славянских литературных языков. М., 1988.
119. *Толстой Н. И.* Очерки славянского язычества. М., 2003.
120. *Толстой Н. И.* Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. М., 1995.
121. *Трифуневич Л.* Югославия. Памятники искусства (от древности до наших дней). Београд, 1989.
122. *Трубачев О. Н.* Этногенез и культура древнейших славян. Лингвистические исследования. М., 2002.
123. *Турилов А. А.* Slavia Cyrillomethodiana: Источниковедение истории и культуры южных славян и Древней Руси. Межславянские культурные связи эпохи средневековья. М., 2010.
124. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004.
125. *Успенский Б. А.* История русского литературного языка (XI—XVII вв.). Изд. 3, испр. и доп. М., 2002.
126. *Флоря Б. Н.* Отношения государства и церкви у восточных и западных славян. Эпоха средневековья. М., 1992.
127. *Флоря Б. Н.* Россия и чешское восстание против Габсбургов. М., 1986.
128. *Флоря Б. Н.* Русско-польские отношения и балтийский вопрос в конце XVI — начале XVII в. М., 1973.
129. *Флоря Б. Н.* Русско-польские отношения и политическое развитие Восточной Европы во второй половине XVI — начале XVII в. М., 1978.
130. *Флоря Б. Н.* Сказания о начале славянской письменности. СПб., 2000.
131. *Флоря Б. Н.* У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII век). СПб., 2004.
132. *Флоря Б. Н., Турилов А. А., Иванов А. А.* Судьбы Кирилло-Мефодиевской традиции после Кирилла и Мефодия. СПб., 2000.
133. Формирование раннефеодальных славянских народностей. М., 1981.
134. *Фрейденберг М. М.* Деревня и городская жизнь в Далмации XIII—XV вв. Калинин, 1972.
135. *Фрейденберг М. М.* Дубровник и Османская империя. Изд. 2, перераб. и доп. М., 1989.
136. *Фрейденберг М. М., Чернышов А. В.* Коммунальный строй далматинских городов XII—XIV вв. Калинин, 1983.
137. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001.
138. *Хвостова К. В.* Византийская цивилизация как историческая парадигма. СПб., 2009.
139. *Хитцель Ф.* Османская империя. М., 2006.
140. Христианское искусство Болгарии. Выставка. 10 октября — 8 декабря 2003 г. Москва. [Государственный исторический музей. Каталог]. М., 2003.
141. Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002.
142. *Чиркович С.* История сербов. М., 2009.
143. *Чиркович С.* Сербия. Средние века. М., 1996.
144. *Шаферова Л. А.* Города Сербского средневекового государства (XIII — первая половина XV в.). Красноярск, 2002.
145. *Шаферова Л. А.* Котор XII — начала XV вв. Социально-экономические отношения южнодалматинского города. Красноярск, 1990.
146. *Шаферова Л. А., Чернова М. А.* Аграрные отношения в Сербском средневековом государстве в XII — первой половине XV в. Красноярск, 2009.

147. *Шейнэ Ж.-К.* История Византии. М., 2006.
148. *Щапов Я. Н.* Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI—XIII вв. М., 1978.
149. Этническая история восточных романцев. Древность и средние века. М., 1979.
150. Этнические процессы в Центральной и Юго-Восточной Европе. М., 1988.
151. Этническое самосознание славян в XV столетии. М., 1995.
152. Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987.
153. *Ювалова Е. П.* Чешская готика эпохи расцвета. 1350—1420. М., 1998.
154. Языки мира: Славянские языки. М., 2005.
155. *Якубский В. А.* Проблемы аграрной истории позднесредневековой Польши. Л., 1975.

2.4. Тематика реферативних робіт

3. 1. «Соціально-економічне становище південних слов'ян у XIV – першій половині XVII ст.»
4. 2. «Хорватські землі у XIV – першій половині XVII ст.»
5. 3. «Боснійські землі та Герцоговина у XV – першій половині XVIII ст.»
6. 4. «Чорногорія у XV – XVII ст.»
7. 5. «Болгарські землі в XV – XVIII ст.»
8. 6. «Сербські землі XV – XVIII ст.»
9. 7. «Словенські землі та Габсбурги»
10. 8. «Тевтонський орден»
11. 9. «Грюнвальдська битва»
12. 10. «Колонізація земель в Польщі XIV – XVII ст. та її форми»
13. 11. «Соціальна структура польського суспільства у XIV – XVII ст.»
14. 12. «Ідеологія «сарматизму» у Польщі XVI – XVII ст.»
15. 13. «Польський Гуманізм»
16. 14. «Реформація у Польщі»
17. 15. «Соціально-економічний розвиток Чехії у XIV – XVII ст.»
18. 16. «Ян Гус, життєвий шлях реформатора»
19. 17. «Династія Ягеллонів у Чехії та Угорщині»
20. 18. «Габсбурги, історія династії.»
21. 19. «Ян Амос Коменський»
22. 20. «Протестантизм та гусизм, спільності та розбіжності»
23. 21. «Військова історія Чехії XIV – XVII ст.»
24. 22. «Марія Терезія та Йосиф II. Визначні історичні постаті»
25. 23. «Матей Бел»
26. 24. «Палаці Словаччини»
27. 25. «Вітовт – великий князь литовський»
28. 26. «Середньовічні лицарські ордени»
29. 27. «Соціальна та національна структура населення Великого князівства Литовського»
30. 28. «Вітовка – північно-східний форпост Великого князівства Литовського»
31. 29. «Статути Великого князівства Литовського, історія створення та значення.»
32. 30. «Франциск Скорина в розвитку Білоруської середньовічної культури»
33. 31. «Становлення національної самосвідомості білорусів у XIV – XVI ст.»
34. 32. «Василь I, біографічний нарис»
35. 33. «Історія Руської православної церкви в період середньовіччя»
36. 34. «Іван III – збирач земель Руських»
37. 35. «Судебник 1497 р. історія права в Росії.»
38. 36. «Національний склад Росії в період пізнього Середньовіччя»
39. 37. «Життя, сказання та хожденія, як письмовий жанр середньовічної Росії»
40. 38. «Фольклор та побут в Росії XV – XVI ст.»
41. 39. «Боярський стан, історія та характеристика»
42. 40. «Іван Грозний, історичний портрет самодержця»
43. 41. «Опричнина, як явище феодальної диктатури»
44. 42. «Борис Годунов, історичний портрет»
45. 43. «Історія великих боярських родів періоду Смути в Росії (Шуйські, Бельські, Романови)»
46. 44. «Михайло Романов – історичний портрет»
47. 45. «Мінін та Пожарський – видатні історичні постаті»
48. 46. «Військова історія Росії у XV-XVII ст.»
49. 47. «Історія дипломатичних відносин Росії у XV-XVII ст.»
50. 48. «Болгарське Відродження та його причини»
51. 49. «Османська династія, історія, та найяскравіші представники»
52. 50. «Законодавча діяльність Османів на теренах південнослов'янських країн»
53. 51. «Реформи Селіма III та реформи Танзімата»
54. 52. «Побутові традиції Болгар в Новий час»
55. 53. «Історія болгарського костюму»
56. 54. «Історія болгарської церкви»
57. 55. «Історія органів сербських влади від першого державного утворення до 1914 року.»
58. 56. «Історичні постаті: Карагеоргій та Мілан Обренович»
59. 57. «Росія і Сербія у XIX-поч. XX ст. – порівняльна характеристика»
60. 58. «Сербський парламентаризм, історія в особах»
61. 59. «Туреччина і Сербія – історія взаємовідносин»
62. 60. «Військова історія Сербії»

63. 61. «Історія сербської церкви»
64. 62. «Митрополити Петро I та Петро II Негоши»
65. 63. «Історія церкви в Чорногорії»
66. 64. «Історія права в Чорногорії»
67. 65. «Національні програми Чорногорії в Новий час»
68. 66. «Чорногорія між Росією та Туреччиною, історія відносин»
69. 67. «Військова історія Чорногорії»
70. 68. «Культурні відносини Чорногорії з Австрією та Італією»
71. 69. «Історія Боснійських конфесій»
72. 70. «Міжнародні відносини Боснії і Герцеговини в Новий час»
73. 71. «Національно-визвольні рухи в Боснії у Новий час»
74. 72. «Янко Драшкович»
75. 73. «Людовіт Гай»
76. 74. «Історія зовнішніх політичних відносин Хорватії в Новий час»
77. 75. «Історія хорватських політичних партій в Новий час»
78. 76. «Військова історія Хорватії»
79. 77. «Військова історія Словенії»
80. 78. «Історія права Хорватії та Словенії в Новий час»
81. 79. «Історія права Македонії»
82. 80. «Історія конфесій Македонії в Новий час»
83. 81. «Балканські війни»
84. 82. «Політика Наполеона у польському питанні»
85. 83. «Наполеон Бонапарт, історичний портрет»
86. 84. «Історія Польського права»
87. 85. «Військова історія Польщі»
88. 86. «Польська еміграція в Новий час»
89. 87. «Романтична школа в польській історичній науці»
90. 88. «А. Міцкевич, життєвий і творчий шлях»
91. 89. «Ф. Шопен, життєвий і творчий шлях»
92. 90. «С. Монюшко, життєвий і творчий шлях»
93. 91. «М. Складовська-Кюрі, життєвий і творчий шлях»
94. 92. «Б. Прус, життєвий і творчий шлях»
95. 93. «Г. Сенкевич, життєвий і творчий шлях»
96. 94. «М.В. Крамеріус, життя і політична діяльність»
97. 95. «Промислова революція в Чехії»
98. 96. «П.Й. Шафарик, життєвий і творчий шлях»
99. 97. «Національне відродження в Чехії»
- 100.98. «Історія законодавства, конституції та права Чехії до 1914 р.»
- 101.99. «Військова історія Чехії»
- 102.100. «Слов'янська національна єдність періоду революцій у слов'янських країнах ХІХ-ХХ ст.»
- 103.101. «Чеські політичні партії ХІХ-ХХ ст.»
- 104.102. «Т.Г. Масарек, життєвий і творчий шлях»
- 105.103. «Л. Нидерле, життєвий і творчий шлях»
- 106.104. «Б. Сметана, життєвий і творчий шлях»
- 107.105. «А. Дворжак, життєвий і творчий шлях»
- 108.106. «Національне відродження в Словаччині»
- 109.107. «Історія законодавства, конституції та права Словаччини до 1914 р.»
- 110.108. «Військова історія Словаччини»
- 111.109. «Словацькі політичні партії ХІХ-ХХ ст.»
- 112.110. «Ю. Папанек, життєвий і творчий шлях»
- 113.111. «Я. Коллар, життєвий і творчий шлях»
- 114.112. «Л. Штур, життєвий і творчий шлях»
- 115.113. «Визначні білоруські магнати»
- 116.114. «Т. Костюшко, історичний портрет»
- 117.115. «Історія міста Вільно»
- 118.116. «Історія білоруської церкви»
- 119.117. «Історія права Білорусі в Новий час»
- 120.118. «Військова історія Білорусі в Новий час»
- 121.119. «Розвиток білоруської національної культури в новий час»
- 122.120. «Військова історія Росії в Новий час»
- 123.121. «Історія держави і права Російського в Новий час»
- 124.122. «Олексій Михайлович Романов – історичний портрет»

- 125.123. «Історія Російської церкви в Новий час»
126.124. «Федір Олексійович – історичний портрет»
127.125. «Петро I – історичний портрет»
128.126. «Побут Росії в Новий час»
129.127. «Єлизавета Петрівна – історичний портрет»
130.128. «Петро III – історичний портрет»
131.129. «Катерина II – історичний портрет»
132.130. «Олександр I – історичний портрет»
133.131. «Микола I – історичний портрет»
134.132. «Війна 1812 року – 200 років потому»
135.133. «Промисловий переворот в Росії та Чехії – спільне і відмінне»
136.134. «Олександр II – історичний портрет»
137.135. «Історія Російсько-Турецьких воєн»
138.136. «Олександр III – історичний портрет»
139.137. «Суспільна думка і духовне життя в Росії XIX ст.»
140.138. «Серафім Соровський – життя і діяльність».
141.139. «Микола II – історичний портрет»
142.140. «П.А. Столипін – історичний портрет»
143.141. «Останні Романови»

2.6. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ РЕФЕРАТИВНИХ РОБІТ

ВСТУП

Підготовка та написання студентами реферативної роботи є важливою складовою частиною навчального процесу. **Мета реферативної роботи з курсу** – поглибити історичні знання студентів, вдосконалити вміння і навички працювати з науковою літературою, надати їм елементарні навички науково-дослідної роботи, самостійно аналізувати і узагальнювати матеріал, робити і формулювати власні висновки та пропозиції. Під час роботи над рефератом студенти мають оволодівати методологією та методикою наукового дослідження, осмислено й критично сприймати історичні джерела та наукову історичну літературу, навчитися працювати з бібліографією, а також чітко, переконливо, логічно та стилістично правильно викладати свої думки.

Треба зазначити, що реферативна робота - це не переказ підручника, а творча робота студента з певним елементом самостійності:

- **постановка нових проблемних питань, які ще не досить повно висвітлені у літературі;**
- **висвітлення та аналіз нових фактів;**
- **встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами;**
- **висловлювання власних думок про прочитане;**
- **порівняння різних історичних концепцій, фактів, поглядів, формування власної позиції.**

Виходячи з цього, написання реферативної роботи вимагає від студента ретельної підготовки, наполегливості в пошуку необхідного матеріалу, продуманого його вивчення та узагальнення, відстоювання власних спостережень під час захисту роботи. Робота над рефератом сприяє формуванню у студентів вміння самостійно поповнювати та систематизувати знання, відстоювати власні переконання, вести пошукову роботу, користуватися навчально-методичною та науковою літературою.

Теми роботи пропонує викладач, перелік яких затверджується кафедрою Археології, давньої та середньовічної історії Інституту історії та права МНУ ім. В. О. Сухомлинського.

Студент пише реферат за підсумками кожного кредиту (курсова робота за підсумками курсу). **Обсяг реферативної роботи** – 20–25 сторінок формату А-4, машинописного тексту, надрукованого через полуторний інтервал; шрифт Times New Roman, кегель 14.

Аркуш повинен мати поля:

верхнє – 20 мм;

ліве – 20 мм;

нижнє – 20 мм;

праве – 15 мм.

Цей обсяг реферату не включає додатки та список літератури.

Обсяг реферативної роботи збільшувати не треба, тому що цінність реферату визначається не кількістю сторінок, а змістом, самостійністю суджень, що обґрунтовані теоретично і документально.

ВИБІР ТЕМИ

Теми реферативної роботи, рекомендовані кафедрою, охоплюють всі структурні модулі курсу «Історія первісного суспільства». Студент повинен обрати тему, яка найбільше відповідає його особистим інтересам. Студент може обрати тему, якої немає у переліку, віддати перевагу іншому аспекту, іншій проблемі, але вибрану тему необхідно узгодити із викладачем. У ході вибору теми необхідно враховувати її забезпеченість джерелами і літературою, зясувати чи є відповідні книги в бібліотеках міста. В рефераті важливо показати не тільки хороше знання фактичного матеріалу, але ще й уміння його теоретично осмислити та узагальнити. Остаточний вибір теми фіксується викладачем в журналі. Довільна зміна теми студентом не дозволяється.

Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу:

- **ознайомитися з літературою;**
- **зібрати матеріал;**
- **скласти план;**
- **підготувати текст;**
- **доопрацювати та перевірити готовий текст.**

ДОБІР ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

Після обрання теми необхідно приступити до роботи над джерелами і літературою.

Визначення кола необхідних для реферату джерел та літератури треба починати зі складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек. Джерельну базу історичної літератури складають тексти літописів, міфів, епосів, археологічні та етнологічні матеріали. Для написання реферативної роботи студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу реферату залучити всю літературу з теми, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливу.

Спеціальна література представлена такими видами:

1. Науково-історична та археологічна література.
2. Науково-популярна література.
3. Довідкова науково-історична література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу, варто звернутися до новітніх видань. Вони містять оцінку того, що зроблено на цей час в тій чи іншій галузі стародавньої історії, з того чи іншого питання, висуваються нові погляди, рішення, ідеї. Ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць. Під час роботи над рефератом в нагоді можуть стати підручники з історії, археології, етнології, а також конспекти лекцій.

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ РОБОТИ

Кожна реферативна робота обов'язково повинна включати такі структурні елементи:

- **зміст;**
- **вступ;**
- **основний текст роботи, розбитий на розділи;**

- **висновки;**
- **додатки (в разі потреби);**
- **список джерел та літератури.**

Значною мірою успіх реферату залежить від добре складеного та до кінця продуманого плану. Під час роботи над темою поступово виявляються окремі частини плану, а, коли студент відібрав увесь матеріал і оволодів його змістом настільки, що ясно може уявити собі структуру роботи, він остаточно складає її план. В залежності від характеру теми план складається з 3-4 розділів (в разі потреби кожен розділ можна поділити на 2-3 параграфи). Жоден із розділів не повинен дублювати назви теми. Всі частини роботи розкривають конкретний аспект проблеми, але в той же час повинні складати єдине ціле.

ВСТУП пишеться після складання тексту всієї роботи. В ньому дається **постановка питання**, висвітлюється **актуальність теми** в наш час, **доцільність і вивчення**, обґрунтовується **хронологічні та регіональні рамки** дослідження.

Після цього дається коротка характеристика вивчення теми в науковій літературі, робиться висновок про ступінь вивченості наукової теми науковцями. На основі цих висновків студент визначає коло конкретних завдань, які він збирається розв'язати у своєму дослідженні, формулює його цілі. Без чіткої постановки проблеми дослідження приречене перетворитися в безсистемне нагромадження фактів. Визначивши мету і завдання дослідження, автор реферату дає коротку характеристику історичних джерел, робить висновок про цінність цих документів для даної роботи. Вступ завершується обґрунтуванням структури реферату. Далі студент приступає до викладу матеріалу за розділами **ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ** за проблемно-хронологічним принципом. Кожний розділ закінчується коротким висновком.

У **ВИСНОВКАХ** автор дослідження чітко формулює ті положення, до яких він прийшов внаслідок вивчення досліджуваної теми. Робиться це у вигляді коротких підсумкових тез за основними положеннями роботи. Відразу після висновків, у разі потреби, пропонуються **ДОДАТКИ**, де студент може вмістити таблиці, списки, малюнки, карти тощо. На додатки, якщо вони є, обов'язково потрібно посилатися у тексті, кожен додаток повинен мати посилання на джерело.

- **Вступ** займає 2-3 сторінки.

- **Кожний розділ** – 4-5 сторінок.
- **Висновки** – 2-3 сторінки.

Зміст розміщується на початку роботи. Він містить назви всіх структурних частин роботи із зазначенням сторінок, на яких вони розміщуються.

НАПИСАННЯ І ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТИВНОЇ РОБОТИ

Після збору і систематизації матеріалу згідно з планом студент може приступити до складання тексту. Спочатку пишеться чорновий варіант на стандартних аркушах паперу, при цьому залишаючи великі поля зліва і великі інтервали між рядками. Це полегшить переробку та редагування тексту. Писати треба розбірливо, без скорочень.

Особливо уважно слід ставитися до написання історичних термінів, понять, географічних назв, прізвищ, дат.

Для кожного з розділів доцільно готувати невеличкі плани (перелік питань, які складають їх зміст). Текст потрібно правильно розбивати на абзаци, що полегшує читання і засвоєння роботи. Текст чорнового рукопису так чи інакше доведеться доповнювати. Як правило, для цього використовують такі прийоми: невеликі доповнення в тексті між рядками; значні доповнення слід робити у вигляді вставок з одночасною поміткою у тексті того місця, де буде робитися доповнення.

Після завершення роботи над текстом чорнового рукопису потрібно ще раз уважно прочитати і обдумати написане, усунути можливі неточності в термінах і поняттях. Лише після цього підготовлений варіант слід остаточно оформляти. В остаточному варіанті кожний зі структурних елементів роботи слід починати з нової сторінки. Заголовки розділів мають бути виділені великими літерами або жирним шрифтом.

У рефераті обов'язково повинні бути посилання на літературу чи джерела. Посилання дозволяють уявити характер джерельної бази роботи, ступінь достовірності та новизни одержаних результатів. Тому у процесі повідомлення якихось фактів, цитуванні будь-яких наукових тез авторів підручників чи монографій, студент зобов'язаний вказати, з якого джерела вони взяті. Для цього в кінці цитати ставлять порядковий номер [1, с. 222], [2, с. 27], який має співпадати з порядковим номером

джерела у списку літератури. Нумерація посилань повинна бути безперервною через всю роботу.

Слід застерегти від надмірного цитування. Студент повинен пам'ятати, що цитати потрібні для підтвердження своєї думки, критики чи спростування положень інших дослідників.

СКЛАДАННЯ СПИСКУ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Написання реферативного дослідження закінчується складанням списку джерел і літератури з дотриманням певних вимог і правил. Насамперед, до списку включається лише та література, яка реально використана автором в процесі підготовки реферату. Використана література подається у алфавітному порядку (за першою літерою прізвища автора). Порядковий номер джерела у списку літератури повинен відповідати номеру посилань у тексті реферату. Бібліографічні посилання у тексті беруться у квадратні дужки. Перша цифра – номер джерела у списку літератури, друга – номер сторінки. Номер джерела та номер сторінки розділяються комою. Наприклад: [1, с 222], [2, с. 27], [3, с. 49]. У реченні крапка ставиться після дужок, посилань.

ЗРАЗОК

ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Асанов Л.Н. Тайны пещерных людей. (Загадки истории). / Л.Н. Асанов – Москва.: Вече, 2006. – 320 с.
2. Зубов А.А. Колумбы каменного века. Как заселялась наша планета. / А.А. Зубов– Москва : АСТ – ПРЕСС КНИГА, 2012. – 288 с.: 16 л. цв. ил. – (Наука и мир).

ЛІТЕРАТУРА

1. Археологія України. Курс лекцій / Под ред. д.і.н., проф., Л.Л.Залізняка. – К., «Либідь», 2005. – 504 с.
2. Березанська С.С., Гладилін В.М., Гладких М.І. та ін. Давня історія України. Том 1. Первісне суспільство. / С.С Березанська., В.М. Гладилін, М.І. Гладких – К., Наукова думка, 1997. – С.

На завершальному етапі реферат редагується та переписується начисто (дозволяється комп'ютерний набір).

Для захисту реферативної роботи студент готує виступ на 8 – 10 хвилин. У ньому зазначаються **мета і завдання дослідження, актуальність теми, короткий зміст основної частини, характеристика літератури та джерел, основні висновки.**

Студент відповідає на запитання, після цього йому повідомляється оцінка за роботу.

СПИСОК РЕКОМЕДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ РЕФЕРАТИВ:

1. *Бибиков М. В.* Кто были анты? Славяне и анты глазами византийцев. V—VII вв. // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 79—90.
2. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 29—61 (*Предыстория народов России*), 148—181 (*Проблема происхождения славян и начало славянской истории*).
3. *Петрухин В. Я.* Праславянская культура и древние славяне // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 16—58.
4. *Подосинов А. В.* Были ли веныды славянами? Античные и раннесредневековые источники о славянах // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 59—61.
5. *Подосинов А. В.* На закате Античности (источники IV—V вв.) // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 49—52.
6. *Подосинов А. В.* Начало новой эпохи: раннесредневековые латинские источники (VI—VII вв.) // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 52—54.
7. *Подосинов А. В.* Образ Восточной Европы в Античности // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 57—59.
8. *Подосинов А. В.* Общие особенности античных письменных источников // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 54—57.
9. *Подосинов А. В.* Что знали о Восточной Европе римляне? // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 41—49.
10. *Толстой Н. И.* Язычество древних славян // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 145—160.
11. *Флоря Б. Н.* Формирование славянских народностей. Их этническое самосознание в эпоху Раннего Средневековья и перспективы его дальнейшего развития // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 387—401.
12. *Иванова О. В.* О путях интеграции иноплеменников в Византийской империи в VII—X вв. (преимущественно на примере славян) // Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики. Изд. 2. СПб., 2001. С. 48—80.

13. *Иванова О. В.* Славяне и Византия // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 34—98.
14. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 134—147 (*Великое переселение народов. Готы в Восточной Европе. Гунны: от Центральной Азии до Галлии*), 148—181 (*Проблема происхождения славян и начало славянской истории*).
15. *Седов В. В.* Происхождение славян и местонахождение их прародины. Расселение славян в V—VII вв. // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 15—115.
16. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987. С. 13—160.
17. *Литаврин Г. Г.* Формирование и развитие Болгарского раннефеодального государства (конец VII — начало XI в.) // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 132—188.
18. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 182—202 (*Тюрки и народы Сибири: предыстория и выход на историческую арену. Авары, ранние болгары и угры в истории Восточной Европы*), 234—245 (*Славяне и кочевники в Раннем Средневековье: проблема этнокультурного синтеза*).
19. *Наумов Е. П.* Становление и развитие Сербской раннефеодальной государственности // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 189—218.
20. *Чиркович С.* Сербия: Средние века. М., 1996.
21. *Акимова О. А.* Формирование хорватской раннефеодальной государственности // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 219—249.
22. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51.
23. *Фрейденберг М. М.* Дубровник и Османская империя. М., 1984.
24. *Фрейденберг М. М., Чернышов А. В.* Города-коммуны Далматинского побережья (VII — середина XIII в.) // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 250—284.
25. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51, 82—88.
26. *Горина Л. В.* Социально-экономические отношения во Втором Болгарском царстве. М., 1972.
27. *Каждан А. П.* Византийская культура (X—XII вв.). Изд. 2, испр. и доп. СПб., 2000.
28. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987. С. 43—46, 53—58, 81—84, 101—108, 121—128, 138—142.

29. *Наумов Е. П.* Господствующий класс и государственная власть в Сербии в XIII—XIV вв. Динамика социальной и политической системы сербского феодализма. М., 1975.
30. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51.
31. *Чиркович С.* Сербия: Средние века. М., 1996. С. 65—94, 193—210.
32. *Акимова О. А.* Христианство в далматинских, хорватских и сербских землях в X—XI вв. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 267—339.
33. *Иванова О. В.* Распространение Христианства у славян в Византии // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 9—29.
34. *Литаврин Г. Г.* Введение Христианства в Болгарии (IX — начало X в.) // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 30—67.
35. *Литаврин Г. Г.* Христианство в Болгарии в 927—1018 гг. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 133—189.
36. *Наумов Е. П.* Общественно-политические сдвиги в сербских и хорватских землях и христианская миссия на Балканах // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 68—103.
37. *Оболенский Д.* Византийское Содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.
38. *Флоря Б. Н.* Славяне и культура христианского мира в эпоху Раннего Средневековья. Принятие Христианства // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 273—276.
39. *Живов В. М.* Особенности рецепции византийской культуры в Древней Руси // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 586—617.
40. *Живов В. М.* Slavica Christiana и историко-культурный контекст «Сказания о русской грамоте» // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 552—585.
41. *Каждан А. П.* Византийская культура (X—XII вв.). Изд. 2, испр. и доп. СПб., 2000.
42. *Калиганов И. И.* Культура средневековой Болгарии // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. 1. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 98—157.
43. *Калиганов И. И.* Культура средневековой Сербии // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. 1. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 158—210.
44. *Оболенский Д.* Византийское Содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.

45. *Пиккио Р.* Slavia orthodoxa и Slavia romana // *Пиккио Р.* Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 3—82.
46. *Пиккио Р.* Открытые вопросы в изучении Slavia orthodoxa и Slavia romana как вариантов славянской культуры // *Пиккио Р.* Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 102—121.
47. *Флоря Б. Н.* У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII век). СПб, 2004.
48. *Чиркович С.* Сербия: Средние века. М., 1996. С. 113—134, 211—244.
49. *Виноградов В. Н.* Османская империя: от величия к упадку // История Балкан: Век восемнадцатый. М., 2004. С. 7—26.
50. *Гасратян М. А., Орешкова С. Ф., Петросян Ю. А.* Очерки истории Турции. М., 1983.
51. *Еремеев Д. Е., Мейер М. С.* История Турции в Средние века и Новое время. М., 1992.
52. *Макарова И. Ф.* Болгарский народ в XV—XVIII вв.: Этнокультурное исследование. М., 2005. С. 7—18 (*Эпоха завоевания*), 19—42 (*Болгары под властью турецкого султана (XV—XVII века)*), 43—76 (*Болгары в новой «семье» народов*), 77—99 (*В поисках идентичности*).
53. *Орешкова С. Ф.* Византия и Османская империя: проблемы преемственности // Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики. Изд. 2. СПб., 2001. С. 474—494.
54. *Авенариус А.* «Государство Само»: проблемы археологии и истории // Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987. С. 66—74.
55. Великая Моравия: ее историческое и культурное значение. М., 1985.
56. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 5—22.
57. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 5—15.
58. *Мельников Г. П.* Культура Великой Моравии // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 91—97.
59. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 182—202 (*Тюрки и народы Сибири: предыстория и выход на историческую арену. Авары, ранние болгары и угры в истории Восточной Европы*), 234—245 (*Славяне и кочевники в Раннем Средневековье: проблема этнокультурного синтеза*).
60. *Ронин В. К.* Самосознание карантанской и ободритской знати (опыт сравнительной характеристики) // Этнические процессы в Центральной и Юго-Восточной Европе. М., 1988.
61. *Виноградова А. И., Мельников Г. П., Шушарин В. П.* К проблеме становления этнического самосознания словаков // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 233—244.

62. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 35—38, 54—56, 85—90 и др.
63. Мельников Г. П. Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 449—456 (*Культура Словении*), 471—481 (*Культура Словакии*).
64. Ронин В. К. Самосознание карантанской и ободритской знати (опыт сравнительной характеристики) // Этнические процессы в Центральной и Юго-Восточной Европе. М., 1988.
65. Ронин В. К., Иванов Вяч. Вс. Проблемы этнического самосознания полабских славян // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 297—316.
66. Ронин В. К., Иванов Вяч. Вс. Проблемы этнического самосознания словенцев // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 165—181.
67. Верещагин Е. М. Вхождение славянства в христианскую культуру: деятельность первоучителей Кирилла и Мефодия // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 59—90.
68. Дуличенко А. Д. Зарождение славянских литературных языков (до XIII в.) // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 412—427.
69. Пиккио Р. Церковнославянский язык // Пиккио Р. *Slavia Orthodoxa: Литература и язык*. М., 2003. С. 363—402.
70. Пиккио Р. Церковнославянский, «древнеславянские языки» и изводы // Пиккио Р. *Slavia Orthodoxa: Литература и язык*. М., 2003. С. 403—428.
71. Рогов А. И. Кирилло-мефодиевские традиции у западных славян в эпоху Средневековья (до конца XIV в.) // Традиции древнейшей славянской письменности и языковая культура восточных славян. М., 1991. С. 174—187.
72. Толстой Н. И. Древнеславянский литературный язык в XII—XIV вв. (его функции и специфика) // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 14—24.
73. Флоря Б. Н. Возникновение славянской письменности. Исторические условия ее развития // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 299—306.
74. Флоря Б. Н. Сказания о начале славянской письменности. СПб., 2000.
75. Флоря Б. Н., Турилов А. А., Иванов С. А. Судьбы кирилло-мефодиевской традиции после Кирилла и Мефодия. СПб., 2000.
76. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 10—134.
77. Лантева Л. П. История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993.
78. Лантева Л. П. История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 71—96.

79. *Лаптева Л. П.* Гуситское движение в освещении современников. Источники и материалы для практических занятий. М., 1992.
80. *Лаптева Л. П.* Гуситское движение в Чехии XV в. Учебно-методическое пособие. М., 1990.
81. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 97—134.
82. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 106—157.
83. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. 52—66.
84. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 5—84.
85. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 17—248.
86. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 13—20, 28—35.
87. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 22—98.
88. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 24—35, 63—68, 71—74, 98—106.
89. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 19—137.
90. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 40—44.
91. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 97—104, 113—134.
92. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 110—113, 150—153.
93. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 153—158, 185—218.
94. *Якубский В. А.* Проблемы аграрной истории позднесредневековой Польши. Л., 1975.
95. *Ронин В. К.* Принятие Христианства в Карантанском княжестве // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 104—121.
96. *Ронин В. К.* Христианизация полабских славян // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 187—206.
97. *Флоря Б. Н.* Славяне и культура христианского мира в эпоху Раннего Средневековья. Принятие Христианства // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 273—276.
98. *Флоря Б. Н.* Принятие Христианства в Великой Моравии, Чехии и Польше // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 122—158.

99. *Флоря Б. Н.* Христианство в Древнепольском и Древнечешском государстве во 2 половине X – 1 половине XI в. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 190—266.
100. *Живов В. М.* Slavia Christiana и историко-культурный контекст «Сказания о русской грамоте» // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 552—585.
101. *Иванов Вяч. Вс.* Латынь и славянские языки. Проблемы взаимодействия // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 25—35.
102. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 57—65.
103. *Мельников Г. П.* Культура Польши X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 362—378.
104. *Мельников Г. П.* Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 448—481.
105. *Мельников Г. П.* Культура Чехии X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 300—345.
106. *Пиккио Р.* Slavia orthodoxa и Slavia romana // *Пиккио Р.* Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 3—82.
107. *Пиккио Р.* Открытые вопросы в изучении Slavia orthodoxa и Slavia romana как вариантов славянской культуры // *Пиккио Р.* Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 102—121.
108. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 139—150.
109. *Флоря Б. Н.* У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII век). СПб, 2004.
110. *Голенищев-Кутузов И. Н.* Итальянское Возрождение и славянские литературы XV—XVI веков. М., 1963.
111. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 104—113, 124—132.
112. *Мельников Г. П.* Культура Польши X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 378—402.
113. *Мельников Г. П.* Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 448—481.
114. *Мельников Г. П.* Культура Чехии X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 345—361.

115. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 173—184.
116. *Дворник Фр.* Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001.
117. *Каждан А. П., Литаврин Г. Г.* Очерки истории Византии и южных славян. Изд. 2-е. испр. СПб., 1998.
118. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987.
119. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993.
120. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988.
121. История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 1—2. М., 1985—1986.
122. История Средних веков. В 2 т. Учебник. Под ред. С. П. Карпова. М., 1998 (Главы и разделы, посвященные истории Византии, Франкской державы, Германии, Венгрии, Христианства и духовной культуры в эпоху Средневековья).
123. *Литаврин Г. Г., Наумов Е. П.* Межэтнические связи и межгосударственные отношения на Балканах в VI—XII вв. // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 285—313.
124. *Оболенский Д.* Византийское Содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.
125. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004.
126. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001.
127. *Чиркович С.* Сербия. Средние века. М., 1996.

2.7. **ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ** **з дисципліни “Історія слов’янських народів”**

1. Територіальні зміни на Балканах в результаті 1 і 2 Балканських війн 1912 - 1913 рр..
2. Чорногорія в роки Першої світової війни. Погляд сучасників.
3. Балкани і політика Антанти і Троїстого союзу..
4. Боснійських криза 1908-1909 рр. - переддень Першої світової війни. В українській історіографії.
5. Конституції і реформи в Сербії в другій третині ХІХ- на початку ХХ ст..
6. Перше і Друге сербські повстання.
7. Становище південнослов'янських народів в кінці ХVІІІ- першій третині ХІХст..
8. Сербська культура в 2 половині ХІХ - на початку ХХ ст.
9. Роль православної церкви в боротьбі за незалежність Чорногорії..
10. Внутрішня боротьба в Сербії щодо шляхів розвитку держави (1835-1882 рр.).
11. Економічне становище південнослов'янських народів у складі Османської імперії наприкінці ХVІІІ - на поч. ХІХ ст.: порівняльний аналіз.
12. Революційно-демократичні організації національно-визвольного руху Болгарії.
13. Зовнішня політика Болгарії в кінці ХІХ на початку ХХ ст.
14. Болгарське національне відродження. Діяльність Паїсія Хілендарського і Софронія Врачанського.
15. Становище Чехії в складі монархії Габсбургів у кін. ХVІІІ -на поч. ХХ ст.
16. Робітничий рух в чеських і словацьких землях кінця ХІХ – початку ХХ ст.
17. Розвиток економіки чеських земель у др.пол. ХІХст.
18. Національне питання в Чехії і Словаччині в ХІХ ст.
19. Польські політичні партії наприкінці ХІХ - на поч. ХХ ст.
20. Політичне і економічне становище польських земель в 2 пол. ХІХ - на поч. ХХ ст..
21. Розвиток польської культури в 2 пол. ХІХ - на поч. ХХ ст.
22. Основні етапи польського національно-визвольного руху на поч. ХІХ - 60-х рр. ХІХ ст.
23. І. Лелевель - польський вчений-історик і революціонер.
24. Економічний розвиток польських земель в 1 пол. ХІХ ст.
25. Поділи Речі Посполитої
26. Війни Речі Посполитої 2 пол. ХVІІІ- першої третини ХVІІІ ст. та їх наслідки
27. Етапи завоювання турками-османами південнослов'янських земель.

28. Боротьба болгарського народу проти турецького панування в XV-XVII ст..
29. Адміністративно-територіальний устрій південнослов'янських земель у складі Османської імперії..
30. Формування і розвиток станово-представницької Монархії в Польщі в кінці XIV-XVI ст.
31. Боротьба Польщі проти німецької експансії в кінці XIV-XV ст.
32. Реформаційний і контрреформаційний рух в Польщі в XVI ст.
33. Суспільно-політичні погляди Яна Гуса

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ:

128. *Бибиков М. В.* Кто были анты? Славяне и анты глазами византийцев. V—VII вв. // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 79—90.
129. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 29—61 (*Предыстория народов России*), 148—181 (*Проблема происхождения славян и начало славянской истории*).
130. *Петрухин В. Я.* Праславянская культура и древние славяне // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 16—58.
131. *Подосинов А. В.* Были ли веныды славянами? Античные и раннесредневековые источники о славянах // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 59—61.
132. *Подосинов А. В.* На закате Античности (источники IV—V вв.) // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 49—52.
133. *Подосинов А. В.* Начало новой эпохи: раннесредневековые латинские источники (VI—VII вв.) // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 52—54.
134. *Подосинов А. В.* Образ Восточной Европы в Античности // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 57—59.
135. *Подосинов А. В.* Общие особенности античных письменных источников // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 54—57.
136. *Подосинов А. В.* Что знали о Восточной Европе римляне? // Древняя Русь в свете зарубежных источников. М., 1999. С. 41—49.
137. *Толстой Н. И.* Язычество древних славян // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 145—160.
138. *Флоря Б. Н.* Формирование славянских народностей. Их этническое самосознание в эпоху Раннего Средневековья и перспективы его дальнейшего развития // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 387—401.
139. *Иванова О. В.* О путях интеграции иноплеменников в Византийской империи в VII—X вв. (преимущественно на примере славян) // Византия

- между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики. Изд. 2. СПб., 2001. С. 48—80.
140. *Иванова О. В.* Славяне и Византия // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 34—98.
141. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 134—147 (*Великое переселение народов. Готы в Восточной Европе. Гунны: от Центральной Азии до Галлии*), 148—181 (*Проблема происхождения славян и начало славянской истории*).
142. *Седов В. В.* Происхождение славян и местонахождение их прародины. Расселение славян в V—VII вв. // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 15—115.
143. *Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней.* М., 1987. С. 13—160.
144. *Литаврин Г. Г.* Формирование и развитие Болгарского раннефеодального государства (конец VII — начало XI в.) // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 132—188.
145. *Петрухин В. Я., Раевский Д. С.* Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 182—202 (*Тюрки и народы Сибири: предыстория и выход на историческую арену. Авары, ранние болгары и угры в истории Восточной Европы*), 234—245 (*Славяне и кочевники в Раннем Средневековье: проблема этнокультурного синтеза*).
146. *Наумов Е. П.* Становление и развитие Сербской раннефеодальной государственности // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 189—218.
147. *Чиркович С.* Сербия: Средние века. М., 1996.
148. *Акимова О. А.* Формирование хорватской раннефеодальной государственности // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 219—249.
149. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51.
150. *Фрейденберг М. М.* Дубровник и Османская империя. М., 1984.
151. *Фрейденберг М. М., Чернышов А. В.* Города-коммуны Далматинского побережья (VII — середина XIII в.) // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 250—284.
152. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51, 82—88.
153. *Горина Л. В.* Социально-экономические отношения во Втором Болгарском царстве. М., 1972.
154. *Каждан А. П.* Византийская культура (X—XII вв.). Изд. 2, испр. и доп. СПб., 2000.
155. *Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней.* М., 1987. С. 43—46, 53—58, 81—84, 101—108, 121—128, 138—142.

156. *Наумов Е. П.* Господствующий класс и государственная власть в Сербии в XIII—XIV вв. Динамика социальной и политической системы сербского феодализма. М., 1975.
157. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. С. 9—51.
158. *Чиркович С.* Сербия: Средние века. М., 1996. С. 65—94, 193—210.
159. *Акимова О. А.* Христианство в далматинских, хорватских и сербских землях в X—XI вв. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 267—339.
160. *Иванова О. В.* Распространение Христианства у славян в Византии // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 9—29.
161. *Литаврин Г. Г.* Введение Христианства в Болгарии (IX — начало X в.) // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 30—67.
162. *Литаврин Г. Г.* Христианство в Болгарии в 927—1018 гг. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 133—189.
163. *Наумов Е. П.* Общественно-политические сдвиги в сербских и хорватских землях и христианская миссия на Балканах // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 68—103.
164. *Оболенский Д.* Византийское Содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.
165. *Флоря Б. Н.* Славяне и культура христианского мира в эпоху Раннего Средневековья. Принятие Христианства // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 273—276.
166. *Живов В. М.* Особенности рецепции византийской культуры в Древней Руси // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 586—617.
167. *Живов В. М.* Slavica Christiana и историко-культурный контекст «Сказания о русской грамоте» // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 552—585.
168. *Каждан А. П.* Византийская культура (X—XII вв.). Изд. 2, испр. и доп. СПб., 2000.
169. *Калиганов И. И.* Культура средневековой Болгарии // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. 1. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 98—157.
170. *Калиганов И. И.* Культура средневековой Сербии // История культур славянских народов. В 3-х тт. Т. 1. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 158—210.
171. *Оболенский Д.* Византийское Содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.

172. Пиккио Р. Slavia orthodoxa и Slavia romana // Пиккио Р. Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 3—82.
173. Пиккио Р. Открытые вопросы в изучении Slavia orthodoxa и Slavia romana как вариантов славянской культуры // Пиккио Р. Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 102—121.
174. Флоря Б. Н. У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII век). СПб, 2004.
175. Чиркович С. Сербия: Средние века. М., 1996. С. 113—134, 211—244.
176. Виноградов В. Н. Османская империя: от величия к упадку // История Балкан: Век восемнадцатый. М., 2004. С. 7—26.
177. Гасратян М. А., Орешкова С. Ф., Петросян Ю. А. Очерки истории Турции. М., 1983.
178. Еремеев Д. Е., Мейер М. С. История Турции в Средние века и Новое время. М., 1992.
179. Макарова И. Ф. Болгарский народ в XV—XVIII вв.: Этнокультурное исследование. М., 2005. С. 7—18 (Эпоха завоевания), 19—42 (Болгары под властью турецкого султана (XV—XVII века)), 43—76 (Болгары в новой «семье» народов), 77—99 (В поисках идентичности).
180. Орешкова С. Ф. Византия и Османская империя: проблемы преемственности // Византия между Западом и Востоком. Опыт исторической характеристики. Изд. 2. СПб., 2001. С. 474—494.
181. Авенариус А. «Государство Само»: проблемы археологии и истории // Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. М., 1987. С. 66—74.
182. Великая Моравия: ее историческое и культурное значение. М., 1985.
183. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 5—22.
184. Лаптева Л. П. История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 5—15.
185. Мельников Г. П. Культура Великой Моравии // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 91—97.
186. Петрухин В. Я., Раевский Д. С. Очерки истории народов России в древности и раннем Средневековье. М. 2004. С. 182—202 (Тюрки и народы Сибири: предыстория и выход на историческую арену. Авары, ранние болгары и угры в истории Восточной Европы), 234—245 (Славяне и кочевники в Раннем Средневековье: проблема этнокультурного синтеза).
187. Ронин В. К. Самосознание карантанской и ободритской знати (опыт сравнительной характеристики) // Этнические процессы в Центральной и Юго-Восточной Европе. М., 1988.
188. Виноградова А. И., Мельников Г. П., Шушарин В. П. К проблеме становления этнического самосознания словаков // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 233—244.

189. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 35—38, 54—56, 85—90 и др.
190. Мельников Г. П. Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 449—456 (*Культура Словении*), 471—481 (*Культура Словакии*).
191. Ронин В. К. Самосознание карантанской и ободритской знати (опыт сравнительной характеристики) // Этнические процессы в Центральной и Юго-Восточной Европе. М., 1988.
192. Ронин В. К., Иванов Вяч. Вс. Проблемы этнического самосознания полабских славян // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 297—316.
193. Ронин В. К., Иванов Вяч. Вс. Проблемы этнического самосознания словенцев // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 165—181.
194. Верещагин Е. М. Вхождение славянства в христианскую культуру: деятельность первоучителей Кирилла и Мефодия // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 59—90.
195. Дуличенко А. Д. Зарождение славянских литературных языков (до XIII в.) // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 412—427.
196. Пиккио Р. Церковнославянский язык // Пиккио Р. *Slavia Orthodoxa*: Литература и язык. М., 2003. С. 363—402.
197. Пиккио Р. Церковнославянский, «древнеславянские языки» и изводы // Пиккио Р. *Slavia Orthodoxa*: Литература и язык. М., 2003. С. 403—428.
198. Рогов А. И. Кирилло-мефодиевские традиции у западных славян в эпоху Средневековья (до конца XIV в.) // Традиции древнейшей славянской письменности и языковая культура восточных славян. М., 1991. С. 174—187.
199. Толстой Н. И. Древнеславянский литературный язык в XII—XIV вв. (его функции и специфика) // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 14—24.
200. Флоря Б. Н. Возникновение славянской письменности. Исторические условия ее развития // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 299—306.
201. Флоря Б. Н. Сказания о начале славянской письменности. СПб., 2000.
202. Флоря Б. Н., Турилов А. А., Иванов С. А. Судьбы кирилло-мефодиевской традиции после Кирилла и Мефодия. СПб., 2000.
203. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 10—134.
204. Лантева Л. П. История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993.
205. Лантева Л. П. История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 71—96.

206. *Лаптева Л. П.* Гуситское движение в освещении современников. Источники и материалы для практических занятий. М., 1992.
207. *Лаптева Л. П.* Гуситское движение в Чехии XV в. Учебно-методическое пособие. М., 1990.
208. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 97—134.
209. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 106—157.
210. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001. 52—66.
211. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 5—84.
212. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 17—248.
213. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 13—20, 28—35.
214. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 22—98.
215. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 24—35, 63—68, 71—74, 98—106.
216. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 19—137.
217. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993. С. 40—44.
218. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 97—104, 113—134.
219. *Лаптева Л. П.* История Чехии периода феодализма (V век — 1648 г.). Учебное пособие. М., 1993. С. 110—113, 150—153.
220. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 153—158, 185—218.
221. *Якубский В. А.* Проблемы аграрной истории позднесредневековой Польши. Л., 1975.
222. *Ронин В. К.* Принятие Христианства в Карантанском княжестве // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 104—121.
223. *Ронин В. К.* Христианизация полабских славян // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 187—206.
224. *Флоря Б. Н.* Славяне и культура христианского мира в эпоху Раннего Средневековья. Принятие Христианства // Очерки истории культуры славян. Вып. 1. М., 1996. С. 273—276.
225. *Флоря Б. Н.* Принятие Христианства в Великой Моравии, Чехии и Польше // Принятие Христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси. М., 1988. С. 122—158.

226. *Флоря Б. Н.* Христианство в Древнепольском и Древнечешском государстве во 2 половине X – 1 половине XI в. // Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия. М., 2002. С. 190—266.
227. *Живов В. М.* Slavia Christiana и историко-культурный контекст «Сказания о русской грамоте» // Из истории русской культуры. Т. 1. Древняя Русь. М., 2000. С. 552—585.
228. *Иванов Вяч. Вс.* Латынь и славянские языки. Проблемы взаимодействия // Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феодализма. М., 1989. С. 25—35.
229. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 57—65.
230. *Мельников Г. П.* Культура Польши X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 362—378.
231. *Мельников Г. П.* Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 448—481.
232. *Мельников Г. П.* Культура Чехии X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 300—345.
233. *Пиккио Р.* Slavia orthodoxa и Slavia romana // *Пиккио Р.* Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 3—82.
234. *Пиккио Р.* Открытые вопросы в изучении Slavia orthodoxa и Slavia romana как вариантов славянской культуры // *Пиккио Р.* Slavia Orthodoxa: Литература и язык. М., 2003. С. 102—121.
235. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 139—150.
236. *Флоря Б. Н.* У истоков религиозного раскола славянского мира (XIII век). СПб, 2004.
237. *Голенищев-Кутузов И. Н.* Итальянское Возрождение и славянские литературы XV—XVI веков. М., 1963.
238. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988. С. 104—113, 124—132.
239. *Мельников Г. П.* Культура Польши X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 378—402.
240. *Мельников Г. П.* Культура Словении, Хорватии и Далмации, Словакии в Средние века и эпоху Возрождения // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 448—481.
241. *Мельников Г. П.* Культура Чехии X – начала XVII в. // История культур славянских народов. В 3 тт. Т. I. Древность и Средневековье. М., 2003. С. 345—361.

242. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004. С. 173—184.
243. *Дворник Фр.* Славяне в европейской истории и цивилизации. М., 2001.
244. *Каждан А. П., Литаврин Г. Г.* Очерки истории Византии и южных славян. Изд. 2-е. испр. СПб., 1998.
245. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. М., 1987.
246. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993.
247. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. М., 1988.
248. История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 1—2. М., 1985—1986.
249. История Средних веков. В 2 т. Учебник. Под ред. С. П. Карпова. М., 1998 (Главы и разделы, посвященные истории Византии, Франкской державы, Германии, Венгрии, Христианства и духовной культуры в эпоху Средневековья).
250. *Литаврин Г. Г., Наумов Е. П.* Межэтнические связи и межгосударственные отношения на Балканах в VI—XII вв. // Раннефеодальные государства на Балканах. VI—XII вв. М., 1985. С. 285—313.
251. *Оболенский Д.* Византийское Содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.
252. *Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е.* История Польши. М., 2004.
253. *Фрейдзон В. И.* История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб., 2001.
254. *Чиркович С.* Сербия. Средние века. М., 1996.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Підготовка і захист курсових робіт є на сьогодні одним із найважливіших видів самостійної науково-дослідної роботи студентів у вищих закладах освіти.

Цей процес передбачає формування у студентів-істориків вмінь аналізувати нормативну, наукову, методичну літературу, висвітлюючи результати власних науково-теоретичних і дослідницьких пошуків у курсовій роботі.

Призначення курсової роботи – виявити рівень загальнонаукової і професійної підготовки студента, формувати у нього наукове мислення, виробити культуру наукових досліджень та норм наукової етики.

Обираючи тему курсової роботи з тематики, запропонованої кафедрою, студент повинен орієнтуватися на те, щоб отримані у процесі роботи результати дослідження можна було використати у подальшій професійній діяльності.

Назва роботи повинна бути коректною, відображати суть дослідження. Вона обов'язково погоджується з науковим керівником та затверджується на засіданні кафедри. Подальша зміна або корегування теми можливі за згодою наукового керівника. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

1. ознайомитесь з літературою, відібрати необхідний матеріал;
2. скласти структуру і план роботи;
3. оформити текст;
4. доопрацювати та перевірити готовий текст;
5. скласти список використаної літератури, оформити додатки.

Відбір та вивчення джерел. Визначення кола необхідних для курсової роботи джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек, а також в електронній інформаційній мережі Інтернет.

Для написання курсової роботи студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу курсової роботи залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, матеріали.

Спеціальна література представлена такими видами: Державні документи. Наукова література. Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час у дидактиці, методиці викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складений список літератури необхідно узгодити з науковим керівником. Бажано вивчати наукову літературу не лише українських, а й зарубіжних авторів. Опис кожного джерела має бути дуже ретельним та відповідати загальноприйнятим правилам:

Зразки бібліографічного опису для списку використаної літератури до курсової роботи:

Опис книги одного автора:

Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с. – Бібліогр.: с. 431.

Опис книги двох авторів:

Пехота О. М., Старєва А. М. Особистісно орієнтоване навчання : підготовка вчителя : [монографія] / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – Миколаїв: Вид-во “Іліон”, 2005. – 272 с.

Опис книги під заголовком:

Життєва компетентність особистості : [наук.-метод. посіб.] / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.

Психологические тесты / Под ред. А. А. Карелина : в 2 т. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Т. 1. – 312 с.: ил.

Опис статті із збірника:

Нікора А. О. Емоційно-ціннісний компонент змісту освіти в сучасному підручнику історії / А. О. Нікора. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – 406 с. – С. 241-244. [зб. наук. праць] ; вип. 50 : Педагогічні науки. – Ч. 1.

Опис окремого тому багатотомного видання:

Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – К., “Рад. школа”, 1977. – 670.

Опис статей із журналів і газет:

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : освітня галузь “Суспільствознавство” // Історія в школах України. – 2004. – № 2. – С. 2–7.

Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття // Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4-6.

Опис дисертації:

Старєва А. М. Підготовка майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Анна Михайлівна Старєва. – К., 2003. – 257 с.

Опис автореферату дисертації:

Пометун О. І. Проблеми розвитку шкільної історичної освіти в Україні в XX столітті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук : спец. 13.00.01, 13.00.02. / О. І. Пометун. – К., 1996. – 40 с.

Опис електронного ресурсу:

Навчальна програма з історії для 5 - 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів : [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http : // www.mon.gov.ua /main.php?query=education/ average](http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/average).

Зміст курсової роботи. Попереднє ознайомлення з літературними джерелами є основою для складання плану курсової роботи. План має включати в себе: вступ; 3-4 взаємопов’язаних і логічно побудованих питання, що дозволяють розкрити тему; висновки.

Літературне оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання. У науковій роботі потрібно дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень. Для наукового тексту характерні змістова закінченість, цілісність та зв’язність.

Не можна вести виклад від першої особи: «Я вважаю...», «Мені здається...», «На мою думку...», та інші. Необхідно використовувати словесні формули: «На наш погляд...», «Ми вважаємо...» та ін. Під час згадування в тексті прізвищ учених ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем – К.О.Баханов, а не Баханов К.О., як це прийнято в списках літератури.

Структура курсової роботи.

Вступ (3-4 сторінки): обґрунтування актуальності обраної теми, формулювання об'єкту, предмету, мети, завдань дослідження. Заголовок «Вступ» робиться зверху по центру аркуша. Решта підрозділів (актуальність теми, об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження) пишуться з абзацу жирним шрифтом.

Основна частина курсової роботи: теоретична і практична складові.

В теоретичній – дається аналіз наукової літератури, який може містити історико-педагогічний аспект проблеми, її філософське і психологічне обґрунтування з позицій сьогодення, провідні концепції сучасної педагогічної теорії з даної проблеми та новітні методичні розробки.

У практичній (експериментальній) частині слід описати методику розв'язання даної проблеми, використовуючи матеріали спостережень, бесід з учителями і учнями, батьками, або публікації з методики навчання. Особливо цінним є опис власного педагогічного досвіду.

На завершення робиться загальний висновок з усієї теми, визначаються шляхи вдосконалення даного аспекту в практиці роботи школи.

Бібліографія містить список дослідженої літератури.

У Додатках – фрагменти нормативних документів, методичні розробки, схеми і таблиці, глосарій понять.

Основні вимоги до оформлення курсової роботи.

Курсова робота виконується у обсязі 25-30 сторінок друкованого тексту без урахування додатків і списку використаної літератури. На написання вступу відводиться 3-4 сторінки, основної частини – 20-25 сторінок, висновків – 2-3 сторінки.

Роботу друкують на одній стороні аркушу білого паперу формату А 4 (210 на 297 мм), до 30-ти рядків на сторінці, що містять 1600-1700 друкованих знаків. Рекомендований шрифт - Times New Roman текстового редактора Word розміру 14 пунктів (1,8 мм) із полуторним міжрядковим інтервалом.

Сторінки повинні мати поля: ліве – 2,5 мм, зверху і знизу – по 20 мм, праве – 1,5мм. Шрифт друку має бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту повинна бути однаковою.

Усі сторінки нумеруються від титульної до останньої без пропусків. Першою вважається титульний аркуш (на ньому цифра 1 не ставиться), другою вважається сторінка, що містить «Зміст» (план), на ній цифра 2 не

ставиться, і лише на наступній сторінці проставляється цифра 3 й далі згідно з порядком. Порядковий номер сторінки позначається у правому верхньому куті без крапки в кінці й рисок з боків.

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА», «ДОДАТКИ» друкують великим літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) у підбір до тексту з абзацного виступу без крапки в кінці. Відстань між заголовком і текстом має становити 1 інтервал.

Кожен розділ потрібно починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, пунктів, малюнків, таблиць і т.ін. подають арабськими цифрами без знака №.

«Обличчям» курсової роботи є титульна сторінка. На ній зазначають установу (Міністерство освіти і науки України), повну назву вузу (Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського), назву підрозділу (Навчально-науковий інститут історії та права), назву кафедри (кафедра археології, давньої та середньовічної історії), тему курсової роботи, дані про виконавця, дані про керівника та його науковий ступінь, місто і рік виконання роботи.

Особливості захисту та критерії оцінювання курсових робіт.

Завершена курсова робота здається науковому керівнику на перевірку не пізніше ніж за два тижні до призначеного терміну захисту. У рецензії відзначаються як позитивні сторони роботи так і її недоліки.

У час, який залишився до захисту, студент знайомиться із зауваженнями наукового керівника та усуває помічені недоліки.

Захист проводиться на кафедрі у присутності не менш ніж трьох викладачів. На захисті можуть бути присутні представники деканату, студенти інших курсів.

Критеріями оцінки курсової роботи є:

- 1) актуальність теми, її науково-теоретичне і практичне значення.
- 2) глибина аналізу літератури.
- 3) глибина аналізу результатів експериментального дослідження.
- 4) ступінь самостійності і творчого підходу студента.
- 5) ставлення студента до роботи.